

ฝรั่งเศส : วิวัฒนาการของความคิดในสิบศตวรรษ :
จากยุคแรกเริ่มถึง ค.ศ. 1800

โดย

สุดา ภัทษา

แปลจาก

Dix Siècles de Pensée

ของ

Alfred Bonningue

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

ฝรั่งเศส : วิจารณ์การของความคิดในสิบศตวรรษ 1
จากยุคแรกเริ่มถึง ค.ศ. 1800

โดย
สุดา ภัษา
แปลจาก
Dix Siècles de Pensée
ของ
Alfred Bonningue

เอกสารทางวิชาการหมายเลข 2/016
(มิถุนายน 26)

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

คำนำ

โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2509 และต่อมาได้จดทะเบียนเป็นมูลนิธิในปี พ.ศ. 2521 โดยมีเป้าหมายหลักในการส่งเสริมและเร่งรัด ให้มีการจัดพิมพ์หนังสือตำราทุกประเภทในสาขาวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ทั้งที่เป็นงานแปลโดยตรง งานแปลและเรียบเรียง งานถอดความ งานรวบรวม งานแต่ง และงานวิจัย ในระยะแรกเราได้นับส่งเสริมงานแปลเป็นงานหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานแปลตำราทางวิชาการ แต่ต่อมาตำราในสาขาวิชาเหล่านี้ได้มีมากขึ้น ในปัจจุบันมูลนิธิ จึงกำหนดเป้าหมายหลักในการส่งเสริมให้มีการผลิตตำราและหนังสือประกอบการศึกษาที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับเมืองไทยอาเซียน และญี่ปุ่น โดยเฉพาะ

ในปี พ.ศ. 2523 มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มีนโยบายที่จะผลิตเอกสารทางวิชาการ เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการในสาขาวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ทั้งของนักวิชาการชาวไทยและชาวต่างประเทศ โครงการเอกสารวิชาการดังกล่าวนี้ จะประกอบด้วยเอกสารทางวิชาการรวม 2 ชุดคือ

ชุดที่หนึ่ง รวบรวมบทแปลและเรียบเรียงบทความ หรือเอกสารทางวิชาการที่ชาวต่างประเทศเขียนเกี่ยวกับเมืองไทยในแง่มุมต่าง ๆ ในสาขาวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ เอกสารทางวิชาการชุดนี้จะมีลักษณะคล้ายคลึงกับ จุลสารโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ซึ่งมูลนิธิ ได้เคยจัดทำมาแล้วในระหว่างปี พ.ศ. 2516 - 2519 ต่างกันแต่เพียงว่า จะมีการรวบรวมบทความในหัวข้อเดียวกันให้เป็นกลุ่มก้อน และนอกจากนี้เอกสารต้นฉบับที่อยู่ในข่ายของการจัดทำเอกสารทางวิชาการชุดนี้มิได้จำกัดเฉพาะภาษาอังกฤษซึ่งที่เคยเป็นมาในอดีต หากแต่จะขยายวงกรอบให้ครอบคลุมผลงานในภาษาต่างประเทศอื่น ๆ ด้วย

เขียนกลับมาและมีได้แจ่มไว ซึ่งจะช่วยนักศึกษาในการค้นหาต่อไป ในการทำเชิงอรรถ อธิบายความนี้ ข้าพเจ้ามุ่งในประเด็นที่จะเสริมความเข้าใจในการอ่านในช่วงนั้นๆ เป็นหลัก โดยมีได้อธิบายเรื่องราวทั้งหมดของถำนั้นๆ ซึ่งจะช่วยให้ยืดยาวและนอกเรื่องไป

นอกจากนี้โดยเหตุที่วิชาการต่างๆ มีความเชื่อมโยงและสนับสนุนซึ่งกันและกัน ข้าพเจ้ายังหวังว่าเมื่อหนังสือได้รับการถ่ายทอดเป็นภาษาไทยแล้ว ก็น่าจะอำนวยความสะดวกแก่นักศึกษาในสาขาวิชาอื่นๆ นอกเหนือจากนักศึกษาวิชาภาษาฝรั่งเศสอีกด้วย เช่น นักศึกษาภาษาตะวันตกอื่นๆ นักศึกษาสาขาวิชาปรัชญา นักศึกษาสาขาวิชาประวัติศาสตร์ ฯลฯ รวมทั้งผู้อ่านทั่วไปที่สนใจทางด้านวัฒนธรรมตะวันตกด้วย

ในการแปลหนังสือเล่มนี้ ข้าพเจ้าได้รับการสนับสนุนและช่วยเหลือเป็นอย่างดีจากท่านผู้เขียน ข้าพเจ้ารู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่าน และมีความยินดีอย่างยิ่งที่ได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานของท่าน ผู้เป็นอาจารย์ของข้าพเจ้าในอดีต และเป็นผู้ร่วมงานในสาขาวิชาเดียวกันในปัจจุบัน

สุภา ภัทษา

สาขาวิชาภาษาฝรั่งเศส
คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
สิงหาคม 2525

คำนำ

ในตลาดหนังสือวิชาการสำหรับนักศึกษาไทยในปัจจุบัน หนังสือทางด้านภาษาและวัฒนธรรมฝรั่งเศสนั้นมีน้อยมาก ทั้งนี้เป็นเพราะว่าหนังสือฝรั่งเศสมีราคาแพงมาก และจำนวนนักศึกษาผู้รู้ภาษาฝรั่งเศสยังมีน้อย แต่กระนั้น ภาษาฝรั่งเศสก็ยังเป็นภาษาต่างประเทศที่ศึกษากันแพร่หลายรองจากภาษาอังกฤษ ทั้งในระดับมัธยมและระดับอุดมศึกษา เมื่ออาจารย์บาทหลวงบอนเนงก์ได้เขียนหนังสือ Dix Siècles de Pensée เล่ม 1 ออกมาในพ.ศ. 2523 จึงเป็นที่น่ายินดีอย่างยิ่ง เพราะคุณพ่อบอนเนงก์เป็นผู้ที่มีความรู้สูง และได้ถ่ายทอดให้แก่ศิษย์นักศึกษาตามสถาบันอุดมศึกษามานานหลายสิบปี ท่านยอมเข้าใจปัญหาและความต้องการของนักศึกษาไทยอย่างลึกซึ้ง ข้าพเจ้าชื่นชมหนังสือของคุณพ่ออยู่หลายประการ ประการแรกหนังสือเล่มนี้ได้ครอบคลุมแนวความคิดเด่นๆ ของคนฝรั่งเศสถึงแปดศตวรรษ คือ ตั้งแต่สมัยกลางถึงศตวรรษที่สิบแปด โดยมองผ่านผลงานบางชิ้นของนักเขียนที่นับเป็นตัวแทนของสมัยใดหนังสือเล่มนี้จึงมีลักษณะเป็นทั้งประวัติความคิด (Histoire des Idées) และประวัติวรรณคดีโดยศึกษาผ่านนักเขียนที่สำคัญ (Histoire de la Littérature : les grands auteurs) อย่างสังเขปพร้อมกันไป ประการที่สอง หนังสือมีความกะทัดรัดทั้งในด้านเนื้อหาซึ่งอัดแน่นด้วยสาระและในด้านสำนวนภาษาซึ่งเรียบและกระชับ ซึ่งตามปกติหนังสือวิชาการซึ่งเขียนโดยนักวิชาการชาวฝรั่งเศส มักใช้สำนวนโวหารและภาษาที่ยากและซับซ้อนเกินกว่าที่นักศึกษาไทยผู้มีความรู้ทางภาษาจำกัดจะอ่านเข้าใจได้ รวมทั้งให้รายละเอียดและอ้างอิงชื่อเฉพาะต่างๆ มากมาย

กระนั้น ข้าพเจ้าก็ยังพบว่า ภาษาของหนังสือซึ่งเรียบและกะทัดรัดยังเป็นอุปสรรคอยู่ไม่น้อยสำหรับนักศึกษาไทย แต่อุปสรรคที่ใหญ่กว่านั้นสำหรับนักศึกษา ก็คือ การขาดพื้นฐานความรู้ทางปรัชญา วรรณคดี และวัฒนธรรมตะวันตกซึ่งมีการอ้างอิง และซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจในการอ่านได้ดียิ่งขึ้น โดยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงสนใจที่จะแปลหนังสือเล่มนี้ พร้อมทั้งเชิงอรรถอธิบายความเพิ่มเติมจากที่ท่านผู้เขียนได้อธิบายไว้อย่างเล็กน้อยในแต่ละบท ซึ่งยังไม่เพียงพอสำหรับนักศึกษาไทย รวมทั้งแจ้งให้ทราบถึงแหล่งที่มาของบทอ่านบางบทที่ท่านผู้

เขียนถัดมาและมีใจแจ่มไว้มิจะช่วยนักศึกษาในการค้นคว้าต่อไป ในการทำเชิงอรรถอธิบายความนี้ ข้าพเจ้านั่งในประเด็นที่จะเสริมความเข้าใจในการอ่านในช่วงนั้นๆเป็นหลัก โดยมีคำอธิบายเรื่องราวทั้งหมดของคำนี้ๆ ซึ่งจะช่วยให้ยืดยาวและนอกเรื่องไป

นอกจากนี้โดยเหตุที่วิชาการศึกษา มีความเชื่อมโยงและสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ข้าพเจ้ายังหวังว่าเมื่อหนังสือได้รับการถ่ายทอดเป็นภาษาไทยแล้ว ก็น่าจะอำนวยความสะดวกแก่นักศึกษาในสาขาวิชาอื่นๆ นอกเหนือจากนักศึกษาวិชาภาษาฝรั่งเศสอีกด้วย เช่น นักศึกษาภาษาตะวันตกอื่นๆ นักศึกษาสาขาวิชาปรัชญา นักศึกษาสาขาวิชาประวัติศาสตร์ ฯลฯ รวมทั้งผู้อ่านทั่วไปที่สนใจทางด้านวัฒนธรรมตะวันตกด้วย

ในการแปลหนังสือเล่มนี้ ข้าพเจ้าได้รับการสนับสนุนและช่วยเหลือเป็นอย่างดีจากท่านผู้เขียน ข้าพเจ้ารู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่าน และมีความยินดีอย่างยิ่งที่ได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานของท่าน ผู้เป็นอาจารย์ของข้าพเจ้าในอดีต และเป็นผู้ร่วมงานในสาขาวิชาเดียวกันในปัจจุบัน

สุภา ภักษา

สาขาวิชาภาษาฝรั่งเศส
คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
สิงหาคม 2525

เกี่ยวกับผู้เขียน

อัลเฟรต บอนแนงก์ (Alfred Bonningue)

- เกิดที่หมู่บ้านอาลลีน ประเทศฝรั่งเศส ค.ศ. 1908
- ศึกษาที่ประเทศฝรั่งเศส เบลเยียม อังกฤษ และจีน ในสาขาวิชาปรัชญา เทววิทยา เคมี และภาษา (จีน ไทย ฝรั่งเศส อังกฤษ และรัสเซีย)
- เป็นอาจารย์สอนวิชาปรัชญาวิทยาศาสตร์ ที่ประเทศเซียร์ (Zair) (ค.ศ. 1940)
- หัวหน้าฝ่ายทะเบียนนักศึกษา มหาวิทยาลัยคาทอลิกแห่งเมืองเทียนสิน ประเทศจีน (1942 - 1943)
- อาจารย์สอนวิชาปรัชญาวิทยาศาสตร์ ที่วิทยาลัยวิชาปรัชญาของคณะสงฆ์เยซุอิต ในประเทศจีน (1944 - 1945)
- อธิการบดีวิทยาลัยวิชาปรัชญาของคณะสงฆ์เยซุอิต ณ กรุงปักกิ่ง (1946 - 1947)
- รองประธานมหาวิทยาลัยคาทอลิก แห่งเทียนสิน ประเทศจีน (1949 - 1951)
- อาจารย์พิเศษ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (1956 - 1967 และ 1973 - 1974)
- อาจารย์พิเศษ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ตั้งแต่ ค.ศ. 1974 ถึงปัจจุบัน

หนังสือที่เขียนพิมพ์ - Etudiants Chinois, Silhouettes et Tendances.

Paris, 1948

- Le Rouge et le Blanc. Bangkok, 1979

- Mots et Idées. Bangkok, 1980

- Dix Siècles de Pensée. Bangkok, 1980

- Faits et Gestes. Bangkok, 1980

คำชี้แจงเกี่ยวกับการถ่ายทอดชื่อเฉพาะ

ในการถ่ายทอดชื่อเฉพาะต่าง ๆ ที่มีชื่อฝรั่งเศสโดยตรง หรือในการเขียนเชิงอรรถอธิบายความ ข้าพเจ้าจะให้ชื่อภาษาอังกฤษที่เป็นที่รู้จักแพร่หลายมากกว่ากำกับไว้ด้วย หรือใช้ชื่อเป็นภาษาอังกฤษเสียเลย เช่น Aristote นักปรัชญาชาวกรีก ถ้าอ่านตามภาษาฝรั่งเศสจะอ่านว่า อริสตอท ซึ่งไม่คุ้นหูคนไทย ดังนั้น ข้าพเจ้าจึงได้ถ่ายทอดว่า อริสโตเติล ซึ่งเป็นชื่อภาษาอังกฤษ (Aristotle) แทน หรือยศขุนนางซึ่งฝรั่งเศสใช้ว่า มาร์กิส (Marquis) แต่ข้าพเจ้าใช้ มาควิส แทน และท่านกงเตอะ (Comte) ในภาษาฝรั่งเศส ข้าพเจ้าใช้ว่าท่านเคานท์แทน เพราะคนไทยมากกว่า ดังนี้ เป็นต้น การยืมหลักเช่นนี้ เราจึงมักใช้คำว่าปารีส ซึ่งเป็นเมืองหลวงของฝรั่งเศสเอง แทนคำว่า ปารีส ซึ่งเขียนตามการออกเสียงที่แท้จริงแบบฝรั่งเศส

ส่วนการถ่ายทอดชื่อเฉพาะที่เป็นฝรั่งเศสนั้น เนื่องจากยังไม่มีระบบการถ่ายทอดภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาไทยที่เป็นทฤษฎีสากล ข้าพเจ้าจึงยึดหลักถ่ายทอดตามการออกเสียงของหลักสัทศาสตร์ และตามที่ใช้กันอยู่จนเป็นที่นิยมแล้ว เช่น

gn ใช้แทนด้วย ญ (ฝรั่งเศสจะออกเสียง ย แบบนาสิก ซึ่งไม่มีตัวพยัญชนะในภาษาไทย)

j ใช้แทนด้วย ฅ (ฝรั่งเศสจะออกเสียง ช แบบนาสิก ซึ่งไม่มีตัวพยัญชนะเช่นกัน)

สระ ุ ใช้แทนด้วย ู (ฝรั่งเศสจะออกเสียงก้ำกึ่งกันระหว่าง ู กับ อี ซึ่งไม่มีเสียงสระเช่นนี้ในภาษาไทย) เป็นต้น

พยัญชนะตัวสุดท้ายของคำตอนปกติในภาษาฝรั่งเศสจะไม่ออกเสียง ข้าพเจ้าจะใส่การันต์กำกับไว้ เพื่อรักษารูปแบบของคำเดิม เช่น Roland ถ่ายทอดเป็น โรล็องก์ ส่วนพยัญชนะที่ผสมกับสระ e (เออ) ซึ่งอยู่กลางคำ และท้ายคำ ตามปกติจะออกเสียง

เออะ คอยๆ แต่ข้าพเจาก็จำเป็นต้องเขียนรูปเต็มของสระเออะลงไป เพราะภาษาไทยไม่มีสระครึ่งเสียงเช่นนั้น เช่น Tarente จะเขียนว่า ตาร็องเตอะ โดยที่คำว่า เตอะ จะออกเบามาก หรือหุบเขารองเซอวัวร์ (Roncevaux) เซอะ ซึ่งเป็นพยางค์กลาง ก็ควรจะออกเสียงสั้นมาก ดังกล่าวแล้ว และข้าพเจาจะวงเล็บชื่อฝรั่งเศสกำกับไว้ในกรอกล่าวถึงชื่อนั้นเป็นครั้งแรก เพื่อให้ผู้อ่านได้ทราบชื่อภาษาฝรั่งเศส หลังจากนั้นข้าพเจาจะใช้ชื่อที่แปลเป็นภาษาไทยแล้วต่อไป

สารบัญ

หน้า

คำนำ	
เกี่ยวกับผู้เขียน	ก
คำชี้แจงเกี่ยวกับการถ่ายทอดชื่อเฉพาะ	ข
บทนำ : คำนิยาม.....	1
บทที่ 1 : โรลิ่งด์ โอตสาวงามและประเทศฝรั่งเศสอันเป็นที่รัก.....	6
บทที่ 2 : ความรักแบบราชสำนัก.....	17
บทที่ 3 : รับเบอะเลส์ นักเล่าเรื่องที่มีสี่สรรพ.....	23
บทที่ 4 : มงแตญ : หัวที่มีปัญญา.....	35
บทที่ 5 : ไม่ทิ้งรับเบอะเลส์ ไม่ทิ้งมงแตญ.....	38
บทที่ 6 : รงชาร์ด : ความเวทนาประเทศชาติที่แตกแยก.....	41
บทที่ 7 : เรอเน เดการ์ตส์ : ตัวเลขไขจักรวาล.....	53
บทที่ 8 : ลา รอซฟูโกลด์ ผู้มองโลกในแง่ร้าย.....	62
บทที่ 9 : ปาสกาล : มนุษยนิยม.....	66
บทที่ 10 : ลา บรุษแซร์ กับความชั่วร้ายของสังคม.....	75
บทที่ 11 : เลอซาง กับการเลียดสีสังคม.....	80
บทที่ 12 : มงแตสกีเยอ ผู้เราให้คิด.....	90
บทที่ 13 : วอลแตร์ นักป้ายสี.....	101
บทที่ 14 : รุสโซ ผู้ไม่มีใครลอกเลียนแบบได้.....	117
บทที่ 15 : อ็องเดร เซนิเยร์ กวีผู้ยิ่งใหญ่ในโลกที่ไร้กวี.....	125

บทนำ

ประวัติศาสตร์ความคิดเล่มนี้ได้อ่านอย่างสังเขปถึงความคิดและการแสดง
ออกทางปัญญาซึ่งปรากฏและดำเนินติดต่อกันมาตลอดช่วงเวลาแห่งพัฒนาการของวรรณคดี
ฝรั่งเศส

นี่คือปีบางปีที่สำคัญ

- พระเจ้าชาร์ลมาญ (Charlemagne) ประสูติเมื่อปี ค.ศ. 742
ได้สวมมงกุฎเป็นจักรพรรดิในปี ค.ศ. 800
- โรล็องด์ (Roland) ถูกฆ่าในปี ค.ศ. 778

ปีเกิดของนักเขียนที่กล่าวถึงในหนังสือเล่มนี้

- ประมาณ ค.ศ. 1494	รับเบอะเลส์	(Rabelais)
- ค.ศ. 1524	รงซาร์ด	(Ronsard)
- ค.ศ. 1533	มงแตญ	(Montaigne)
- ค.ศ. 1596	เดการ์ตส์	(Descartes)
- ค.ศ. 1613	ลา รอชฟูโกลด์	(La Rochefoucauld)
- ค.ศ. 1623	ปาสกาล	(Pascal)
- ค.ศ. 1645	ลา บรุษแยร์	(La Bruyère)
- ค.ศ. 1668	เลอซาง	(Lesage)
- ค.ศ. 1689	มงแตสกีเยอ	(Montesquieu)
- ค.ศ. 1694	วอลแตร์	(Voltaire)
- ค.ศ. 1712	รูสโซ	(Rousseau)
- ค.ศ. 1762	เชนิเยร์	(Chénier)

นิยามของคำบางคำ

คลาสสิก (Classicisme) : คำนี้หมายถึงคุณลักษณะของวรรณกรรมและงานศิลปะที่ยิ่งใหญ่ของสมัยกรีก - โรมันโบราณ¹ และของศตวรรษที่ 17 ของฝรั่งเศส ตามความหมายนี้คำนี้ตรงข้ามกับคำว่าโรเนนติก² คำคุณศัพท์ "คลาสสิก" เพิ่งถูกใช้เมื่อไม่นานมานี้ ในศตวรรษที่ 19 คำว่า "นักเขียนคลาสสิก" มีความหมายสามประการ ประการแรก หมายถึงนักเขียนที่มีคุณค่าสมควรที่จะนำมาศึกษากันในห้องเรียน ประการที่สอง หมายถึงนักเขียนที่ควรแก่การศึกษาเพราะมีผลงานที่สมบูรณ์แบบ ประการสุดท้าย หมายถึงนักเขียนที่มีความดีเด่นบางประการ เป็นคนที่มีการควบคุมจินตนาการ มีการศึกษามนุษย์ในลักษณะที่เป็นแบบฉบับทั่วไป (types généraux) เช่น คนตระหนี่ (L'Avare)³

¹ สมัยกรีก - โรมันโบราณ ภาษาฝรั่งเศสใช้คำว่า L'Antiquité

² ยุคโรเนนติก (ฝรั่งเศสออกเสียงว่าโรมองติก) เริ่มตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 18 และรุ่งเรืองในต้นศตวรรษที่ 19 ประมาณช่วงปี 1830 - 1850 ยุคโรเนนติกเป็นยุคที่ต่อต้านความนิยมแบบคลาสสิกหรือกรีก - โรมันที่มีอิทธิพลต่อประเทศฝรั่งเศสตั้งแต่ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยา (Renaissance) ในศตวรรษที่ 16 มาจนถึงศตวรรษที่ 18

³ ชื่อบทละครขำขันหรือสุขนานุกรมของโมลิเยร์ (Molière) นักแต่งบทละครในสมัยคลาสสิกหรือศตวรรษที่ 17 ของฝรั่งเศส ตัวเอกของเรื่องคือ ฮาร์ปากง (Harpagon) ได้กลายเป็นแบบฉบับของคนตระหนี่ที่ขาดสำนักที่ดีเพราะมัวเมาในทรัพย์สินเงินทองจะสูญเสียทุกสิ่งในชีวิตไป

มิใช่การศึกษามนุษย์ในลักษณะเฉพาะเจาะจง (types singuliers) เช่น ฌอง วัลฌอง⁴ (Jean Valjean) ใช้ภาษาเรียบง่ายแต่หนักแน่น เนื้อเรื่องมีคุณค่าทาง**กวีกรรม** สอดประสานความจริงเข้ากับคามงดงาม

การศึกษาแบบมนุษยนิยม : การศึกษาภาษาและวรรณคดีกรีกและละติน
(Humanités)

นักมนุษยนิยม : ผู้ทรงความรู้ที่รู้จักภาษากรีกและละติน
(Humaniste)

ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยา⁵ : ประเทศฝรั่งเศสได้ผ่านยุคสมัยของการสร้างสรรค์ทาง
(Renaissance) วัฒนธรรมอย่างเข้มข้นหลายสมัยด้วยกัน ในยุคเหล่านี้
อารยธรรมของฝรั่งเศสได้ก้าวหน้าไปอย่างแท้จริง
ในรัชสมัยของพระเจ้าชาร์ลมาญ ผู้ได้สวมมงกุฎจักรพรรดิ
ใน ค.ศ. 800 การฟื้นฟูศิลปวิทยาของราชวงศ์คาโร-
แล็งเจียง⁶ ทำให้การศึกษาวรรณกรรมละตินลึกซึ้งขึ้น
ในรัชสมัยของพระเจ้าหลุยส์ที่ 9 (Louis IX) หรือ
นักบุญหลุยส์ สิ้นพระชนม์ ค.ศ. 1270 มีโบสถ์แบบ

⁴ ตัวเอกในนวนิยายเรื่อง เหยื่ออธรรม (Les Misérables) ของ วิกตอร์ ฮูโก (Victor Hugo) เป็นนวนิยายโรแมนติคแนวหนึ่งที่ยิ่งเน้นคุณธรรมของคนที่ยังคงดี ถูก (ฌอง วัลฌอง เป็นนักโทษที่ถูกลงโทษ) และความมอยุติธรรมของสังคมที่ไม่เข้าใจคนเหล่านี้

⁵ บางทีก็เรียกทับศัพท์ว่า ยุคเรอเนซ็องส์ ซึ่งแปลตรงตัวว่า "การเกิดใหม่" ซึ่งหมายถึง การรื้อฟื้นศึกษาอารยธรรมของกรีก - โรมันที่ซบเซาไปในตะวันตกสมัยกลาง

⁶ ราชวงศ์คาโรแล็งเจียง (Carolingien) ครองประเทศฝรั่งเศสตั้งแต่ปี ค.ศ.

โกธิก⁷ (Gothique) ที่งดงามเกิดขึ้นมากมาย
และมหาวิทยาลัยกรุงโรจนด้วยการศึกษาปรัชญา
วิทยาการต่าง ๆ และลักษณะอันเป็นสากของนักศึกษา
และเหล่าครูบาอาจารย์ คำว่า Renaissance
ที่เขียนด้วยตัว R ใหญ่ ในประเทศฝรั่งเศสหมายถึง
ยุคที่กินเวลาดังแต่การขึ้นครองราชย์ของพระเจ้าร็องบัวส์
ที่ 1 (François 1er ค.ศ. 1515) ไปจนถึงเมื่อ
พระเจ้าอ็องรีที่ 4 (Henri IV) สิ้นพระชนม์
(ค.ศ. 1610)

พระเจ้าร็องบัวส์ที่ 1 ทรงก่อตั้งวิทยาลัยหลวง
(Collège des lecteurs royaux) ซึ่งมี
ชื่อเรียกต่อมาว่า วิทยาลัยแห่งประเทศฝรั่งเศส (Collège
de France) ที่วิทยาลัยแห่งนี้มีการสอนภาษากรีก
ฮีบรู และละตินโดยไม่คิดเงิน กวีเล็กเขียนงานด้วยภาษา
ละตินหันมาใช้ภาษาฝรั่งเศสแทน แต่พวกเขาได้ขอยืมความ
คิดภาพพจน์และนิยาย (mythe) ต่าง ๆ จากพวกกรีก -
โรมัน การเลียนแบบสมัยกรีกโรมันนี้จะดำเนินมาจนถึงสมัย

⁷โบสถ์แบบโกธิก ตามความหมายตรงตัว แปลว่า โบสถ์ตามความนิยมของอนารยชน (les Goths) ผู้เข้ายึดครองยุโรปหลังจากที่อาณาจักรโรมันล่มสลายไป ลักษณะเด่นของโบสถ์
แบบนี้ ก็คือ การใช้ประตูและหน้าต่างรูปโค้งแหลม และการประดับประดาภายในด้วยกระจก
สี การสร้างโบสถ์แบบนี้นิยมอยู่ในศตวรรษที่ 12 - 14

ของชาโตบริยอง⁸ (Chateaubriand)

คำว่า Renaissance ถ้ายทอดความเคลื่อนไหวทางพุทธิปัญญาของศตวรรษที่ 16 ได้เป็นอย่างดี แต่คำนี้ก็แทรกความหมายเชิงอุทิศธรรมอยู่ด้วย และโน้มน้าวใจให้เชื่อว่าไม่มีความเจริญทางปัญญาและศิลปะในยุคกลาง⁹
(Le Moyen Age)

⁸ชาโตบริยอง (1768 - 1848) เป็นนักเขียนรุ่นแรก ๆ ของยุคโรแมนติค เขาได้รื้อฟื้นศรัทธาและคุณค่าของคริสตศาสนาขึ้นใหม่ในผลงานร้อยแก้วชื่อ อัจฉริยภาพแห่งคริสตศาสนา (Le Génie du Christianisme) รวมทั้งแสดงภาพทรมานที่มีอาการเจ็บป่วยทางใจ (le mal du siècle) เขาเน้นบทบาทของอารมณ์และความทรงจำ อันเป็นลักษณะสำคัญของยุคโรแมนติคที่แตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากยุคคลาสสิกของฝรั่งเศสในศตวรรษที่ 17 - 18 ที่นิยมอารยธรรมแบบกรีก - โรมัน

⁹ในยุคกลาง (ค.ศ. 476 - 1453) ซึ่งอยู่กั้นระหว่างยุคจักรวรรดิโรมันกับยุคฟื้นฟูศิลปวิทยา อารยธรรมกรีก - โรมันถูกอารยธรรมของคริสตศาสนาเข้าแทนที่ จึงทำให้พวกที่นิยมอารยธรรมกรีก - โรมันถูกดูว่าเป็นยุคมีดคมแห่งปัญญา ความคิดนี้เริ่มหมดไปในต้นศตวรรษที่ 19 เมื่อนักเขียนโรแมนติคได้รื้อฟื้นความนิยมคริสตศาสนาและสมัยกลางขึ้นมาใหม่

บทที่ 1

โรล็องด์ (Roland) โอด ล่างาม (La belle Aude)

และประเทศฝรั่งเศสอันเป็นที่รัก

มหากาพย์โรล็องด์ (La Chanson de Roland)

1. ภาษาโรม็อง (La lanque romane) มีพื้นฐานมาจากภาษาละตินชาวบ้าน ซึ่งกองทัพโรมันนำเข้ามาในแคว้นโกล (la Gaule)¹ ภาษานี้ได้เข้ามาแทนที่ภาษาเซลต์พื้นเมืองซึ่งพวกโกลัวส์ (les Gaulois) พูดกันอยู่และยังได้แตกแยกเป็นภาษาพื้นเมืองหลายภาษา เป็นภาษาอ็อก (la lanque d'oc) ในดินแดนทางใต้ของฝรั่งเศส และภาษาออย (la lanque d'oïl) ในดินแดนแถบทางเหนือ

2. คำประกาศแห่งสตราสบูร์ก² (Le Serment de Strasbourg ค.ศ. 842) เป็นเอกสารทางราชการที่เก่าแก่ที่สุด ที่เขียนด้วยภาษาโรม็อง

หลังจากนี้ก็มีเพลงสวดสั้น ๆ เล่าถึงชีวิตของนักบุญอูลาลี (la Cantilène de Sainte Eulalie ค.ศ. 881 มี 29 บท) ชีวิตของนักบุญเลเจอร์ la Vie de Saint Léger ศตวรรษที่ 10 มี 240 บท ใช้คำประพันธ์แบบสัมผัสสระพยางค์ท้าย ชีวิตของนักบุญเล็กซีส์ (la Vie de Saint Alexis) ศตวรรษที่ 11 มี 624 บท

¹ คือดินแดนที่เป็นประเทศฝรั่งเศสปัจจุบัน ในสมัยโบราณเรียกว่า แคว้นโกล ราวศตวรรษที่ 6-4 ก่อนคริสตกาลเป็นที่อยู่ของอนารยชนที่เรียกว่า พวกเซลต์ (les Celtes)

² เป็นประกาศที่ออกร่วมกันของกษัตริย์แห่งเยอรมันและกษัตริย์แห่งฝรั่งเศสเพื่อรวมกำลังต่อต้านจักรพรรดิแห่งกรุงโรม ทั้งสามพระองค์เป็นพี่น้องกันแต่แย่งชิงความเป็นใหญ่กัน สะท้อนให้เห็นความแตกแยกของอาณาจักรโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ซึ่งก่อตั้งโดยพระเจ้าซาร์สมาญ และมีอาณาจักรเวอฌอนไฟศาลในรัชสมัยของพระองค์

บาทละ 10 พยางค์ สัมผัสสระพยางค์ท้าย) พร้อมกันไปกับชีวิตของนักบุญเล็กซึ่งนับตั้ง
เดิม เรามีเรื่องราวที่ถูกตัดแปลงไปในศตวรรษที่ 12, 13 และ 14 ซึ่งทำให้เราสามารถ
ติดตามการตัดแปลงและระบอบรวบรวมที่ดีที่สุดและเก่าแก่ที่สุดได้

3. ตั้งแต่ศตวรรษที่ 11 เป็นต้นมาเป็นเวลาสามศตวรรษ มีความนิยมเขียน
มหากาพย์กันอย่างแพร่หลาย

ยุคที่ชาติเสถียรภาพเริ่มขึ้นใน ค.ศ. 814 เมื่อพระเจ้าชาร์ลมาญสิ้นพระชนม์
พระองค์เป็นราชาของชาวฟร็องก์ (les Francs)³ เป็นจักรพรรดิแห่งยุโรปตะวันตก
แต่กลับมาพ่ายแพ้ในสเปน ความวุ่นวายหลังรัชสมัยของพระองค์ทำให้ทุกคนทั้งในเมืองและ
ตามชนบทในแต่ละแคว้นยอมรับบุคคลที่มีอำนาจที่สุดเป็นผู้คุ้มครองและเป็นเจ้านายของตน ใน
สังคมของคนที่รุนแรงและอารมณร้อนผู้ใช้ชีวิตบหลังมาและพร้อมเสมอที่จะต่อสู้เมื่อเริ่มถูก
ไปไม่ผลิแต่ละปี มีหลักการสองประการที่ยึดถือกันเป็นสำคัญ คือ เกียรติแห่งสัจวาจาของ
อัศวินผู้น้อย (vassal)⁴ ที่ให้ไว้แก่เจ้านายของเขาและศรัทธาในศาสนา (ซึ่งเน้น
ทางปฏิบัติมากกว่าความลึกซึ้ง) มหากาพย์โรล็องด์เป็นกระจกสะท้อนให้เห็นสังคมศักดินา
นี้ (la société féodale) และในสังคมนี้โรล็องด์ได้รับยกย่องให้เป็นวีรบุรุษที่ยิ่ง
ใหญ่กว่าความหมายเฉพาะของเขา

³อนารยชนเผ่าหนึ่งที่เข้ายึดครองแคว้นโกททางเหนือ ในตอนปลายจักรวรรดิโรมันเป็น
อนารยชนที่จะมีความสำคัญในการก่อตั้งประเทศฝรั่งเศสต่อไป

⁴vassal คือ บุรุษที่กระทำสัตย์สาบานต่อขุนนางผู้ยิ่งใหญ่กว่าหรือเจ้านายของเขา
(suzerain หรือ seigneur) ผู้ให้ที่ดินแก่เขา และเขาจะต้องจงรักภักดี ขุนนาง
คนหนึ่งจึงอาจเป็นได้ทั้ง vassal และ suzerain ระบบการปกครองแบบนี้
เรียกว่า ระบบศักดินา (la féodalité) ซึ่งรุ่งเรืองในสมัยกลาง ตั้งแต่ศตวรรษ
ที่ 9 เป็นต้นมา

สังกมทหารนี้มีบทกวีที่จับใจพวกเขามาแล้ว คือ มหาภาพที่เรียกว่าบทเพลง
แห่งวีรกรรม (les Chansons de geste) ซึ่งเป็นมหาภาพส์ดุ๊กการกระทำที่หา
หาญ (exploits) มหาภาพส์เหล่านี้เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 11 ตามสถานที่ศักดิ์สิทธิ์อ
ต่าง ๆ ตามคฤหาสน์ของเจ้านายและบนเส้นทางแสวงบุญใหญ่ ๆ และนักแสดงกายกรรม
(jongleurs)⁵ ได้นำออกเผยแพร่ไปทั่วยุโรป มหาภาพส์ที่มีชื่อเสียงที่สุด คือ มหาภาพส์
โรล้องค์ ฉบับคัดลอกด้วยมือที่เก่าแก่ที่สุดเขียนขึ้นในปี ค.ศ. 1080 แต่กล่าวกันว่า ใน
สงครามเฮสติง (la bataille d'Hastings)⁶ นักแสดงกายกรรมชาวนอร์ม็อง
ชื่อ ตายเยอะเตร์ (Taillefer) ก็คงจะได้ขับร้องมหาภาพส์เรื่องนี้แล้ว ซึ่งก็คือ ในปี
ค.ศ. 1066 มีการขับร้องมหาภาพส์เรื่องนี้ตั้งแต่เมื่อไรกันแน่หนอ

4. นี่คือเรื่องราวของโรล้องค์ที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ ในปี ค.ศ. 778
โรล้องค์ได้เป็นข้าหลวงแคว้นเบรอตานู วันที่ 15 สิงหาคม ปีเดียวกันนี้เอง เขาสิ้นชีวิตที่
หุบเขารองเชอะวอส (Ronceveaux) พร้อมกับทัพหลังของพระเจ้าชาร์ลมาญ ซึ่งถูก
พวกชาวเขาบาสก์ (les Basques) โจมตีอย่างไม่รู้เนื้อรู้ตัว

นิยายได้เข้ามามีบทบาทเหนือประวัติศาสตร์ ด้วยการทำให้โรล้องค์ผู้ตาย
แตกกลายเป็นหลานชายของชาร์ลมาญ เพื่อที่โรล้องค์จะถูกเอาชนะได้ เขาจึงต้องมีผู้ต่อ
สู้ที่ถูกรักกับเขา เขาจึงต้องถูกโจมตีโดยพวกซาร์เรแซ็ง⁷ ที่กล้าหาญมีอาวุธครบครันถึง

⁵นักแสดงกายกรรมและเล่นกล ซึ่งเรียกว่า ฌองเกลอร์นี่ ได้ตระเวนไปตามแหล่งชุมนุม
เพื่อหาเลี้ยงชีพด้วยการให้ความบันเทิงแก่ผู้ชม พวกนี้มีบทบาทสำคัญในการร้องเพลงเผยแพร่
วรรณกรรมที่เป็นที่นิยมในสมัยนั้น บางครั้งเขาก็คัดเพลง หรือแต่งเรื่องขึ้นเองอีกด้วย

⁶สงครามเฮสติง (ค.ศ. 1066) คือ สงครามที่พระเจ้ากิโลมมูทซิด (guil-laume
le Conquerant) ดุ๊กแห่งแคว้นนอร์ม็องดีมีชัยเหนือประเทศอังกฤษ

⁷พวกซาร์เรแซ็ง (les Sarrasins) คือ พวกมุสลิมที่มาจากประเทศสเปน

หนึ่งแสนคน นักแสดงกายกรรมผู้เล่าเรื่องและกบฏของเขาล้มไปว่าคนเป็นจำนวนมาก เช่น
นั้นไม่สามารถจะปฏิบัติการได้ที่หุบเขารังเขอะ ไรส์และเพื่อที่จะทำให้การเข้าโจมตีที่หลัง
นี้ไม่คู่ประหลาดมากนัก นักแสดงกายกรรมผู้เล่าเรื่องก็สร้างกาเนอลง⁸ (Ganelon)
กนทรยศขึ้นมา

5. บนลานบันไดหินอ่อนสีน้ำเงิน จักรพรรดิซาร์ลมาญประทับอยู่บนบัลลังก์
ทองท่ามกลางสวนผลไม้ ทรงต้อนรับคณะทูตของกษัตริย์แห่งเมืองซาราโกส (Saragossa)
ผู้เป็นศัตรู นี่คือชัยชนะหลังการทำสงครามถึงเจ็ดปีในสเปนและจุดนี้เอง ที่มหากาพย์เริ่ม
ต้นขึ้น

สัญญาสันติภาพเป็นที่ยอมรับกันในหลักการ ผู้ใดละทิ้งจะไปตกลงในรายละเอียด
ที่บ้านเมืองของศัตรู ผู้นั้นก็คือโรล็องด์ โรล็องด์อาสาทำหน้าที่อย่างแข็งขัน แต่ซาร์ลมาญ
ไม่ทรงยินยอม พระองค์ให้กาเนอลงรับภาระนี้แทนกาเนอลงโกรธแค้นมาก และสัญญากับ
ศัตรูว่าจะจัดการให้โรล็องด์อยู่ทีหลังเพื่อเขาจะได้ถูกลอบโจมตีและถูกสังหารได้โดยง่ายพร้อม
กับเหล่าขุนนางชั้นเยี่ยม กนทรยศคนเดียวจึงทำให้โรล็องด์สิ้นชื่อได้ด้วยประการฉะนี้

6. ซาร์มาญออกเดินทางกลับประเทศฝรั่งเศส โรล็องด์ตามหลังพระองค์มา
ในขณะที่ทัพหลังอยู่แถบที่เดอเปรีเรเน⁹ ข้าศึกก็เข้าล้อมไว้ เพื่อนของเขาชื่อ โอลิวีเยร์
(Olivier) แนะนำเขาให้เป่าเขาเพื่อเรียกจักรพรรดิให้กลับมาช่วยโรล็องด์ปฏิเสธ
ถึงสามครั้ง และการต่อสู้ก็เริ่มขึ้นท่ามกลางภูเขาสูงดำทะมึนในหุบเขานี้มีถ้ำถ้ำนั้น

ขุนนางทุกคนสิ้นชีวิตแล้ว ยกเว้นโรล็องด์กับโอลิวีเยร์ โรล็องด์จึงเป่าเขา
"ด้วยความเจ็บปวดทุกข์ทรมานอย่างสุดแสน" จักรพรรดิทรงตระหนกพระทัย "เสียงเป่า
เขาช่างยาวนานเหลือเกิน" พระองค์ตัดสินพระทัยกลับสเปน ทรงมีบัญชาให้ทหารเป่าแตร

⁸กาเนอลงเป็นบิดาเลี้ยงของโรล็องด์

⁹ที่เดอเปรีเรเนหรือที่เร็นส์ถิ่นที่พรมแดนระหว่างประเทศฝรั่งเศสกับประเทศสเปน

ทั้งหมดเพื่อตอบเสียงเขาของโรล็องด์ ส่วนในกองทัพนั้น "ไม่มีสักคนเดียวที่จะกลักร้องไห้หรือสะอึกสะอื้นได้"

โอลิวีเยร์ฟาดดาบเปปะ เพราะดวงตามีคมัวไปด้วยโลหิต ดาบของเขาไปถูกโรล็องด์เพื่อนของเขาเอง เขาจึงขอโทษ เขากอดเพื่อนและสิ้นชีวิตที่หน้าอัครสังฆราชตูร์เป็ง (Turpin) ซึ่งบาดเจ็บสาหัส ได้ประทานพรแก่ข้ากตทั้งหลายที่โรล็องด์นำมาเรียงอยู่เบื้องหน้าท่าน และแล้วท่านก็กระเลือกรกระสนไปที่ลำธาร ท่านต้องการตักน้ำใส่เขา โอลีฟองต์ (L'olifant)¹⁰ สักนิตหนึ่งเพื่อกำไล้โรล็องด์คืน แต่ท่านกลับสิ้นชีวิตในความพยายามครั้งสุดท้ายนี้ โรล็องด์ไม่ได้รับบาดเจ็บเลย หมวกเหล็กของเขาถูกโอลิวีเยร์ฟันขาด แต่เขารอดชีวิตอยู่แต่เพียงผู้เดียว เขารู้สึกว่าเลือดกำลังไหลจากขมับของเขาที่ฉีกขาดเพราะแรงเป่าเขา เขาจึงพยายามจะตีดาบคูร์องดาล (Durandal)¹¹ กับโขดหินให้หักเสีย แต่หินกลับแตกเสียเอง เขาจึงนอนลงทับดาบและเขางาช้างของเขาและสิ้นชีวิตโดยหันหน้าไปทางสเปน และกองทัพซาระแซ็ง มือขวาของเขาดึงมือขึ้นถวายแด่พระผู้เป็นเจ้า¹²

จักรพรรดิทรงหันกลับมามุ่งหน้ามาสเปน ทรงทำลายล้างพวกซาระแซ็งและนำร่างของโรล็องด์กลับมาโดยห่ออยู่ในหนังงวาง เมื่อกลับถึงฝรั่งเศสพระองค์ทรงเล้าถึงความตายของโรล็องด์ให้โอด น้องสาวของโอลิวีเยร์ผู้เป็นภรรยาของโรล็องด์ฟัง โอดสิ้นชีวิตทันทีด้วยความ

¹⁰ ชื่อของเขางาช้างที่พระเจ้าซาร์ลมาตุระราชทานให้โรล็องด์เป็นส่วนพระองค์ โรล็องด์จะเป่าเขานี้ได้เมื่อตกอยู่ในอันตราย และพระองค์จะเสด็จมาช่วยเมื่อได้ยินเสียงเป่าเขา นี้ไม่ว่าจะอยู่ไกลเพียงใดก็ตาม

¹¹ ชื่อดาบของโรล็องด์ เขาได้จากกษัตริย์มุสลิมผู้หนึ่งที่เขารบชนะ เมื่อครั้งยังเป็นเด็กหนุ่ม และได้รับแต่งตั้งเป็นอัศวินตั้งแต่นั้น

¹² เป็นการกระทำที่แสดงความจงรักภักดีของขุนนางต่อเจ้านายของตนในระบบศักดินา

เศร้าเสียใจ กาเนอะลงถูกประหารด้วยการใหม่สี่ตัวฉีกแขนขาออกจากกัน

7. ในมหากาพย์เรื่องนี้ เราจะเห็นบรรยากาศของความกระตือรือร้นทางศาสนา ความรักบ้านเกิดเมืองนอน ความภักดีของขุนนางผู้น้อยต่อเจ้านายของเขา ความยิ่งใหญ่ที่แข็งแกร่งแต่เหมาะสมซึ่งไม่มีมหากาพย์เรื่องใดเท่าเทียมได้

มีการบรรยายภูมิประเทศบ้านเมืองน้อยมาก ภาพเจนนต่าง ๆ แทบจะไม่มีเลย เหตุการณ์ต่าง ๆ ถูกเล่าอย่างภาคภูมิใจ ความงามสง่าของน้ำเสียง (le ton) เป็นที่ประทับใจไม่รู้ลืม และทำให้ผู้ฟังและผู้อ่านให้อภัยประโยชน์ที่ขาดความทรูหรรษาและขาดเสียงไพเราะแห่งดนตรี กวีนิพนธ์มีได้อุญที่รูปแบบแต่อยู่ที่เหตุการณ์และอารมณ์

8. ตัวละครมีชีวิตชีวา และบางครั้งซับซ้อน เหล่าวีรบุรุษตายอย่างกล้าหาญ เสียสละชีวิตอย่างกล้าในสภาพการณ์ที่ยิ่งใหญ่หรือประทับใจ ตลอดเรื่องนี้มุ่งเน้นความรักที่มีต่อ "ประเทศฝรั่งเศสอันเป็นที่รักยิ่ง" (la douce France) และ "ประเทศฝรั่งเศสที่เสรี" (La France Libre)

กาเนอะลงคนกลายเป็นพิงกันสน พร้อมทั้งจะเผชิญหน้ากับกองทัพปาระแข็งแต่เพียงผู้เดียว แต่เขาก็เป็นคนเจ้าคิดเจ้าแค้นที่เกลียดชังโรล็องด์ เขาเป็นอาสาสมัครแต่เขาไม่ใช่คนชั่วร้าย

9. คนฟังมหากาพย์เรียกร้องความท้าวท้าวและอารมณ์รุนแรงแบบเดียวกับคนชมภาพยนตร์เรียกร้องอยู่ในโรงภาพยนตร์สมัยเรา พวกเขาชื่นชมความเมตตาและความกล้าหาญที่เกินพอดีของโรล็องด์ โรล็องด์ปฏิเสธกองทัพใหญ่ที่ชาร์ลมาญจะให้แก่เขา และเขาก็ปฏิเสธอีกเมื่อโอลิวีเยร์เพื่อนของเขาเรียกร้องให้เขาเป่าเขาเรียกชาร์ลมาญผู้คุมทัพไปข้างหน้ากลับมา เขากล่าวว่า "โรล็องด์เพื่อนรัก เป่าเขาเถอะ พระเจ้าชาร์ลมาญก็จะไต่ขึ้น และกองทัพของพระองค์จะโคกลับมานะ" โรล็องด์กลับตอบว่า "ถ้าทำเช่นนั้น ข้าก็จะดูเหมือนคนบ้าคลั่ง ข้าจะเสียชื่อเสียงในประเทศฝรั่งเศสอันเป็นที่รักยิ่ง ข้าจะฟาดฟันด้วยดาบคู่มือดาบคมมีด

ของมันจะท่วมเลือดจนถึงท้องที่ปุ่มโหนดคาบที่เดียว"¹³

เมื่อเขาทำหน้าที่จนสำเร็จ เมื่อแขนของเขาท่วมเลือดแล้วเท่านั้น
โรลิ่งก็จึงยอมเป่าเขา

การเป่าเขาของโรลิ่งก็คือ การสารภาพว่าเขาหึงยะโสจนเกินไป
เขาเป่าเขาควยแรงหายใจที่ทรงพลัง สายเกินไปเสียแล้ว เขาได้สัมผัสความทุกข์ใจ
อันลึกซึ้งที่สุดของมนุษย์ ณ วินาทีนั้นโรลิ่งก็ขึ้นสูงถึงสุดยอดแห่งการประกอบวีรกรรม เขา
เสียตายโอลิวีเยร์ที่จากไป เขาโอบอุ้มซากศพของขุนนางทั้งสองคนเพื่อนำมาไหวหน่อคร
สังฆราชอำนวยการเป็นครั้งสุดท้าย เขาพยายามจะทำลายค้ำบ และเลือกสถานที่ที่จะตาย
เขาคือการสารภาพบาปพร้อมกับยื่นมือถวายแด่พระผู้เป็นเจ้า

(ความหึงยะโสแบบนี้จะปรากฏอีกในงานของกอร์เนย (Corneille)
นักแต่งบทละครในศตวรรษที่ 17 และในงานของวิคตอร์ อูโก (Victor Hugo)
นักเขียนโรแมนติคในศตวรรษที่ 19)

ภาษาฝรั่งเศสแสดงให้เห็นว่า ความสำคัญในเกียรติภูมิมีรุนแรงเพียงใด
(วาจาอันมีเกียรติ (parole d'honneur) สนามรบอันทรงเกียรติ.....
ตายในสนามรบอันทรงเกียรติ (mort au champ d'honneur) จำนวนเหล่านี้ใช้
กันอย่างแพร่หลายจนถึง ค.ศ. 1940 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่ทหาร)

มหากาพย์เหล่านี้มีจุดมุ่งหมายที่จะให้บทเรียนเกี่ยวกับความกล้าหาญและความ
จงรักภักดี แลยังมุ่งจะให้คนหลีกเลี่ยงจากความหึงยะโสจนเกินไป ด้วยการแสดงภาพความ
วิบัติอันเกิดจากความหึงยะโสนั้น

10. ศรีราชาอย่างแรงกล้ามีอยู่ควบคู่กันไปกับความกล้าหาญของเหล่าอัศวิน

¹³บทที่ 83 (LXXXIII)

เมื่อชาร์ลมาดูทรงขอบใ้กาเนอะลงมีอำนาจบังคับบัญชากองทัพ พระองค์ทรงประทานพระเกี้ยว "ด้วยพระหัตถ์ของพระองค์ พระเจ้าชาร์ลมาดูทรงวาดเป็นรูปไม้กางเขนที่ตัวกาเนอะลง ครั้นแล้วพระองค์ก็มอบศทาแก่เขา"¹⁴ ในเวลาที่กำลังจะตาย "แทนที่โรลิ่งด์นอนทอดร่างใ้ตนสน ต่อกสารภาพบาปและร้องขอพระกรุณาจากพระผู้เป็นเจ้า"¹⁵

ศรัทธาในศาสนาถูกทำให้ระจางบริสุทธิ์หรือไม่ ดูเหมือนว่าจะไม่ตามของชาร์ลมาดูมีชื่อว่า "ร่าเร็ง" (Joyeuse) และเสียงร้องขามเข้าสู่สงครามของพระองค์คือ "Mont-Joie"¹⁶ เมื่อพระองค์ลงโทษกาเนอะลงผู้ทรยศ พระองค์ได้ประทานญาติพี่น้องของเขาทั้งสามสิบคนด้วย เราจะไม่กล่าวได้ว่า พระองค์ทรงลืมนพระคัมภีร์และสนุกสำนกับการทำสงครามและฆาต

11. โอด สาวงาม เป็นผู้เริ่มตนการสร้างตัวละครหญิงผู้มีความรัก

จักรพรรดิกลับมาจากสเปน พระองค์ขึ้นไปบนพระราชวังและเข้าไปในทองพระโรง โอดสาวงามก้าวเข้ามาหาพระองค์ เธอทูลถาม "ท่านเมทัโรลิ่งด์อยู่ไหนทะเละ โรลิ่งด์ผู้บุญญาจะรับหม่อมฉันเป็นภรรยา" ชาร์ลส์ทรงทุกข์พระทัยมาก พระองค์กรรแสง ถึงเกราสีขาวอยู่ไปมา "น้องสาวและเพื่อนที่รักของข้า เจ้าถามหาชายที่ตายไปแล้ว ข้าจะให้ชายที่มีเกียรติสูงกว่าโรลิ่งด์เป็นการแลกเปลี่ยนแก่เจ้า ผู้นั้นคือ หลุยส์ ลูกชายของข้าเอง" โอดทูลตอบว่า "พระคำรัสของพระองค์ทำให้หม่อมฉันแปลกใจ พระผู้เป็นเจ้าย่อมไม่พอพระทัยรวมทั้งเหล่านักบุญและเทพบุตร ที่หม่อมฉันจะยังมีชีวิตอยู่ เมื่อโรลิ่งด์สิ้นชีวิตไปแล้ว" กล่าวดังนั้นแล้วหน้าของเธอก็เผือกสี เธอล้มลงตามพระบาทของชาร์ลมาดูเธอตายเสียแล้ว ขอให้พระเจ้าทรงเมตตาวิญญูณของเธอ

¹⁴ บทที่ 26 (XXVI)

¹⁵ บทที่ 176 (CLXXVI)

¹⁶ joie แปลว่า ความร่าเร็ง แสดงว่า การฆาตกรรมคือความสุขของพระองค์

ด้วยเหตุ เหล่าขุนนางฝรั่งเศสต่างรำไให้ละสงครามเธอทั้วทุกคน¹⁷

ความรักมีบทบาทน้อยมากในมหากาพย์เหล่านี้ ก่อนตายโรล็องด์ไม่ได้กล่าวถึง
ภรรยาของเขาเลย แต่โอดก็แสดงให้เห็นความรักรุนแรงที่ลึกซึ้งกว่าความรักของทริสตัน
(Tristan) กับไอเซอต์ (Iseut)¹⁸ ที่รักกันด้วยพิษของน้ำเวทมนตร์ คำพูดเรียบๆ
ของโอดกลับทำให้เรอน้ำเวทมนตร์ยิ่งขึ้น

12. มหากาพย์โรล็องด์มีความยาว 4,002 บาท แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภท
บาทละสิบพยางค์ ที่มีสัมผัสสระท้ายวรรคเป็นคู่ ๆ¹⁹ คงจะใช้รองกลเสียงพินโบราณชนิด
หนึ่ง (la vielle) อย่างแน่นอน มหากาพย์ที่เล่าเรื่องสงครามครูเสดปราบปรามพวก
อัลบิ (les Albigeois)²⁰ มีความยาวถึง 9,000 บาท

คำประพันธ์เหล่านี้ถูกจัดแบ่งเป็นบท (laisse) แต่ละบทมีสัมผัสสระ
ท้ายวรรคแบบเดียวกัน บทหนึ่ง ๆ มีความยาวโดยเฉลี่ย 15 บาท มหากาพย์โรล็องด์มี
300 บาท ในมหากาพย์เรื่องอื่น ๆ แต่ละบทอาจมีความยาวถึงหลายร้อยบาท

¹⁷บทที่ 268 (CCLXVIII)

¹⁸ดูเรื่องรักของทริสตันกับไอเซอต์ในบทต่อไป

¹⁹คำประพันธ์ชนิดสัมผัสสระท้ายวรรค เป็นแบบการแต่งบทกวีที่ใช้ขับร้องในสมัยแรก ๆ
เรียกว่า *assonance* เช่น *belle, vielle, rêve* โดยเน้นเฉพาะเสียง
สระที่เหมือนกันเพื่อสะดวกแก่การท่องจำ

²⁰แคว้น Albi อยู่ทางตอนใต้ของประเทศฝรั่งเศส ชาวเมืองนับถือศาสนาที่เชื่อว่า
พระเจ้า 2 องค์ ไม่เชื่อในพระเยซูเจ้า จึงเป็นพวกนอกรีตสงครามครูเสดซึ่งเป็นสงคราม
ที่คริสตศาสนิกชนปราบปรามพวกนอกรีตศาสนาเริ่มตั้งแต่ศตวรรษที่ 12 และการปราบปราม
พวกอัลบิเริ่มในปี ค.ศ. 1208

มหากาพย์เหล่านี้มิได้แต่งขึ้นเพื่อให้อ่าน แต่เพื่อให้อ่านฟัง โดยมีพวกนักแสดง
กายกรรมเป็นผู้เผยแพร่ ในศตวรรษที่ 14 จึงเริ่มแต่งให้อ่านและระบบสัมผัส (rime)
อย่างมีหลักเกณฑ์ได้เข้าแทนที่สัมผัสสละหยาบแบบเก่า แต่มหากาพย์เหล่านี้จัดรวมเข้ากัน
ได้เป็นชุด ชุดของพระเจ้ากีโยม ดอว์องจ์ (Guillaume d'Orange)²¹
ประกอบด้วยมหากาพย์ถึง 24 เรื่อง หนึ่งในเรื่องเหล่านี้ เล่าถึงการสู้รบของพวกอลิสก็อง
(les Aliscans)²²

13. ความสำเร็จของมหากาพย์เหล่านี้กลับทำลายตัวมันเอง คนฟังคนอ่านไม่รู้
จักที่จะพอ และเพื่อจะเอาใจคน มหากาพย์ก็เพิ่มความยาวขึ้นโดยไม่คำนึงถึงเกียรติยศใด ๆ
มหากาพย์ยุคหลัง ๆ จึงขาดรสชาติที่เร้าใจและขาดเอกภาพความพอดี

14. คนแต่งได้อธิบายเรื่องราวของจักรพรรดิชาร์ลมาญและวีรกรรมที่เหนือมนุษย์
ของเหล่าวีรบุรุษที่ยอมตายเพื่อถวายความจงรักภักดี เรื่องเหล่านี้ขัดกับความเสื่อมโทรมของ
รัชสมัยพระเจ้าอูว์ส กาบเปต์ (Hughes Capet ค.ศ. 987 - 996)

ผู้แต่งมิได้มีจุดมุ่งหมายที่จะให้ความบันเทิงแก่คนอ่านที่มีการศึกษาสูง เขาต้องการ
เร้าอารมณ์คนหนุ่มมาก เพื่อให้คนเหล่านั้นเชื่อและลุกขึ้นต่อต้านกษัตริย์ราชวงศ์กาเปเซียน

²¹ ชุดนี้เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ชุดของกาแรง เดอ มงกลาน (Garin de Monglane)
ซึ่งเป็นชื่อบรรพบุรุษของกีโยม ดอว์องจ์ หรือกีโยมผู้พิชิตผู้ข้ามไปตีประเทศอังกฤษได้ใน
ค.ศ. 1066

²² เป็นการสู้รบที่เล่าลือกันมาโดยไม่มียุทธศาสตร์แน่นอนทางประวัติศาสตร์ เป็นการสู้รบระหว่าง
คริสต์ศาสนิกชนกับพวกซาราเซ็นซึ่งมาจากแอฟริกาเหนือในทุ่งราบอลิสก็อง ทางใต้ของฝรั่งเศส
มีความยาว 8,435 บาท

(les Capétiens)²³ ในขณะที่พวกที่ขึ้นชมและอยู่ข้างกษัตริย์ราชวงศ์กาโรแลง-เจียงเพื่อให้คนสมัยนั้นเข้าใจและตื่นตัว เขาจึงเขียนด้วยภาษาชาวบ้านแทนที่จะใช้ภาษาละติน

15. ความสำเร็จของมหากาพย์เหล่านี้ได้มาด้วยตัวของมันเอง มันกลายเป็นเรื่องที่ยาวเกินไป และไม่ให้ความบันเทิงอีกต่อไป

ในมหากาพย์โรล็องด์ฉบับดั้งเดิม บทเกี่ยวกับไอค สวางาม มีความยาวเพียงสามสิบสามบาท พวกนักดัดแปลงได้อัดออกไปจนถึงแปดร้อยบาท และทำให้คนอ่านเบื่อหน่าย

มีการแปลหรือดัดแปลงมหากาพย์เหล่านี้ในประเทศอังกฤษ เยอรมันและเนเธอร์แลนด์ตั้งแต่ศตวรรษที่ 12 ในประเทศนอร์เวย์ในศตวรรษที่ 13 มีมหากาพย์ (Saga) เรื่อง การ์ลามกนุส (Karlomagnum)²⁴ ซึ่งได้รับการแปลออกเป็นภาษาสวีเดนและเดนมาร์ก ในอิตาลีเรื่องราวของโรล็องด์กับไอลิวีเยร์นั้นว่าได้รับความนิยมมากที่สุด²⁵

²³ราชวงศ์กาเปเชียง ก่อตั้งโดยพระเจ้าอูว์ส กาบเปต์ ตามพระนามของพระองค์ในปี ค.ศ. 987 พระองค์เป็นกษัตริย์องค์แรกที่พูดภาษาโรม็อง ซึ่งจะพัฒนาเป็นภาษาฝรั่งเศสต่อมา แต่ในรัชสมัยของพระองค์ อาณาจักรไพศาลของพระเจ้าซาร์มานูต้องแตกแยกและให้ขุนนางดูแลลทหล่นกันลงไป ซึ่งเป็นระบบการปกครองแบบศักดินาดังกล่าวไว้แล้ว

²⁴คือชื่อของ ซาร์ลมานู

²⁵ในปลายสมัยกลางและต้นสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยา ในอิตาลีนิยมแต่งเรื่องเกี่ยวกับโรล็องด์ในชื่ออิตาเลียนว่า ออร์ลันโต (Orlando) มาก ออร์ลันโตมีลักษณะห่างไกลจากโรล็องด์มาก บางเรื่องก็กลายเป็นคนป่าเถื่อน บางเรื่องก็เป็นคนที่ตกอยู่ในความรัก เรื่องที่มีชื่อเสียง คือ Orlando Furioso ของอารีออสโต (Ariosto) ในปี ค.ศ.

ความรักแบบราชสำนัก (L'amour courtois) ศตวรรษที่ 11 และ 12

1. อุดมการของวีรบุรุษสิ้นสุดลงและความใฝ่ฝันถึงความรักและความหรูหราได้เข้ามาแทนที่ อุดมการแบบอัศวิน (l'idéal chevaleresque) เริ่มปรากฏขึ้น กล่าวคือ ความกล้าหาญยังเสริมสร้างเกียรติคุณส่วนตัวอีกด้วย นอกจากนี้จะรับใช้พระเจ้าและเจ้านายแล้ว อัศวิน (le chevalier) ยังอุทิศความกล้าหาญให้แก่หญิงผู้เป็นแรงจิตใจ ผู้ชื่นชมการกระทำอันเปี่ยมด้วยคุณธรรมโรตองด์ก็ตกตะนองด้วยความกล้าที่บาดลึก แต่อัศวินต้องการรับใช้สตรีของเขา

ในวรรณคดีคลาสสิกโบราณ นอกจากองติกอน (Antigone)¹ นี้ เป็นกรณีเอกเวทที่หายากนัก ตัวละครหญิงมักมีฐานะเป็นเพียงวัตถุของความรักความใคร่ ในสมัยกลางสตรีกลับอยู่ในฐานะสูงห่างไกลและเข้าไม่ถึง อยู่เหนือความคิดความปรารถนาทางกายโดยสิ้นเชิง

¹องติกอน เป็นบุตรสาวของกษัตริย์เอดิปัส (Oedipus) แห่งกรุงธีบส์ ผู้มีโชคชะตาที่อาภัพ เอดิปัสได้ฆ่าบิดาตนเอง แล้วแต่งงานกับมารดาด้วยความไม่รู้ เมื่อมารู้ความจริงภายหลัง เขาจึงแทงตาตัวเองบอดแล้วเนรเทศตัวเองออกจากเมืองไบ ทั้งน้องชายชื่อ ครีออน (Creon) ใหญ่ครองราชย์แทน บุตรชายสองคนของเอดิปัสรบแย่งชิงความเป็นใหญ่กันจนสิ้นชีวิตทั้งคู่ ครีออนยอมให้มีพิธีฝังศพหลานชายคนหนึ่ง แต่ไม่ยอมให้ฝังศพอีกคนหนึ่งเพื่อเป็นการลงโทษ องติกอนยืนหยัดต่อสู้กับคำสั่งนี้ เพื่อให้ศพที่ชายได้รับการทำพิธีทางศาสนาตามประเพณี จนถูกสั่งประหารและฆ่าตัวตายในที่สุด โซโฟคลีส (Sophocles 496 - 406 ก่อนคริสตกาล) นักแต่งบทละครโศกนาฏกรรมที่มีชื่อเสียงของกรีก ได้นำเรื่องราวขององติกอนมาแต่งเป็นโศกนาฏกรรมเรื่องหนึ่งของเขา นักแต่งบทละครสมัยใหม่ เช่นฌอง อานูย (Jean Anouilh เกิด 1910) ก็ได้นำเรื่องขององติกอนมาแต่งเป็นบทละครสมัยใหม่เช่นกัน องติกอนได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของผู้ที่ต่อสู้อย่างยี่งั้นในความยุติธรรมและความหมายของศักดิ์ศรีของมนุษย์

2. ความสูงส่งของสตรีทำให้เธอมีอำนาจเยี่ยงเจ้านายในระบบศักดินา

เธอได้ผลักดันให้ทั้งอัศวินและข้าราชการหนุ่มของเธอประกอบการต่าง ๆ ในอันที่จะเติม
เชื้อเพลิงความรักให้ลุกโผลงอยู่เสมอ เป็นคนว่าเดินทางไปในดินแดนที่ไม่เคยมีใครได้กลับ
ออกมา ข้ามสะพานแดงอาวุธหรือสะพานไต้มน้ำ หรือสู้เหมือนคนใจ ๆ ในการประลองอาวุธ²
(un tournoi) ซึ่งเรียกว่า "faire au pire"

เพื่อให้สตรีที่รักพอใจ อัศวินจะแสวงหาความสมบูรณ์แบบ ปลุกฝังตัว
เองให้เป็นคนกล้าหาญ ไม่ทรนต้อันตรายใด ๆ และงามสง่าอยู่เสมอ เขาจะกระทำการที่
ขัดต่อเกียรติยศถ้าจำเป็นตองพบ การประกอบวีรกรรมที่หาหาญต่าง ๆ ก็ยังไม่พอ อัศวิน
จะต้องรักเป็น รู้จักทนทุกข์อย่างเจ็บสับสน อย่างซ่อนเร้นและอดทน ยอมลดแม่ทัพศักดิ์ศรีของ
ตนเพื่อแสดงความรักบูชาที่เขาให้ต่อสตรีของเขาได้ดียิ่งขึ้น

3. ความรักนี้มีไคล้สิ้นสุดลง เมื่ออัศวินต้องจากไปทำสงครามครูเสดหรือเมื่อ
คนใดคนหนึ่งแต่งงานไป ตรงกันข้ามอุปสรรคต่าง ๆ กลับทำให้ความรักรุนแรงขึ้น

ทัศนคติที่เกี่ยวกับความรักอันละเอียดอ่อนนี้มีชื่อเรียกว่า ความรักแบบราช
สำนัก (amour courtois) ซึ่งมาจากคำว่า cour หรือ court ซึ่งแปลว่า
ราชสำนัก

ไม่มียุคใดเลยในประวัติศาสตร์ที่สตรีจะได้รับการยกย่องอย่างสูงสุดเช่น
ยุคนี้

² เป็นประเพณีของอัศวิน (chevalier) ที่จะประลองอาวุธเพื่อปกป้องชื่อเสียงของสตรี
หรือในการที่ทักษะคุณธรรมอื่น ๆ หรือเพื่อเกียรติยศชื่อเสียงของนักรบ การสู้แบบไร้ฝีมือ
จึงถือว่าเป็นการลดคุณค่าแห่งความเป็นอัศวินอย่างยิ่ง

4. อาลีเอนอร์ แห่งแคว้นอากิแตน (**Aliénor d'Aquitaine**)³

ราชินีแห่งฝรั่งเศสและแห่งอังกฤษ เคาน์เตสแอมองการ์ด (la comtesse Ermengarde) มารีย์เดอองตาดูร์ (Marie de Ventadour) เคาน์เตสแห่งดี (la comtesse de Die) สตรีเหล่านี้ได้อุปถัมภ์และหนุนบำรุงสุนทรียวรรณกรรมต่าง ๆ และกวีพเนจรทั้งเหนือและใต้⁴ ต่างขับล่านำสคุดีพวกเธอ

5. เดเรเตียง เกอ ทรวัวส์ (Chrétien de Troyes ค.ศ. 1135 -

ค.ศ. 1191) เป็นทั้งกวีและนักแต่งนิยายรัก (romans) มีชื่อเสียงทั่วยุโรป ในนิยายของเขา เช่น เรื่องอัศวินลองเชอะโลต์ (Lancelot) และเรื่องเพร์เซอวาล⁵ (Perceval)

³ เป็นสตรีผู้สูงศักดิ์ผู้มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมวรรณกรรมหรือบทกวีทางภาคใต้ พระนางเสกสมรสกับพระเจ้าหลุยส์ (Louis le Jeune) ในค.ศ. 1137 ได้เป็นราชินีฝรั่งเศสและเป็นโอกาสให้พระนางได้นำบทกวีทางใต้มาเผยแพร่ทางภาคเหนือ เมื่อหย่าขาดจากพระเจ้าหลุยส์ใน ค.ศ. 1152 พระนางได้เสกสมรสกับพระเจ้าอ็องรี (Henri Plantagenêt) ผู้ได้เป็นกษัตริย์แห่งประเทศอังกฤษ พระนางก็ได้เผยแพร่บทกวีฝรั่งเศสไปในประเทศอังกฤษด้วย

⁴ กวีพเนจรในสมัยกลางจะเร่รอนขับร้องบทกวีไปตามปราสาทและแหล่งชุมนุมเพื่อหาเลี้ยงชีพทางภาคใต้เรียกกวีพวกนี้ว่าทรูบาดูร์ (troubadour) มีผลงานปรากฏมากในระหว่าง ค.ศ. 1150 - 1210 และมีอิทธิพลมาถึงทางภาคเหนือซึ่งเรียกกวีเร่รอนของภาคนี้ว่า ทรูแแวร์ (trouvère) กวีเหล่านี้มักมีขุนนางอุปถัมภ์และขุนนางบางคนก็เป็นกวีเสียเอง กวีภาคใต้มักขับบทกวีเพื่อความบันเทิงแก่ชนชั้นสูง ส่วนกวีภาคเหนือมักตอบสนองรสนิยมของพ่อค้าสามัญชน

⁵ คืออัศวินสองคนผู้มีชื่อเสียงของพระเจ้าอาเธอร์แห่งอังกฤษ ผู้ก่อตั้งอัศวินโต๊ะกลม

เขาศึกษาอุบายของความรักที่กำลังก่อตัวขึ้นเป็นความรักที่ธรรมดาไม่ลึกลับซับซ้อน ที่ขัดแย้งกับ
รสนิยมชอบการผจญภัย⁶ การผจญภัยของอัศวินที่นิยมกันอย่างคลั่งไคล้กับความหรรษาของสังคม
ทำให้ลัทธิบูชาสตรีสูงส่งเด่นยิ่งขึ้น เราจะเห็นภาพความสะทวสบายภายในบ้าน กิริยามาร-
ยาที่ละเมียดละไม การจัดอาหารซึ่งสตรีเสฟสุราได้จมนมเมา ความโอ้อวดของเครื่องเรือน
และห้องน้ำ เป็นต้น

6. ผู้คนในมหากาพย์ดูคันทโศคราย เช่น กานะองลง ถูกประหารด้วยการให้ม้า
สี่ตัวฉีกแขนขาของเขา และญาติพี่น้องสามสิบคนก็ถูกประหารไปกับเขาด้วย วรรณกรรมราช
สำนักแสดงชีวิตความเป็นอยู่ที่อ่อนสุภาพซึ้ง และการดำเนินชีวิตที่หรรษาขึ้น อย่างไรก็ตาม
เราต้องไม่นำความรักแบบราชสำนักไปปนกับความรักแบบเพลโต บ่อยครั้งที่เดียวที่อัศวินหนุ่ม
โสดเกี่ยวพาราสี่สตรีที่สมรสแล้วและความรักของเขาก็ผิดทำนองคลองธรรม สตรีเจ้าของ
ปราสาทที่อยู่ว่าง ๆ ในหอคอยยอมไม่พอใจเพียงแค่จะผันถึงความรักในอุดมคติเป็นแน่

7. มารี เดอ ฟรองซ์ (Marie de France) ปลายศตวรรษที่ 12 ราชธิดา
ของอาลีเอเนอร์ แห่งอากิแตน และเป็นผู้อุปถัมภ์เครเตียง เดอ ทรวัวส์ พระนางทรงใช้ชีวิต
ช่วงหนึ่งในประเทศอังกฤษ ทรงเฝ้าพื้นที่จะก่อตั้งชมรมวิเคราะห้และตัดสินคดีความรัก ซึ่งจะ
นำไปสู่ชมรมหญิงผู้ดี (Salons des Précieuses)⁷ ในศตวรรษที่ 17 จุดเด่นของ

⁶ อัศวินในสมัยกลางมักออกเดินทางผจญภัยเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ถูกเบียดเบียน หรือตกทุกข์ได้ยาก
ต่าง ๆ ถือเป็นหน้าที่หนึ่งที่สำคัญของอัศวิน

⁷ ในต้นศตวรรษที่ 17 พวกผู้ดีและนักเขียนนิยมรวมกลุ่มสมาคมกันตามคฤหาสน์ของขุนนาง ผู้นำ
ของคฤหาสน์เป็นเจ้าบ้านหญิง พวกนี้จะร่วมกันสร้างเต้เช่นการแต่งกาย คำพูดหรรษา กิริยา
มารยาทที่เป็นผู้ดีถือว่ามีความสูงส่ง สนใจวิเคราะห้ถกเถียงปัญหาความรักในเชิงอุดมคติและ
จิตวิทยา และได้นำมาแต่งบทกวีและนวนิยาย แนวนิยมแบบนี้เรียกว่า la préciosité

พระนางอยู่ที่การนำเอานิยายเก่าแก่ของแถบเบรอตตาญมาเล่าเป็นนิยายคำกลอนสั้น ๆ ที่เรียกว่า เล (le Lai) นิยายคำกลอนของพระนางมีความยาวระหว่างหนึ่งร้อยถึงพันบาท เรื่องราวมักเกิดขึ้นในดินแดนมหัศจรรย์ เป็นคน ๆ มีสัตว์พูดได้ พอมดหมอผีเอาสิ่งมหัศจรรย์บนเข้ากับความจริงตามธรรมชาติตลอดทั้งเรื่อง สื่อกาการประพันธ์อ่อนหวาน เปิดเผยโรมาอย่างอย่างมีเสน่ห์ ภาพความรักก็แปลกไปจากที่เคยเป็นมา เพราะไม่ใช่บัญญัติความรัก ทั้งมิใช่ความหลงใหลจนหน้ามืดตามัวของอัศวินที่ยอมสยบต่อนางผู้ไร้น้ำใจและโลเล ดังเช่น ในนิยายรักของ เดเรเตียง เดอ ทรัวส์⁸ เรื่องของมารี เดอ ฟรองซ ให้ภาพอารมณ์ซ่อนเร้นที่อ่อนหวานและเศร้าสร้อยของสตรี ด้วยการพรรณนาที่ละเอียดอ่อนแบบผู้หญิง สตรีในเรื่องเหล่านี้เป็นผู้ที่มีความรักและซื่อสัตย์พร้อมที่จะเสียสละตัวเองเพื่อความสุขของชายที่รัก ความฝันและจินตนาการทำให้ทุกสิ่งที่มีมารี เดอ ฟรองซ สัมผัสถึงงามแพรวพราว ถึงแม้ว่าโดยปกตินิยายของพระนางจะอ่อนหวาน เรื่อง โยเนค (le lai d'Yonec) อันร้ายกาจก็ยิ่งเล่าถึงความหายนะของความรักที่ริษยาและนองเลือด⁹

พวกผู้ชายในสมาคมเหล่านี้เรียกว่า เพรซิเออส์ (les Précieux) ผู้หญิงเรียกว่า เพรซิเออส์ (les Précieuses) คำพูดและกิริยาที่เสแสร้งผิดธรรมชาติของผู้ใดเหล่านี้ถูกเสียดสีและโจมตีทั้งโดยนักเขียนและนักทฤษฎี ในช่วงหลังของศตวรรษที่ 17 ซึ่งถือว่าเป็นยุคคลาสสิกของฝรั่งเศส แต่ก็นับว่าแนวโน้มนี้ขึ้นฐานให้แก่วรรณกรรมคลาสสิกของฝรั่งเศสในแง่ของการใช้ภาษาที่ขัดเกลาแล้วและการวิเคราะห์จิตใจที่ละเอียดอ่อนลึกซึ้ง

⁸คือเรื่อง Lancelot อัศวินผู้หลงรักมเหสีของพระเจ้าอาเธอร์ และยอมทำตามทุกสิ่งตามที่พระนางบัญชา

⁹เรื่องโยเนค เป็นเรื่องของเจ้าชายคนหนึ่งที่เกิดรักกับหญิงที่แต่งงานแล้ว พระองค์กลายร่างเป็นนกเพื่อสามารถเข้าไปพบกับนางได้ ต่อมาสามีของนางรู้เรื่องจึงวางแผนฆ่าเจ้าชายเสีย

8. นิยายเรื่องไม้เลื้อย (le Lai du Chèvrefeuille)¹⁰ เล่าถึงความรักที่ร้ายกาจรุนแรงและทุกข์ทรมาน ทริสต้องผู้ถูกกษัตริย์มาร์ค (Marc)¹¹ เนรเทศไต่ทราบว่าอิเซอต์จะเดินทางข้ามป่า เขาจึงตัดกิ่งไม้มาค้ำหนึ่งสลักชื่อของเขาลงไป และปักไว้กลางทางที่อิเซอต์จะเดินผ่าน เมื่อเห็นชื่อทริสต้อง อิเซอต์ก็เข้าใจทันทีว่า เขาซ่อนตัวอยู่ที่ไหนในป่า เธอเข้าไปในนั้นหาเขาจนพบทริสต้องประกาศกับอิเซอต์ว่า ไม้เลื้อยกับกิ่งไม้สามารถอยู่แยกกันได้ฉันใด เขาทั้งสองก็จะตายในไม่ช้าหากถูกพรากจากกันฉันนั้น

"ขอตรรก ชีวิตเราเป็นเชือกนี้"

เธออยู่ไม่ได้ถ้าไม่มีฉัน และฉันก็อยู่ไม่ได้ถ้าไม่มีเธอ" มาร์ค เคอ ฟรองซรจนาวัวคังนี้

นิยายเหล่านี้มีคุณค่าเท่าเทียมนวนิยายจิตวิทยาชั้นเยี่ยม ความรักแบบราชสำนักได้รับการนำเสนอในรูปแบบที่เสแสร้งน้อยที่สุด ก่อนที่ลักษณะต่าง ๆ ของสังคมชั้นสูงที่ทรูหราจะเขามาผสม (ในศตวรรษที่ 17)

¹⁰ นิยายเรื่องนี้ถูกนำมาแต่งจนเป็นเรื่องที่สมบูรณ์ต่อมาโดยนักเขียนสองคน คือ เบรูล (Béroul 1160) และโทมาส์ ดองเกลอะแตร (Thomas d'Angle terre 1170) ชื่อเรื่อง Tristan et Iseut

¹¹ กษัตริย์มาร์ค คือ ลุงของทริสต้อง เมื่อทริสต้องรักกับอิเซอต์ภรรยาของลุงซึ่งเลี้ยงดูเขามา จึงเป็นความรักที่ผิดทำนองคลองธรรม แต่ทั้งสองก็รักกันด้วยฤทธิ์ของน้ำเวทมนตร์ซึ่งเขาคัดเข้าไปด้วยความเข้าใจผิด มิใช่ด้วยกิเลสตัณหาของเขาเอง

บทที่ 3

รับเบอะเลส์ (Rabelais) นักเล่าเรื่อง (1494 - 1553)

ระบบหนึ่งของการศึกษาแบบรอบรู้

1. รับเบอะเลส์เป็นกนของสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยา เพราะเขามีความกระหายใ้ความรู้ในวิทยาการ (ของสมัยกรีก - โรมัน) และในวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ ในราว ค.ศ. 1532 เขานำการผ่าตัดแบบแรก ๆ แบบหนึ่งออกเผยแพร่แก่สาธารณชน

ความกระหายอย่างแรงกล้าที่จะเรียนรู้ผลักดันให้เขาบวชเป็นพระ เป็นนักโบราณคดี (เขาได้เดินทางไปศึกษาซากปรักหักพังที่กรุงโรมถึงสามครั้ง) เป็นนักพฤกษศาสตร์ นักกฎหมาย และนักประวัติศาสตร์ ปรารถที่จะ "เห็นและเรียนรู้ตลอดเวลา" ¹ โดยที่เขาเป็นทั้งนักปรัชญา และนักเทววิทยา เป็นแพทย์ เป็นนักเรขาคณิต และนักดาราศาสตร์ เขาจึงรู้ภาษากรีก ละติน อิตาลี และฮีบรู เขายังศึกษาวิชาภูมิศาสตร์อีกด้วย ดังที่เขาบรรยาย

¹ในสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยา การรื้อฟื้นวิทยาการของยุคคลาสสิกกรีก - โรมัน ซึ่งทำให้เกิดลัทธิมนุษยนิยม (l'Humanisme) ที่เน้นความสามารถและความสูงส่งของสติปัญญาของมนุษย์ ตลอดจนการรู้สึกเป็นอิสระจากระบบการศึกษาที่ผูกขาดโดยสงฆ์ และที่เป็นแผนบัญญัติไว้โดยไม่เอื้ออำนวยที่จะทำให้เกิดเสรีภาพแห่งความคิด ทำให้คนในสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยามีความรู้สึกเสมือนได้รับการปลดปล่อย ประกอบกับสมัยนั้นเริ่มมีการค้นพบดินแดนและวิทยาการใหม่ ๆ ขึ้น จึงทำให้เกิดความกระหายใ้ที่จะเรียนรู้วิทยาการทุก ๆ ด้านที่ถูกปิดกั้นมานาน เกิดมีนักวิชาการที่รอบรู้ในวิชาหลาย ๆ ด้านมากมาย รับเบอะเลส์เป็นตัวอย่างหนึ่งของนักวิชาการผู้รอบรู้

ว่า ปองตากรูแอล² (Pantagruel) มาถึงคาเธ่ย์หรือประเทศจีน หลังจากที่ได้ออกเดินทาง
อ้อมแหลมกุกโกโฮปแล้ว

รับเบอะเลสได้ต่อสู้เพื่อความคิดใหม่โดยผ่านทางวรรณกรรมทุกเรื่องของเขา
และเพื่อการแสดงความคิดเห็นนั้นออกมาอย่างเรียบง่าย

ในยุคสมัยของการสอนให้ตีความตามแบบแผนอย่างเข้มงวดนี้ รับเบอะเลสได้
เสียดสีการศึกษาแบบ "โกติก" ที่ขาดความเป็นธรรมชาติ เป็นระบบการศึกษาที่ไม่ปรับปรุง
ตัวเองให้ทันสมัย และไม่ยอมทิ้งปรัชญาสกอลาสติค³ (la scolastique) ที่เก่าคร่ำครึ
ของมหาวิทยาลัยซอร์บอน "ยุคสมัยยังคงมีคณ และยังมีร่องรอยของความททู่และความเสี่ย
หายอันเกิดจากน้ำมือของพวกกอโฮป่าเดือนที่ทำลายวรรณกรรมต่าง ๆ เสียหมด"

2. นี่คือนแผนการศึกษาซึ่งการก่องตัวเสนอให้แก่ปองตากรูแอลบุตรชาย แทนระบบ

²รับเบอะเลสได้แต่งนิทานเรื่องยักษ์พอลูก ยักษ์ผู้พ่อชื่อการก่องตัว (Gargantua) และ
ลูกชื่อ ปองตากรูแอล (Pantagruel) นิทานเรื่องนี้มี ความยาวถึง 5 เล่ม พิมพ์เป็นระยะ
ตั้งแต่ ค.ศ. 1532 - 1552 เป็นเรื่องขบขันที่มุ่งเสียดสีสถาบันต่าง ๆ ในสมัยนั้น รวมทั้ง
แสดงให้เห็นหลักการดำรงชีวิตและการศึกษาแบบใหม่ตามแนวของลัทธิมนุษยนิยม เรื่องราว
ของปองตากรูแอลปรากฏอยู่ในเล่มที่ 1, 3, 4 และ 5 ตั้งแต่เล่มที่ 4 เป็นต้นไปเป็นเรื่อง
เล่าการเดินทางของปองตากรูแอลกับเพื่อนชื่อปานูร์จ (Panurge) ไปในดินแดนต่าง ๆ
เพื่อแสวงหาคำตอบว่า ปานูร์จควรจะแต่งงานหรือไม่

³ปรัชญาสกอลาสติค เป็นปรัชญาที่สอนกันอยู่ในมหาวิทยาลัยทั่วยุโรปในสมัยกลาง ระหว่าง
ศตวรรษที่ 9 - 15 นักปรัชญาสำนักนี้พยายามประสานเหตุผลเข้ากับศรัทธา คือพยายาม
ใช้เหตุผลพิสูจน์ความเชื่อทางศาสนา นักปรัชญาสกอลาสติคที่สำคัญที่สุดคือนักบุญโทมัส อะไควนัส
(Saint Thomas Aquinas) พระชาวอิตาลีที่นำหลักปรัชญาของอริสโตเติลมาพิสูจน์
การมีอยู่จริงของพระเจ้า แต่ปรัชญาสกอลาสติคก็ยังไม่เน้นการใช้เหตุผลอย่างเสรี เพราะ
นักปรัชญาแต่ละคนล้วนยึดมั่นแน่นเหน็บในคริสต์ศาสนา และใช้เหตุผลเพื่อที่จะพิสูจน์ความเชื่อ
ใหม่นำหนักแน่นแน่นเท่านั้น

ที่ขึ้นอยู่กับอำนาจของครูและการใช้หลักซิลโลจิสซึม⁴ (le syllogisme) นั่นก็คือระบบการศึกษาของนักมนุษยนิยมในสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยา ซึ่งเป็นระบบที่ประสานเสียงหัวเราะอันดุเหาเรอราเข้ากับการศึกษาอย่างเอาจริงเอาจัง

การก่อกองตัวประสงค์ที่จะเห็น "ขุมแห่งวิชาการ" (un abîme de science) ในตัวของปองตาคาโรเอลบุตรชาย ในจดหมายฉบับหนึ่งเขาได้บรรยายแผนการศึกษาให้บุตรชายฟังว่า

"นี่คือเหตุผลที่ว่าเพราะเหตุใดพ่อจึงสั่งให้ลูกใช้เวลาในวัยเยาว์ตักตวงหาความรู้และคุณงามความดี ลูกอยู่ที่ปารีสอันอุดมไปด้วยตัวอย่างที่ดี และลูกมีครูส่วนตัวคือเอปิสเตมง (Epistémon) ผู้สอนได้อย่างมีชีวิตชีวา ทั้งปารีสและครูของลูกจึงสามารถให้ความรู้และ

⁴ หลักซิลโลจิสซึมเป็นหลักการพิสูจน์ทางตรรกวิทยาซึ่งนิยมใช้ตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ ประกอบด้วยข้อความ 3 ข้อความ คือข้อเสนอล (Premises) 2 ประโยค และข้อสรุป (Conclusion) 1 ประโยค ตัวอย่าง

คนเราทุกคนต้องตาย

เราเป็นคน

ฉะนั้น เราต้องตาย

หลักซิลโลจิสซึมเป็นการพิสูจน์ข้อความใหม่จากข้อความเดิมที่รู้แล้ว โดยอาศัยการสรุปที่สัมพันธ์กัน ข้อสรุปที่ได้อาจสมเหตุสมผล แต่ไม่ตรงกับความจริงก็ได้ จัดเป็นวิธีการแบบนिरนัย (deduction) เช่นเดียวกับการพิสูจน์ทางคณิตศาสตร์ นักปรัชญาอีกกลุ่มหนึ่งจึงแย้งว่าวิธีการหาความจริงจากประสบการณ์แต่ละหน่วย ซึ่งเป็นวิธีการแบบอุปนัย (induction) จะได้อายุขัยที่ตรงกับความจริงมากกว่า วิธีการอุปนัยนี้น่าสนใจอย่างกว้างขวางในวิชาวิทยาศาสตร์สมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาซึ่งกำลังตื่นตัวกับวิทยาศาสตร์จึงโต้แย้งหลักซิลโลจิสซึมดังกล่าว

หลักการที่ถูกได้ พื่อต้องการให้ลูกครูภาษาต่าง ๆ อย่างดีเลิศ เริ่มด้วยภาษากรีกแบบที่
แก็งติเลีย⁵ (Quintilien) ต้องการ ถัดมาก็ภาษาละติน และภาษาฮีบรูเพื่อการศึกษา
พระคัมภีร์ รวมทั้งภาษาคาลเดียน⁶ (la chaldaique) และภาษาอาหรับด้วย และพื่อ
ต้องการให้ลูกสร้างทงทำนองการเขียนภาษากรีกตามแบบอย่างของปลาตง⁷ (Platon)

⁵แก็งติเลีย หรือภาษาอังกฤษเรียกว่า ควินทิลเลียน (Quintilian) เป็นชาวโรมันที่มีชีวิตอยู่
ในศตวรรษที่ 4 มีชื่อเสียงในฐานะเป็นครูสอนหนังสือ เขาเขียนบทความซึ่งประกอบด้วย
หนังสือ 12 เล่ม ได้รับยกย่องว่าเป็นหนังสือเกี่ยวกับทฤษฎีการศึกษาเล่มแรก ๆ ของโลก
เขาแนะนำนักเรียนให้เริ่มต้นด้วยการศึกษาภาษากรีกก่อน แต่การศึกษาที่ประสบความสำเร็จ
ตามทฤษฎีของเขามุ่งไปสู่ความสำเร็จในการพูดเร้าใจสาธารณชน (oratory) ซึ่งเป็น
ความนิยมของสมัยนั้น

⁶จักรวรรดิคาลเดียน เป็นอาณาจักรโบราณอยู่ในบริเวณตอนกลางของแถบที่ราบลุ่มแม่น้ำไทกริส
และยูเฟรติส หรือที่เรียกว่าจักรวรรดิบาบิโลเนีย รุ่งเรืองอยู่ในศตวรรษที่ 6 - 5 ก่อน
คริสตกาล ชาวคาลเดียนเป็นชนเผ่าเร่รอนที่เรียกว่าเซเมติกเผ่าหนึ่ง มีวัฒนธรรมของตัวเอง
ไม่น้อย มีวรรณคดีเก่าแก่ รู้จักวิชาดาราศาสตร์และโหราศาสตร์ ได้รับการกล่าวถึงในพระ
คัมภีร์เก่าหลายตอน

⁷คือเพลโต (Plato 427 - 347 ก่อนคริสตกาล) นักปรัชญาจิตนิยมชาวกรีกผู้เชื่อว่า
ความจริงสูงสุดอยู่ในโลกแห่งแบบ (Idea) ที่เป็นนามธรรม เขาเป็นทั้งนักการเมือง ครู
นักเขียนบทความ และกวี ร้อยแก้วที่เขาใช้มีความไพเราะ เต็มไปด้วยสัญลักษณ์และอุปมา
อุปไมย (allegory) คลายร้อยกรอง

ส่วนภาษาละตินให้ตามแบบอย่างของซีเซรง⁸ (Cicéron) และไม่ให้มีเรื่องใดเลยที่ลูกจะจดจำไม่ได้ ในข้อนี้วิชาจักรวาลศาสตร์⁹ (la cosmographie) ของผู้รู้ทั้งหลายที่เขียนขึ้นมาจะช่วยลูกได้ สำหรับวิชาศิลปะศาสตร์ เรขาคณิต เลขคณิต และดนตรีนั้น พ่อได้ให้ลูกเรียนรู้ไปบ้างแล้ว เมื่อลูกยังเล็กอยู่อายุประมาณ 5 - 6 ขวบ ลูกจงติดตามเรียนส่วนที่เหลือต่อไป และจงศึกษาให้รู้กฎของวิชาดาราศาสตร์ จงละทิ้งวิชาโหราศาสตร์ที่ใช้การเดาและการคาดคะเน และวิชาของลูลลิอุส¹⁰ (Lullius) เพราะเป็นเรื่องเหลวไหลไร้สาระ สำหรับวิชากฎหมายแดง หอต้องการให้ลูกจำบทตอนที่ไพเราะได้ขึ้นใจ และเปรียบเทียบกับบทเหล่านั้นด้วยหลักปรัชญาให้พอฟังได้ด้วย

⁸คือซีเซโร ชาวโรมัน (Cicero 106 - 43 ก่อนคริสตกาล) เขาเป็นนักการเมือง นักเขียนบทความ นักปรัชญา กวี และนักเขียนจดหมาย ภาษาละตินร้อยแก้วที่เขาใช้ได้รับยกย่องว่ามีท่วงทำนองการเขียนที่สมบูรณ์แบบ และเป็นรากฐานของร้อยแก้วของยุโรปสมัยใหม่

⁹คือวิชาภูมิศาสตร์ในปัจจุบัน

¹⁰Lullius หรือ เรมง ลูล (Raymond Lulle ค.ศ. 1235 - 1316) นักเล่นแร่แปรธาตุชาวสเปน กล่าวกันว่าเขาค้นพบหินวิเศษที่ทำให้ชีวิตคนยืนยาวได้ วิชาเล่นแร่แปรธาตุ (l'alchimie) เป็นวิทยาการเคมีลึกลับใช้เวทมนตร์คาถาซึ่งคนในสมัยกลางนิยมกันมาก ก่อนที่วิทยาศาสตร์จะมีบทบาทขึ้นในสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยา

"สำหรับความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ พอทองการใหญ่สนใจศึกษาอย่างจริงจัง ใหญ่สามารถรู้จักปลาทุกตัวในท้องทะเลและในแม่น้ำลำธารทุกแห่ง ใหญ่รู้จักนกทุกตัวในอากาศ คนไม่ทุกคน หูไม่ทุกหูในป่า ต้นหญ้าทุกต้นบนพื้นดิน แรธาตุทุกชนิดที่ซ่อนอยู่ในพื้นดินลึก และ เพชรนิลจินดาต่าง ๆ ของโลกตะวันออกและทางใต้ทั้งหมด จงอย่าให้มีสิ่งใดเลยที่ลูกไม่รู้จัก

"ในลำดับต่อไป จงศึกษากันกว่าตำราของแพทย์ชาวกรีก ชาวอาหรับและชาว ละตินอยู่เสมอ¹¹ โดยไม่ดูหมิ่นแพทย์ชาวยิว (les talmudistes et cabalistes)¹² และด้วยการผ่าตัดบ่อย ๆ ลูกจะหาความรู้ที่สมบูรณ์เกี่ยวกับมนุษย์ซึ่งนับเป็นโลกอีกโลกหนึ่งทีเดียว จงเริ่มศึกษาพระคัมภีร์สักสองสามชั่วโมงต่อวัน เริ่มด้วยพระคัมภีร์ใหม่ และจดหมายของเหล่า สาวกที่เป็นภาษากรีก¹³ แล้วจงศึกษาพระคัมภีร์เก่าที่เขียนด้วยภาษาฮีบรู

สรุปแล้ว ขอให้พ่อนเห็นลูกเป็นชุมชนแห่งวิชาการ ด้วยบันทึกลูกโตเป็นหนุ่มแล้ว ลูกจะ ต้องออกจากการเรียนแบบสงบ ๆ ลูกจะต้องเรียนรู้การรบรบหลังม้าและการใช้อาวุธเพื่อป้องกัน

¹¹ ฮิปโปเครติส (Hippocrates 460 - 377 ก่อนคริสตกาล) แพทย์กรีกที่มีวิทยากราว หน้า รู้จักบำบัดโรคด้วยวิธีธรรมชาติ และมีการวินิจฉัยโรคและเก็บประวัติคนไข้ ส่วนแพทย์ ชาวโรมันรู้จักทำศัลยกรรม และแพทย์ชาวอาหรับก็รับวิทยาการมาจากกรีกเป็นส่วนใหญ่

¹² Talmud เป็นหนังสือศักดิ์สิทธิ์ของชาวยิว รวมคัมภีร์กฎหมาย ศาสนา ประวัติศาสตร์ จริยศาสตร์ ปรัชญา คาราศาสตร์ ประเพณีพื้นบ้าน และการแพทย์อยู่ด้วย ส่วนพวก cabalistes คือพวกยิวที่ตีความพระคัมภีร์ในเชิงเร้นลับ แพทย์ชาวยิวได้รับความนับถือ ไม่น้อยในยุคนั้น

¹³ ชาวยิวหลังสมัยพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราชแห่งอาณาจักรเฮลเลนิสติกได้อพยพไปอยู่ในอ อียิปต์และส่วนต่าง ๆ ของโลก มีการใช้ภาษากรีกกันแพร่หลาย พวกยิวจึงแปลพระคัมภีร์ ออกเป็นภาษากรีกระหว่างศตวรรษที่สามและสองก่อนคริสตกาล

บ้านของเราและเพื่อน ๆ ร่วมชาติของเรา ลูกจะต้องช่วยพวกเขาต่อต้านการรุกรานของคณพาลเกร.....

"แต่เพราะเหตุว่า ปัญญาจะไม่บังเกิดในจิตใจที่ชั่วร้าย ตามที่ปราชญ์ซาโลมง¹⁴ (Salomon) ว่าไว้ และความรู้ที่โรมโนธรรมก็เป็นเพียงความพินาศแห่งจิตใจเท่านั้น ลูกจึงควรที่จะรับใช้ รัก และเกรงกลัวพระเจ้าเป็นเจ้า และจงมอบความคิดและความหวังทั้งหมดของลูกไว้ที่พระองค์ ลูกจงตั้งมั่นในพระองค์ ด้วยศรัทธาอันประกอบด้วยจิตใจที่ยึดมั่นในความดี เพื่อที่จะไม่มีวันหลงไปในทางเหิงบาปใด"¹⁵

3. กรองด์กูซีเยร์¹⁶ (Grandgousier) **ปรหมามสังคราม** ในนามของคริสตศาสนา และมนุษยธรรม เขากล่าวไว้ว่า "เราจะทำสงครามก็ต่อเมื่อเราได้พยายามทุกวิถีทางแล้วที่จะให้เกิดสันติภาพ"

เขาได้ค้นคว้าได้ตัว อวูธ และมาแกตุคเกอะดียง (Touquedillon) นักโทษของเขา

ส่วนการปฏิบัติตัวของการก่องตัวตอกษัตริย์กานาร์ (Camarre) ผู้พ่ายแพ้นั้น เลาการ์ก่องตัว "ปฏิบัติต่อพระองค์อย่างสุภาพฉันทมิตร ให้พระองค์พักอยู่ด้วยในวัง ส่งตัวกลับด้วยการให้เสรีภาพอย่างเต็มที่ พร้อมทั้งมอบของไหมมากมาย ให้เกียรติยศ และทุกสิ่งอันแสดงถึงมิตรภาพ"

¹⁴ ซาโลมง หรือโซโลมอน (973 - 933 ก่อนคริสตกาล) กษัตริย์อิสราเอลของดาวิด กษัตริย์โซโลมอนมีชื่อเสียงเลื่องลือว่าเป็นผู้เฉลียวฉลาดมาก และในรัชสมัยของพระองค์ปาเลสไตน์ประสบความรุ่งโรจน์สูงสุด

¹⁵ จาก Pantagruel เล่มที่ 1 บทที่ 8 (VIII)

¹⁶ คือนิตาของการก่องตัว ปู่ของปองตากรูแอล

เจ้าที่ผู้นี้ (คืออาร์กอนต์) ต้องพัฒนาสัมพันธ์ภาพทางเศรษฐกิจ พระองค์จะ
ต้องไม่เกาะกระรอนและกระหายสงคราม พระองค์จะต้องตรงข้ามกับปิโตรกอล (Picrochole)
ผู้ที่มีชื่อแปลว่าน้ำเค็ม น้ำเค็มเปรี้ยว ปิโตรกอลเป็นทาสของความโกรธเกรี้ยวอยู่ตลอดเวลา
และพวกที่ปรึกษาที่สนับสนุนความเยโสโหดและความฝันที่จะเป็นเจ้าโลกของพระองค์

4. กษัตริย์ฝรั่งเศสที่ 17 (Francois Ier) ได้บัญญัติข้อความที่แสดงอำนาจ
เด็ดขาดของกษัตริย์ว่า "นี่คือความพอใจของเรา" (tel est notre bon plaisir)
แต่รองกษัตริย์ที่มิยอมรับคำกล่าวนี้โดยปราศจากเงื่อนไข อำนาจกษัตริย์จะถูกตั้งข้อ
เมื่อเกิดการรับใช้ซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ประชาชนสนับสนุนกษัตริย์ และกษัตริย์ก็ต้องคุ้มครอง
ประชาชน

เพื่อผลประโยชน์ของประชาชน จะต้องให้ความยุติธรรมแก่พวกเขาอย่างรวดเร็ว
อย่างเฉลียวฉลาด อย่างสัตย์ซื่อ และอย่างมีมนุษยธรรม รับเบอะเลสส์โจมตีความคดโกงของ
ผู้พิพากษาความคลุมเครือของกฎหมาย ความใจชั่วของทนายความ และคดีศาลที่ยืดเยื้อไม่มีวัน
สิ้นสุด

5. รับเบอะเลสส์ประณามกฎเกณฑ์ที่เข้มงวดทั้งหลาย และการลงโทษตัวเองเพื่อ
ชำระบาปของนักบวชในอาราม(moines) เขากล่าวว่า ทำตามธรรมชาตก็เพียงพอแล้ว

17 พระเจ้าฝรั่งเศสที่ 1 (ค.ศ. 1515 - 1547) กษัตริย์ฝรั่งเศสสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยา ผู้มีบทบาท
สำคัญในการส่งเสริมการศึกษาแบบมนุษยนิยม ด้วยการตั้งวิทยาลัยหลวงสอนภาษาละติน กรีก
และฮีบรู และยังนำศิลปินอิตาลีเข้ามาเผยแพร่ผลงานในฝรั่งเศสอีกด้วย ดูบทนำ

"ธรรมชาติทำให้เกิดความงามและความส่อคล่องกลมกลืน" "จงทำตามความพอใจ" นี่คือนักการของอารามเทเลมส์¹⁸ (l'abbaye de Thélèmes) ของเขา

แนวคิดเดียวที่ครอบคลุมงานของรับเบอะเลส์ คือ สนุกกับชีวิต ซึ่งเรียกว่าลัทธิปองตากรูเอล (le pantagruelisme) โดยปราศจากกฎเกณฑ์ใด ๆ ทั้งสิ้น แนวคิดนี้ทำให้งานของเขามีลักษณะของความหายาไม่สำรวม อีกประการหนึ่งไม่มีเรื่องรัก ๆ ใคร่ ๆ ในงานของเขา และจัดได้ว่ารับเบอะเลส์เป็นนักเขียนประเภทอุกฤษฏ์คนหนึ่ง ชาววิเศษ (la "Divc bouteille") บอกกับปองตากรูเอลว่า "จงดื่ม"¹⁹ งานของรับเบอะเลส์ทำลายหลักอภิปรายและหลักศีลธรรมทั้งหมด นักบุญฟร็องซัวส์แห่งซาลส์ (Saint Francois de Sales) นักเขียนเรื่องศาสนาในสมัยนั้น ที่ท่านอ่านมากเท่า ๆ กับรับเบอะเลส์ เรียกเขาว่า "รับเบอะเลส์ผู้เลวทราม"

6. นี่คือนิทานที่แสดงให้เห็นว่า "พวกที่อยู่ในอารามเทเลมส์ดำเนินชีวิตกันอย่างไร"

¹⁸ เป็นอารามที่การก่อสร้างให้แก่บาทหลวงฌอง (Jean) นักบวชที่มีความคิดแนวใหม่ ซึ่งปฏิวัติสภาพของอารามทางศาสนาโดยสิ้นเชิง อารามเทเลมส์มีสภาพเหมือนปราสาทที่ทรูรรา และเป็นแหล่งอบรมกุลบุตรกุลธิดาตามหลักการศึกษารูปแบบใหม่ คือ เน้นการศึกษาแบบรุ่มรอบ และมีชีวิตอันเป็นสุขซึ่งเป็นอิสระจากกฎเกณฑ์ที่บีบบังคับ ซึ่งตรงกันข้ามกับระบบการศึกษา และการดำเนินชีวิตของสมัยกลาง

¹⁹ ในหนังสือเล่มที่ 5 หลังจากที่ปองตากรูเอลและปานูร์เดินทางรอนแรมไปในดินแดนต่าง ๆ อยู่ยาวนานเพื่อหาคำตอบว่าปานูร์จควรจะได้งานหรือไม่ เขาก็ได้มาถึงดินแดนแห่งหนึ่ง ภายใต้อาณัติของดินแดนแห่งนี้มีขวดศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมีคำ ๆ เดียวเขียนไว้ว่า "Trinch" หรือ "จงดื่ม" ซึ่งตีความตามตัวอักษรว่า ปานูร์จควรจะได้สนุกสนานกับชีวิตให้เต็มที่ และถ้าตีความเชิงสัญลักษณ์ คำว่า "ดื่ม" หมายถึง แสงสว่างวิชาการอันบริสุทธิ์ซึ่งจะทำให้ท่านเกิดปัญญา ความรอบรู้ และความเฉลียวฉลาด

"ชีวิตของพวกเขาดำเนินไปตามความปรารถนาอันเสรีของเขา มิใช่ด้วยกฎเกณฑ์หรือข้อบังคับใด ๆ พวกเขาตื่นนอนตามเวลาที่เขาเห็นควร ตื่น กิน ทำงาน นอน เมื่อเขาเกิดความต้องการเท่านั้น ไม่มีใครปลูกเขา บังคับเขาให้ตื่นกิน หรือทำอะไรอื่น การก่อกองตัวไว้ว่างกฏไว้เช่นนี้แหละ กฎเกณฑ์ของพวกเขาเป็นบัญญัติไว้เพียงข้อเดียวเท่านั้น คือ

จงทำตามความพอใจ (Fais ce que voudras) เพราะคนที่มีความเสรีภาพมีกำเนิดที่ ได้รับการอบรมดี อยู่ในแวดวงของคนที่ ย่อมมีสัญชาตญาณและแรงผลักดันตามธรรมชาติที่จะกระทำสิ่งที่ดี และหลีกเลี่ยงจากความชั่ว สัญชาตญาณแบบนี้แหละที่พวกเขาเรียกว่า ความสำนึกในเกียรติ แต่พวกเดียวกันนี้แหละ ถ้าต้องถูกกักอยู่ในคุกเกณฑ์และการบีบบังคับอันเลวร้าย ก็จะเห็นความไม่ยุติซึ่งทำให้เขาโน้มเข้าหากการทำความดีเองโดยไม่ต้องเสแสร้งไปสู่การปลดและแข็งข้อต่อเอกอันนี้ เพราะคนเรานั้นมักจะทำสิ่งที่ต้องห้าม และอยากได้สิ่งที่เราถูกปฏิเสธเสมอ

ด้วยเสรีภาพแบบนี้แหละ พวกเขาจึงแข่งขันกันอย่างน่าชื่นชมที่จะทำทุกอย่างเพื่อให้คน ๆ เดียวพอใจ ถ้าชายหรือหญิงคนใดกล่าวว่า "เรามาตีกันเถอะ" ทุกคนก็จะตี ถ้าคนใดคนหนึ่งกล่าวว่า "เรามาเล่นกันเถอะ" ทุกคนก็จะเล่น ถ้ามีใครกล่าวว่า "เราไปเล่นกันในทุ่งนาเถอะ" ทุกคนก็จะไป ถ้าเป็นการไปล่าสัตว์ควายนก เหล่าสุภาพสตรีก็จะขึ้นบนหลังม้าที่สวยงาม พร้อมควายมาเขาขบวนประดับอานราคาแพงอีกคนละตัว บนข้อมือที่สวมถุงมืออันงดงามมีนกที่ใช้ล่าสัตว์ประเภทใดประเภทหนึ่งเกาะอยู่ ฝ่ายสุภาพบุรุษก็มีนกอื่น ๆ เช่นกัน

พวกเขาเหล่านี้ได้รับการศึกษาอย่างดีเยี่ยมจนกระทั่งไม่มีชายหรือหญิงคนใดเลยที่ไม่รู้จักอ่าน เขียน ร้องเพลง เล่นดนตรี พูดได้ 5 - 6 ภาษา และแต่งบทกวีนิพนธ์ได้ดีเท่า ๆ กับกวีลาลูสซอร์พจน์ ไม่เคยมีอิศวินที่เกลวักลา แสนสุภาพ แสนแคลวคลองวองไว ทั้งเดินเท้าและขี่ม้า แข็งแรงและใช้อาวุธได้อย่างคล่องแคล่วเท่ากับเขาเหล่านี้ และไม่เคยมีสตรีที่งามสง่าน่ารัก มีเสน่ห์ คล่องแคล่วในการใช้มือ ใช้เข็มเย็บผ้า และคล่องแคล่วในการทำงานต่าง ๆ ที่เป็นของสตรีที่อิสระและเป็นผู้ดีมากกว่าสุภาพสตรีเหล่านี้ ด้วยเหตุผลนี้แหละ เมื่อถึงเวลาที่คนใดคนหนึ่งให้อารามนี้ต้องการจะออกไป จะเป็นด้วยความต้องการของบิดามารดา

หรือด้วยเหตุผลอื่นใดก็ตาม เขาก็จะพาสตรีคนหนึ่งออกไปกับเขาค้วย เป็นสตรีที่เขารัก และทั้งสองก็โตสมรสกัน และในเมื่อได้อยู่ร่วมกันอย่างดีในอารามเตลเมส์ด้วยมิตรภาพและความรักใคร่เอาอกเอาใจกัน เขาทั้งสองก็จะมีชีวิตสมรสต่อไปที่ดีกว่าเสียอีก เขาจะรักใคร่กันไม่เสื่อมคลายตราบดีจนวาระสุดท้ายแห่งชีวิต ด้วยความรักแจ่มใสในวันแรกแห่งชีวิตสมรสของเขา..."²⁰

7. ลีลาการประพันธ์ของรับเบอะเลส์กระจางชัดเจน รุ่มรวยด้วยคำพูด มีจังหวะจะโคนไพเราะเป็นลีลาการประพันธ์ที่เด่นด้วยถ้อยคำอันทรงพลังและด้วยเสียงดนตรีอันไพเราะเช่นเดียวกับของวิกตอร์ อูโก²¹ เมื่อรับเบอะเลส์เล่าเรื่อง ก็ดูเหมือนเขามินเมาไปกับถ้อยคำพลังแห่งจินตนาการของเขาโน้มนำผู้อ่านให้ท่องเที่ยวไปในอาณาจักรอันวิเศษของตัวละครที่ไม่จริงและของเหล่ายักษ์ที่เปี่ยมล้นไปด้วยพลังชีวิต

ลา บรุยแยร์²² (La Bruyère) วิจารณ์เขาค้วยถ้อยคำเพียงสองสามคำ (หนังสือของรับเบอะเลส์) คือ "อาหารของเหล่าอัมพาล" และ "อาหารของกลุ่มคนที่ละเมียดละไมที่สุด"²³

²⁰ จากเรื่อง Gargantua นิทานเล่มที่ 2 บทที่ 57 (LVII)

²¹ คุบหนำ เชียงธรรมที่ 4

²² ฌอง เดอ ลา บรุยแยร์ (Jean de la Bruyère 1645-1696) นักเขียนร้อยแก้วเชิงเสียดสีในศตวรรษที่ 17 ผลงานที่มีชื่อคือ Les caractères เป็นงานที่แสดงภาพพร้อมการวิพากษ์วิจารณ์คนในสมัยของเขาและพวกนักเขียน คุรยละเอียดบทที่ 10

²³ มาจากบทที่ 1 : Des Ouvrages de l'Esprit ในหนังสือเรื่อง Les Caractères ซึ่งหมายถึงว่ารับเบอะเลส์สามารถหยาบเข้าได้อย่างถึงที่สุดในงานของเขา เท่า ๆ กับที่เขาสามารถส่งส่งละเมียดละไม งานของรับเบอะเลส์ถูกเปรียบเทียบในอีกตอนหนึ่งว่า "เหมือนสตรีผู้มีใบหน้างดงาม เต็มที่เท่าและหางเป็นงู"

คนอ่านในศตวรรษที่สิบสี่ที่ไม่คุ้นเคยกับภาษาของศตวรรษที่สิบหกอ่านรับเบอะเลส์
ด้วยความยากลำบาก และไม่สู้จะชื่นชมกับคำพูดตลกที่สนุกสนานของเขา คนฝรั่งเศสไม่อ่านเขา
อีกแล้ว แต่ทอดยคำบางตอนของเขาเพื่อที่จะหัวเราะ หรือหยิบยกแถมแต่คำกล่าวที่เอาจริง
เอาจังที่ว่า "เพราะเหตุว่าความรู้ที่ไร้มโนธรรมก็เป็นเพียงความพินาศแห่งจิตใจ
เท่านั้น ลูกจึงควรที่จะรับใช้ รัก และเกรงกลัวพระผู้เป็นเจ้า" ("parce que.....
science sans conscience n'est que ruine de l'âme, il te convient
servir, aimer et craindre Dieu.")

เส้นใยอันน้อยนิดของความสงสัย¹ (le scepticisme)

มงแตญ² (Montaigne 1533 - 1592) : หัวที่มีปัญญา

ด้วยปัญญาอันกระจ่าง และด้วยความประหลาดใจในความอ่อนแอของมนุษย์ที่ผิดพลาด บ่อย ๆ มงแตญจึงชอบถามซ้ำ ๆ ว่า "ฉันรู้อะไร" ("que sais - je?") เขาเองรู้สึก ว่าไม่สามารถตัดสินมนุษย์หรือลัทธิใดได้ พวกรักเสรี (les libertins)³ ในศตวรรษ ที่ 17 จะรับเอาท่าทีแบบวิมิตติของมงแตญ ซึ่งหนักไปในทางตั้งข้อสงสัยมากกว่าจะยืนยัน แต่ที่จริงมงแตญมิได้เป็นวิมิตติอย่างแท้จริง และงานเขียนของเขา คือ เอสแซส์ (Essais)⁴

¹ le scepticisme หรือ วิมิตติภาพ เป็นแนวความคิดทางปรัชญาที่สงสัยหรือปฏิเสธว่า ความรู้เป็นสิ่งที่คนเขาไม่ถึงและรู้ไม่ได้ คนจึงไม่อาจแน่ใจสิ่งใดได้ แม้กระทั่งข้อยืนยันที่ เล็กน้อยที่สุด บุคคลแรกที่ตั้งปรัชญาวิมิตติภาพขึ้น คือ ไพร์โร (Pyrrho) ชาวกรีก (365 - 275 ก่อนคริสตกาล)

² มงแตญเป็นขุนนาง เขามีชีวิตทางสังคมและการเมืองที่รุ่งโรจน์อยู่ที่เมืองบอร์โด (Bordeaux) ภายหลังได้เก็บตัวอยู่ในปราสาทของเขา เขาเป็นคนที่มีความรู้มาก โดยเฉพาะปรัชญาและ งานเขียนของกรีก - โรมัน

³ พวกรักเสรีจัดเป็นพวกนอกคอกในศตวรรษที่ 17 ซึ่งเป็นยุคที่นิยมกฎเกณฑ์ระเบียบแบบแผน ทั้งในการคิดและการดำรงชีวิต พวกรักเสรีไม่ยอมรับกฎเกณฑ์ตามแบบที่สังคมยอมรับกัน เขาต่อต้านคริสตศาสนานิกายคาทอลิก และมักถูกกล่าวหาว่าเป็นพวกที่ไม่นับถือพระเจ้า (athée) เขานิยมลัทธิมนุษยนิยมในสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยา และไม่ยอมรับหลักเหตุผลของ เดการ์ตส์ (ดูบทที่ 7) พวกเขานิยมการใช้ชีวิตอย่างเสรี และความรักเสรีภาพของเขาจะ เป็นพื้นฐานให้เกิดนักคิดในศตวรรษที่ 18 ต่อไป

⁴ Les Essais ของมงแตญ เป็นงานเขียนที่ไม่อาจจัดอยู่ในวรรณกรรมประเภทใดได้ มี ลักษณะเป็นบันทึกประสบการณ์และความคิดคำนึงของผู้เขียน ในอันที่จะแสวงหาปัญญา (la sagesse) และความเข้าใจมนุษย์และชีวิต ข้อคิดต่าง ๆ ของมงแตญได้จากการสังสม ความรู้อย่างลึกซึ้งในงานเขียนตั้งแต่คลาสสิกโบราณ มาจนถึงประสบการณ์ส่วนตัว ซึ่งเขา จะกลั่นกรองจนเกิดเป็นความคิดของเขาเอง และบรรยายออกอย่างสำคัญที่สุด

กับบรรจุข้อความที่แสดงการยืนยันมากมาย ดังเช่นที่เขาบอกว่า "ทุกคนจะจำฉันได้ในหนังสือ
ของฉัน และหนังสือของฉันก็คือตัวฉันนั่นเอง.....ฉันต้องการให้คนเห็นฉันในหนังสือเล่ม
นี้ ในลักษณะที่ง่าย ๆ เป็นธรรมชาติและธรรมดาสามัญ โดยไม่มีลักษณะปรุงแต่งหรือเสแสร้ง
แต่อย่างใด.....ภาษาที่ฉันชอบ คือ ภาษาง่าย ตรงไปตรงมา พูดอย่างไรก็เขียนอย่างนั้น
เป็นคำพูดที่น่ายัง เต็มไปด้วยความรู้สึก สั้นและกระชับ.....ไม่มีการเสแสร้งปรุงแต่ง
ปราศจากกฎเกณฑ์ใด ๆ ไม่ต่อเนื่องกันและกล่าวดูชาดขี้.....ฉันจึงสามารถใช้ได้แต่
เพียงคำพูดที่ใช้กันอยู่ในตลาดสตกรุงปารีสเท่านั้น"⁵

มงแต็ญจะยึดมั่นในความคิดที่เขาแน่ใจแล้วด้วยซ้ำไป เขากล่าวว่า "ความเข้
ใจนั้น ฉันได้มาช้าและสับสน แต่ถ้ามันจับได้อะไรสักครั้งหนึ่งแล้ว มันก็จะจับไว้มัน อย่างเต็มที่
อย่างกระชับ และอย่างลึกซึ้ง"⁶

ในเรื่องของการศึกษา หลักการของมงแต็ญกระชับและหนักแน่น เขาปฏิเสธที่
จะทำให้เด็กกลายเป็นชุมชนแห่งวิชาการ ดังเช่นที่รับเบอะเลส์เสนอไว เขากล่าวว่า "ฉันต้อง
การให้พวกเราละมัดระวังเลือกครูที่มีหัวใจให้แก่เด็กของเรามากกว่าที่จะเลือกครูที่มีแค่วิชา เต็มหัว
(plutôt la tête bien faite que bien pleine) โลกอันกว้างใหญ่ก็คือ
กระจกเงา ซึ่งเราต้องมองดูเพื่อรู้จักตัวเราเองอย่างแท้จริง สรุปลแล้ว ฉันต้องการให้
โลกนี้เป็นตำราเรียนของลูกศิษย์ของฉัน"⁷

ด้วยความโดดเด่นเป็นตัวของตัวเองนี้เองที่มงแต็ญทำให้พวกโรแมนติคหลงใหล
และทำให้พวกสมัยใหม่นิยม เมื่อเขากล่าวว่า "ท่านผู้อ่าน นี่คือนักหนังสือที่สุจริตใจ.....เป็น

⁵ Les Essais, Edit. Seuil, L.I, C 26 หน้า 83

⁶ Les Essais, L.II, C. 17, หน้า 270

⁷ Les Essais, I 26, หน้า 74

ตัวของฉันเองที่ฉันบรรยายอยู่ในนี้ ตัวฉันคือเนื้อหาของหนังสือ คนทุกคนมักมองไปข้างหน้า แต่ฉันกลับมองลึกลงไปในตัวฉันเอง ฉันอยู่กับตัวเองเท่านั้น ฉันวิเคราะห์ตัวเองไม่รู้จักสิ้นสุด ฉันควบคุมตัวเอง ลืมชิมรสตัวเอง ฉันกำลังเกลือกอยู่ภายในตัวเองทั้งสิ้น" ความเป็นเอกัตบุคคณี่บางครั้งจะคล้ายกับความเห็นแก่ตัวเองอย่างรุนแรง ดังที่เขา กล่าวว่า "ฉันมีความเห็นว่าคนอื่นเพียงแค่มัวตัวเรา และจะให้ตัวตนจริง ๆ ของเราก็กว้างตัวเราเองเท่านั้น"

ในการวิเคราะห์ตนเองนี้ นับว่าเป็นอัจฉริยะของมงแต็พที่ เขาได้ตีแผ่ธรรมชาติของมนุษย์ด้วย ดังนั้น จึงไม่สมควรที่เราจะเรียกเขาว่าเป็นวิมุตติ ซึ่งเป็นลักษณะที่ดูไม่หนักแน่นจริงจัง ความรอบคอบในการตัดสินคือสิ่งที่เขาเรียกร้องเหนือสิ่งอื่นใดต่างหาก

นี่คือการบรรยายอย่างขบขันถึงความขัดแย้งกันในตัวมนุษย์ ซึ่งทำให้มงแต็พต้องใช้ความรอบคอบอย่างสูงในการตัดสินพิจารณาสิ่งใด

"ฉันสงสัยว่าเขาไม่ยับยั้งซึ่งใจปล่อยตัวเองไหลลงไหลไปกับความนิยมในปัจจุบัน จนเขาสามารถเปลี่ยนความเห็นและทัศนคติได้ทุกเดือนถ้าเขาจะทำให้ถูกประเพณีนิยม และสามารถที่จะตัดสินตัวเองไปต่าง ๆ นา ๆ ได้ เมื่อครั้งที่เขาสวมเครื่องรัดของเสื้อทหารอยู่ระหว่างอก เขาก็เชื่ออย่างสนิทใจว่า มันอยู่ในที่ที่ถูกต้องของมันแล้ว ครั้นสองสามปีต่อมา มันกลับเลื่อนลงไปอยู่ระหว่างสะโพก เขาก็กลับหัวเราะเยาะวิธีใช้แบบแรก และหาว่าไม่เหมาะสมและน่าเกลียด วิธีแต่งกายปัจจุบันทำให้เขาประหม่อมการแต่งกายของสมัยก่อนอย่างฉับพลันทันที ด้วยความเชื่อมั่นและด้วยอาการปลงใจอย่างมากมายเสียจนท่านอาจจะกล่าวได้ว่า คงจะเป็นความบาคั่งอย่างใดอย่างหนึ่งที่ทำให้สติของเขาพันเพื่อนไป ด้วยเหตุที่เราช่างเปลี่ยนรสนิยมในการแต่งกายกันเร็วเสียเหลือเกิน จนการประดิษฐ์คิดค้นของช่างเสื้อทุกคนในโลกก็ไม่อาจจะให้ความแปลกใหม่ได้พอ จึงเป็นธรรมดาอยู่เองที่บ่อยครั้งที่เสื้อว แบบที่ได้รับการทูลหมิ่นได้กลับมาอยู่ในความนิยมใหม่ และแบบเดียวกันนั้นเองก็หมดสมัยไปในไม่ช้า และความคิดเห็นเดียวกันภายในชั่วเวลาสิบห้าหรือยี่สิบปี ก็กลับรับเอาความคิดเห็นสองหรือสามประการที่ไม่เพียงแต่จะแตกต่างออกไปเท่านั้น ยังตรงข้ามกันอีกด้วย ด้วยความรวดเร็วและขาคิวจรณาณูอย่างไม่น่าเชื่อ ในหมู่พวกเราไม่มีใครเลยที่จะฉลาดหลักแหลมพอที่จะไม่ปล่อยตัวเองให้ถูกหลอกล่อไปโดยความขัดแย้งภายในตัวเองนี้ หรือฉลาดพอที่จะไม่ปล่อยให้อารมณ์ความรู้สึกมีคหน้ามัวตาไปพอกับสายตาที่บกร่องของเราโดยไม่รู้สึกรู้สึ"

บทที่ 5

ไม้หิ้งรับเบอะเลสส์ ไม้หิ้งมงแดญ

ในหมู่นักสมัยใหม่ มาตามเอ็ดมงด์ รอสตองด์ (Madame Edmond Rostand)¹ ซึ่งมีนามจริงว่า โรสมงเตอะ เจราร์ด (Rosemonde Gerard) ผู้เสียชีวิตใน ค.ศ. 1953 เป็นผู้ต่อต้านการศึกษาแบบรื้อรอบและแบบที่มุ่งเรียนจากตำรามากเกินไป เธอเรียกร้องการสร้างคนที่สมดุลย์และสมบูรณ์แบบกว่า ด้วยการให้คนมีความสัมพันธ์กับความงามของธรรมชาติ คังบทโคลงของเธอที่ว่า

เมื่อฉันเห็นแสงสีทุกหลาอันอบอุ่นและราเริง
อันเป็นเส้นที่อันละเมียดละไมของยามเช้าที่งดงาม
ฉันดลาลาเล่นออกมากลางขืนเรียนและพยายาม
ที่จะขัดจังหวะการเรียนภาษาละตินสักประเดี๋ยวนึง
และฉันกล่าวว่า : ช่างร้ายกาจจริง ๆ เจียว ในยามที่อากาศสวยสดเช่นนี้
ที่จะกมหน่าอันแดงกำลังกุหนังสือ
และการวิเคราะห์ที่เรียกตัวมันเองว่าตรรกวิทยา
ในเมื่อมันปิดกั้นเด็กไม่ให้ออกไปอาบแสงอาทิตย์สักหนึ่งชั่วโมง

¹Edmond Rostand (1868 - 1918) สามีของเธอเป็นนักแต่งบทละครแนวโรแมนติคที่มีชื่อเสียงปลายศตวรรษที่ 19 บทละครของเขาเขียนเป็นคำประพันธ์แบบเดียวกับบทละครโรแมนติคของวิกเตอร์ อูโก และนับว่าเป็นการรื้อฟื้นแนวความคิดแบบโรแมนติคที่เน้นความงามของธรรมชาติ ความสำคัญของอารมณ์ ความรู้สึกของปัจเจกบุคคลซึ่งเป็นที่นิยมอยู่ในครึ่งแรกของศตวรรษที่ 19 ขึ้นมาใหม่ เป็นการต่อต้านแนวความคิดแบบธรรมชาตินิยม (La Naturalisme) ที่มองคนในแง่วิทยาศาสตร์ โดยเห็นคนเป็นผลผลิตของสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นแนวคิดที่กำลังเจริญอยู่ในปลายศตวรรษที่ 19 ภรรยาของเขาก็ชื่นชมแนวความคิดโรแมนติคเช่นกัน

ไม่เอา ไม่เอา มากับฉันเถิด หวังวิชาเปลเสียเดอะวันนี้
ประกาศนียบัตรมัธยมนั้นนะ เราจะเตรียมสอบเอา
ท่ามกลางคางจิกสี่ขาที่ออกดอกสะพรั่ง มีปัญหาเดียวเท่านั้น
ที่สมควรหาคำตอบจากการที่ได้เห็นแมลงหัวเล็ก ๆ เต้นระบำอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ
จงฟังโศกเร่เรียนของเธอเถิด และมาสู่ธรรมชาติ
จงมาวิเคราะห์หาว่าควยเส้นตรงอะไร
ที่คนเปอพลิเยร์² สามารถ โดยไม่ลมเหลวแม้แต่
สลักนามอันสูงส่งสุดของมันบนความขาวมัวของท้องฟ้าได้
..... และถ้าในเวลาต่อมา ที่ในโรงเรียนแบบซอร์บอน³ แห่งหนึ่งแห่งใด
ครูผู้ตรวจข้อสอบที่ความบกพร่องให้เธอดู
และดูว่า "การแปลของเธอยังไม่ดีพอ
ที่เราจะให้เธอจบชั้นมัธยมศึกษาได้"
เธอก็จะบอกเขาว่า "คุณครูครับ เป็นไปได้ที่ในคานไวยากรรม
ผมไม่เก่งมาก แต่ลองถามผมดูซิครับ
ถึงสี่กุกุลาบซึ่งเป็นสี่ของท้องทุ่งดอกบรุษเยร์
ในเวลาที่เราแรกปรากฏบนท้องฟ้า

²คนเปอพลิเยร์ (Peupliers) คนไม่ชนิดหนึ่ง มีลำต้นสูงตรง มีใบเล็ก

³ซอร์บอน (la Sorbonne) เป็นชื่อของมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศฝรั่งเศส ก่อตั้ง
ขึ้นที่กรุงปารีสในศตวรรษที่ 13 เนื่องจากเป็นสถานศึกษาเก่าแก่ซึ่งมีระบบการศึกษาซึ่งดำเนินการ
มาตั้งแต่สมัยกลาง คำว่า ซอร์บอน จึงกลายเป็นสัญลักษณ์ของการเรียนแบบเก่าที่มุ่งเน้น
ความรู้จากตำรา และความเป็นพหูสูตรทางวิชาการ

ในคานาภาษาละติน หัวสมองของผมน่าจะมีช่องว่าง
แต่จงถามผมในเรื่องนี้แทน เพราะผมเก่งมาก
ถึงแสงสีน้ำเงินซึ่งทอดลงมาทางแสงจันทร์
และเปลี่ยนดอกกระดุมทองสีเหลืองให้เป็นสีเงินยวง
ผมไม่แม่นยำภาษารีกที่อยู่บาง แต่ผมรู้จักความกลมกลืน
ซึ่งไหวระริกอยู่หว่างวิหค หมูเมฆ และมวลดอกไม้
เพราะมารดาของผมท่านโปรดปรานเสียงจริง
ที่จะปิดหนังสือของผม และเปิดหัวใจของผมแทน

บทที่ 6

รองซาร์ด (Ronsard 1524 - 1585)

ความเวทนาประเทศชาติที่กำลังแตกแยก

1. บรรพบุรุษของรองซาร์ดซึ่งที่เป็นนายพลแห่งฝรั่งเศสผู้เป็นวีรบุรุษแห่งสงครามร้อยปี¹ และมีทั้งที่เป็นผู้ดูแลสัตว์ลาและผู้ดูแลป่าของกษัตริย์

ผลงานของเขาแสดงให้เห็นว่าเขามีความกังวลใจในความทุกข์ยากของคนฝรั่งเศสอยู่ตลอดเวลา พร้อมกับแสดงให้เห็นความนิยมของเขาที่มีต่อกวีเอปิกิว เรียน² ผู้เป็นมิตรของการใช้ชีวิตที่สนุกสนาน

¹สงครามร้อยปี (La Guerre de Cent Ans) คือสงครามระหว่างประเทศฝรั่งเศสกับประเทศอังกฤษปลายสมัยกลาง ค.ศ. 1337 - 1453

²หลักปรัชญาของเอปิกิวรัส (Epicurus 324 - 270 ก่อนคริสตกาล) ชาวกรีก สอนคนให้เป็นอิสระจากความกลัวตาย โดยเชื่อว่าวิญญาณประกอบด้วยอะตอมอันเป็นสสารที่ละเอียดอ่อนเมื่อมนุษย์เป็นอิสระจากความกลัวตายและความกลัวเทพเจ้า ก็มีหน้าที่อย่างเดียวคือ ใช้ชีวิตให้มีความสุขที่สุดเท่าที่จะทำได้ในช่วงเวลาอันสั้นที่อยู่ในโลก แต่ความสุขที่มนุษย์แสวงหาควรเป็นความสุขสงบทางจิต ควรมีความปรารถนาใ้หน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นได้ ความรู้จักประมาณและความพอคือเป็นวิถีทางไปสู่ความสุขที่ดีที่สุด หลักปรัชญานี้ภายหลังในสมัยโรมันพวกลูกศิษย์ได้นำไปดัดแปลงจนกลายเป็นลัทธิแสวงหาความสุขสำนึกรบรื่นบันเทิงให้แก่ชีวิตอย่างเต็มที่

การกลายเป็นคนหูตึงซึ่งแท้จริงหนุ่มทำให้เขาไม่อาจมีชีวิตรุ่งเรืองในฐานะมหาดเล็กของค็อกแห่งออร์เลอองส์³ (Due d'Orléans) ได้อีกต่อไป ตลอดจนไม่อาจเงินทางต่อไป ในสกอตแลนด์ เยอรมัน และอิตาลีได้

2. พระเจ้าฟร็องซัวส์ที่ 1 ทรงมีชีวิตท่ามกลางราชสำนักที่รุ่งโรจน์ใน ค.ศ. 1520 พระองค์ได้พบกับพระเจ้าอ็องรีที่ 8 (Henri VIII) หรือพระเจ้าเฮนรี่ที่ 8) กษัตริย์แห่งอังกฤษและได้ทรงต้อนรับราชอาคันตุกะที่กระโจมทอง (Camp du Drap d'Or) ซึ่งมีชื่อเรียกเช่นนี้ตามความพหุรราชองงานเลี้ยงและของกระโจมที่ตั้งขึ้นกลางชนบทใกล้เมืองกาแลส์ (Calais) ในสมัยนี้ศิลปินและเหล่ากวีจะสร้างสรรค์ผลงานเพื่อส่งชมราชสำนักอันหรูหราและไม่สนใจที่จะเสวนากับสามัญชน

พระเจ้าฟร็องซัวส์ที่ 1 ทรงปกครองเยี่ยงราชาผู้ทรงอำนาจแต่ก็ขาด พระบรมภาภิไธยของพระองค์ในประกาศทางราชการจะต้องมีวลีประจำพระองค์กำกับไว้ควยว่า "นี่คือความพอใจของเรา" ("tel est notre bon plaisir) เมื่อประเทศฝรั่งเศสตกเป็นเหยื่อของเล่ห์กลของพระนางกัตเตอรีนแห่งเมดิชี⁴ (Catherine de Médicis) และ

³ เมื่ออายุ 12 ปี รังซาร์ดได้ถวายตัวเป็นมหาดเล็กของค็อกแห่งออร์เลอองส์ โอรสองค์ที่ 3 ของพระเจ้าฟร็องซัวส์ที่ 1 และต่อมาได้ติดตามรับใช้เจ้าหญิงมาเดอลีน (Madeleine de France) ราชธิดาของพระเจ้าฟร็องซัวส์ไปในสกอตแลนด์เมื่อเจ้าหญิงเสกสมรสไป เขาช่วยจนประสาธุไมตรีเมื่ออายุได้เพียงสิบห้าปีเท่านั้น

⁴ พระนางกัตเตอรีน (1519 - 1589) เป็นชาวฟลอเรนซ์จากตระกูลเมดิชีอันมีชื่อเสียง เป็นมเหสีของพระเจ้า Henri II และเป็นมารดาของพระเจ้า Francois II, Charles IX และ Henri III พระนางได้เป็นผู้สำเร็จราชการของพระเจ้า Charles IX ทรงเป็นคาธอลิกเคร่งครัดและชิงชังพวกโปรเตสแตนต์ พระนางมีอิทธิพลเหนือโอรสทุกองค์ตั้งแต่ ค.ศ. 1562 - 1593 ฝรั่งเศสตกอยู่ในความวุ่นวาย มีสงครามกลางเมืองระหว่างพวกคาธอลิกกับโปรเตสแตนต์ถึง 8 ครั้ง ที่ร้ายแรงที่สุดคือการสังหารหมู่พวกโปรเตสแตนต์กว่า 3 พันคนในวัย Saint Barthélémy ในเดือนสิงหาคม 1572 สงครามศาสนายุติลงอย่างเด็ดขาดเมื่อพระเจ้า Henri IV ออกกฎหมาย Edit de Nantes ให้เสรีภาพในการประกอบศาสนกิจแก่พวกโปรเตสแตนต์ใน ค.ศ. 1598

ของสมาพันธ์ (la Ligue)⁵ มีการวางแผนก่อการร้าย ขบวนการก่อการร้ายและการประหาร
หมู่ ประเทศก็ต้องประสบกับความแตกแยกภายในและสงครามศาสนา

3. ในช่วงเวลาอันวิฤกดิ์นี้ รัชชารัตนราชสำนักผู้พิภคัษัตริย์ถึงสามพระองค์ให้
การยกย่องอย่างสูง เป็นที่รู้จักในสมญานามว่า "เจ้าชายแห่งกวี" (Prince des Poètes)
ก็ได้ใช้อัจฉริยภาพของตนในอันที่จะทำให้ประเทศชาติเกิดสันติสุข

นี่คือบทโคลงของเขาที่เขียนถึงพระนางกัตเตอรีนแห่งเมดิชี ราชินีหม้าย
ของพระเจ้าอองรีที่ 2 และผู้สำเร็จราชการแผ่นดินในเวลานั้น

"อนิจจา พระนาง ในเวลานี้ซึ่งพายุอันโหดร้าย
กำลังคุกคามชาวฝรั่งเศสให้อับปางอย่างน่าเวทนา
ขอพระนางจงเข้ากุมหางเสือของเรือที่นำส่งสารลำนี้นี้เถิด
และทั้ง ๆ ที่มีพายุและความรุนแรง
ของคลื่นและลม ขอทรงนำเรือเข้าสู่ท่าอย่างปลอดภัยด้วยเถิด
ประเทศฝรั่งเศสเฝ้าเทพนมเมื่อวิงวอนพระนาง"

จากบทโคลง "ถ้าฉันเจ็บบไม่นำพาต่อความทุกข์เวทนาของประเทศ
ฝรั่งเศส"

⁵สมาพันธ์คาธอลิกที่ดูกเดอเก็ส (Duc de Guise) ตั้งขึ้นใน ค.ศ. 1576 เพื่อต่อต้าน
โปรเตสแตนท์ แต่มีเหตุผลอื่นทางการเมืองแอบแฝงคือต้องการล้มพระเจ้า Henri III
และตั้งพวกของตนขึ้นเป็นใหญ่แทน สมาพันธ์ได้เข้าร่วมมือกับสเปนเพื่อทำสงครามกับฝรั่งเศส
เอง จึงเสื่อมความนิยม และถูกพระเจ้า Henri IV ล้มไปในที่สุด

"ข้าแต่พระนาง ข้าพระองค์คงจะเป็นทอนไม้หรือทอนโลหะที่ไม่รู้สึกรูสม⁶....
ข้าพระองค์ปรารถนาที่จะพิมพ์ไพบราภฏต่อโลกไปนานนับหลายศตวรรษ
จารึกไว้ด้วยปากกาเหล็กบนกระดาษเหล็กกล้า⁷
ว่าลูกหลานของประเทศนี้เองได้เข้าจับและปลดเสื้อผ้า
และตบตีเมืองมารดาของเขาเองจนสิ้นชีวิตอย่างชั่วร้ายที่สุด⁸

ประเทศฝรั่งเศสนั้นหนอเหมือนพม่า.....
ที่ไปพบขโมยเข้าที่มุมป่าแห่งหนึ่ง.....
เจ้าขโมยไม่พอใจเพียงแค่นั้น
เอาเงินและมาไปเท่านั้น มันยังปลดเสื้อผ้า
ทุบตีและทรมาณเขา และพยายามใช้มีด
ปลิดชีวิตเขาคด้วยบาดแผลฉกรรจ์
เมื่อเห็นเขาคายแล้ว มันก็ชื่นชมกับการกระทำของมัน
และปล่อยให้เขาไว้ให้เป็นเหยื่อแก่เหล่าสุนัขและหมูป่า

4. ความที่ เป็นปฏิปักษ์ต่อความรุนแรงทุกชนิด รงซาร์ดจึงเตือนว่า มนุษย์
จักต้องไม่ฆ่าฟันกันเอง และความนับถือในชีวิตมนุษย์นี้ คริสต์ศาสนิกชนยิ่งควรที่จะต้องเข้าใจ
ให้ลึกซึ้งที่สุด

⁶ จากบทโคลงสุนทรพจน์ (Discours) ชื่อ "Continuation du discours des misères de ce temps" (ค.ศ. 1562)

⁷ หมายถึงจะยืนยงไปชั่วกาลนาน

⁸ หมายถึงสงครามศาสนาซึ่งชาวฝรั่งเศสคาธอลิกและโปรเตสแตนท์รบกันเอง

"เพราะพระเยซูคริสต์เจ้ามิใช่พระเจ้าแห่งการทะเลาะวิวาท
พระองค์คือความใจบุญ ความรัก และความสมัคสร่วมสามัคคีเท่านั้น"

(จากบทโคลงสุนทรพจน์)

5. ในวัยชรา รงชาร์คประพันธ์โคลงบทสุดท้าย ๆ ให้แก่มิตรสหาย และเพื่อ
กรุ่นคำนี้ถึงความตาย ดังบทโคลงนี้

"ฉันเหลือแต่กระดูก มองดูเหมือนโครงกระดูก
ที่ผอมแห้ง ไร้ประสาทความรู้สึก ไร้กล้ามเนื้อ ไร้เนื้อหนังมังสา
ซึ่งถูกศรมณะกระหน่ำยิงโดยไม่ปราณี

ฉันไม่กล้ามองตนเองด้วยเกรงว่าจะกลัวจนตัวสั่น.....

ลาก่อน เพื่อนรัก ลาชั่วกาลนาน เพื่อนรักทั้งหลาย
ฉันจะลวงหน้าไปก่อนเพื่อเตรียมที่ทางให้พวกเธอ

ทนตองทั้งบ้าน ทั้งสวนผลไม้ สวนไม้ดอก.....

ทิ้งซากศพที่สกปรกให้เน่าเปื่อยอยู่ในโลก

ซากศพอันมีชะตากรรม

อันเป็นอิสระจากร่างกายเพื่อจะเป็นเพียงวิญญาณดวงหนึ่งเท่านั้น"⁹

ปรัชญาเอพิคิวรัส (L'épicurisme)

6. รงชาร์คคือ "เจ้าชายแห่งกี" ในสมัยของเขา เขาประพันธ์บทกวีบรรยาย
ความในใจ ทั้งมหากาพย์ และบทกวีสอนศีลธรรม เขาทำให้ยุคสมัยบรรเจิดด้วยความรุ่งโรจน์
ของเขา เขานำธรรมเนียมชาติมาเทียบเคียงกับความรู้สึกรักและเศร้าย่อย กับความทุกข์ใจต่อ
กาลเวลาที่หนีจากไปและต่อความตาย เขาร้องเพลงสดุดีประกายสดีใส่ของดวงตา ของรอย

⁹ รงชาร์คเป็นคริสตชนที่เชื่อในความเป็นอมตะของวิญญาณและของโลกหลังความตาย

นิยม และความลึกซึ้งของพิภพาศรีก็จริง แต่ความไม่เที่ยงแท้ของอนาคตก็ทำให้เขาสะท้อน
กลัว แม้ในความเร่ร่อนที่จะสนุกสนานกับปัจจุบัน

เช่นเดียวกับวิคตอร์ อูโก เขาทำให้ผู้อ่านรู้สึกถึงพลังสร้างสรรค์อันไม่มีวันเหือด
แห้งและลีลาการประพันธ์ของเขาเต็มไปด้วยลีลาสรรพนามและความหลากหลาย

เขาแสดงให้เห็นประจักษ์ว่าเขามีความสามารถอย่างสูงในเชิงศิลปะแห่งกาพย์
กลอนเขาประพันธ์ได้ตั้งแต่คำประพันธ์ทะเล 12 พยางค์ ถึง 3 พยางค์ ตั้งแต่บทโคลง
14 บาท อันทรงพลังไปจนถึงบทโคลงเบา ๆ ที่มีเพียง 4 บาท เขาประพันธ์บทโคลงทุก
แบบได้อย่างเชี่ยวชาญยิ่ง เช่นบทโคลงศาสนา หรือสื่องอน (Hymnes) บทโคลงบรรยาย
ชีวิตชนบท (Eglogues) บทซอนเน็ต (Sonnets) บทโคลงสุนทรพจน์ (Discours
en vers) บทโคลงเสียดสี (Satires) ที่เต็มไปด้วยความเร่าร้อน และออก
รสสนุก

นี่คือบางตอนจากบทโคลงโอเด¹⁰ (Odes) บางบท

หนังสือเล่มที่ 1¹¹

โอเดบทที่ 17

¹⁰Ode เป็นบทโคลงสั้น ๆ ใช้ร้องประกอบเสียงดนตรี มักประกอบด้วยบทโคลง 3 บท
(strophe) สั้น ๆ บทที่สองแย้งกับบทแรก และบทที่ 3 เป็นบทสรุป

¹¹จากรวมบทกวีชุด ความรัก (les Amours) มี 3 เล่ม เล่มแรกนี้ (les Amours
de Cassandre 1552) เป็นชุดที่รังสรรค์บรรยายความรักที่เขามีต่อคาสซ็องเดรอะ
(Cassandre) ธิดาของนายธนาคารชาวอิตาเลียนซึ่งเขาพบในงานเลี้ยงที่ปราสาทบลัวส์
(Blois) เธอมีอายุเพียง 13 และเขาอายุ 20 เท่านั้น รังสรรค์แอบรักเธอข้างเดียว
โดยที่เธอไม่เคยรู้และแต่งงานไปกับคนอื่นในที่สุด ประเพณีการมีสตรีที่รักคนหนึ่งไว้บูชาใน
ใจเป็นประเพณีเก่าแก่ที่มีมาตั้งแต่สมัยกลาง (ดูบทที่ 2) และยังคงเนื่องมาจนถึงสมัยฟื้นฟู
ศิลปวิทยาเปทราก (Pétrarque) กวีอิตาเลียนในสมัยนั้นนับเป็นแรงคล้ำใจที่สำคัญของ
กวีฝรั่งเศส

สาวน้อย จงไปดูกันซิว่าดอกกุหลาบ
ซึ่งเมื่อเช้านี้เพียงเผยอแย้ม
กลับสีแดงเข้มออกรับแสงตะวัน
ได้สูญเสียวไปแล้วหรือยังในตอนเย็นนี้
ซึ่งกลับแดงเข้มอันงดงาม
และผิวพรรณอันสดชื่นคล้ายกับผิวของเธอ

อนิจจา จงดูเถิดว่าในช่วงเวลาอันแสนสั้น
ดอกกุหลาบ ณ ที่นั้น
ได้ปล่อยให้ความงามของมันอันเฉาโรยราไป
โอ้ ธรรมชาติผู้เป็นมารดาเลี้ยงที่โหดร้าย
ที่ให้ออกไม้อันงดงามนี้มีชีวิตอยู่
เพียงชั่วเข้าจรดเย็นเท่านั้น

ฉะนั้น ถ้าเธอเชื่อฉันนะ สาวน้อย
ในขณะที่วัยของเธอยังเบิกบาน
อยู่ในความเปล่งปลั่งที่สดชื่นที่สุด
จงเก็บเกี่ยวความสนุกสนานแห่งวัยเยาว์ไว้เถิด
ด้วยความรู้ว่าจะทำลายความงามของเธอ
เฉกเช่นดอกกุหลาบแสนสวยดอกนี้¹²

¹² แสดงแนวคิดแบบเอพิคิวเรียนที่ให้ชื่นชมกับความสุขของชีวิต แนวคิดนี้ปรากฏในบทกวีของ
ฮอราซ กวีโรมัน (Horace 65-8 ก่อนคริสตกาล) ในวลีอันมีชื่อเสียงเป็นภาษา
ละตินว่า Carpe Diem = จงเก็บเกี่ยววันเวลาอันมีความสุข (Cueille le jour)
ซึ่งรณรงค์ได้นำมาเป็นแนวเรื่องของบทกวีหลายบทของเขา

8. หนังสือเล่มที่ 2¹³ โศคนพที่ 2

กัลลืออป¹⁴ เอย จงลงมาจากสวรรค์เถิด และจงขับไล่
ศัตรูของข้าทุกคน ข้าผู้ได้รับการเลี้ยงดูผูกพันจากท่าน
จงขับไล่มันควยพิษของท่าน หรือควยเสียงอันอ่อนหวานของท่าน
และจงสะกดความกังวลใจของข้าควยเสียงเพลงของท่านเถิด
ข้าหายใจได้ก็เพราะท่าน
ข้ามีความปรารถนาก็เพราะท่าน
มากยิ่งขึ้นกว่าที่ข้าจะมีได้เอง
ท่านคือเจาหญิงของข้า
ผู้ทำให้ข้าคลั่งไคล้
มีมีที่สิ้นสุกคั่งที่เป็นอยู่ขณะนี้.....
ท่านคือความราเริงของข้า
คือเทพีของข้า
คือความมุ่งมาดปรารถนาของข้า
หากข้าได้ประพันธ์งานใด
หรือได้จัดเรียงเรียงสิ่งใด
ท่านนั้นแหละที่ทำงานนั้นขึ้นในข้า

¹³ชุดความรักเล่มที่ 2 (Les Amours de Marie 1555 - 1556) เป็นความรักที่
รจนาโดยมารี ดูแป็ง (Marie Dupin) สาวชานาแห่งเมืองบูร์เกย (Bourgueil)

¹⁴เทพีผู้เป็นแรงคลาใจของกวีนิพนธ์แบบมหากาพย์ ตามความเชื่อของคลาสสิกโบราณ

¹⁵เป็นความคิดที่เชื่อมกันในสมัยคลาสสิกโบราณกรีก - โรมันที่ว่า แรงบันดาลใจในการ
สร้างสรรค์กวีนิพนธ์เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประหนึ่งว่าเทพหรือเทพเจ้าเป็นผู้ประทานให้แก่มนุษย์

9. หนังสือเล่มที่ 2 โอบทที่ 17

ชีวิตอันไม่เที่ยงของมนุษย์
ดำเนินไปวันแล้ววันเล่าแจกเช่น
กระแสน้ำที่ม้วนตัวอยู่ริมฝั่งทะเล
และแล้ว หลังชั่วโมงสุดท้ายแห่งชีวิต
เราก็ไม่เหลืออะไรเลยในโลงศพ
นอกเสียจากซากกระดูกเก่า ๆ เท่านั้น¹⁶

10. หนังสือเล่มที่ 2 โอบทที่ 18

ชื่อผลอาบรีโกต์ (abricots)
ดอกกุหลาบหลากชนิด และหน่อไม้
อีกทั้งสตอเบอรี่ และครีม
คือสิ่งที่ฉันชอบทำในฤดูร้อน
เมื่อกินมันพร้อมกับฟังเสียงน้ำไหล
ฉันกินมันพร้อมกับฟังเสียงน้ำไหล
นอนทอดร่างอยู่บนฝั่งน้ำ
หรืออยู่ในโพรงที่อยู่ของสัตว์ป่า¹⁷

¹⁶มารี ดูแป็งสิ้นชีวิตตั้งแต่วัยสาว ทำให้รังชาร์ดเศร้าใจและครุ่นคิดถึงความเป็นอนิจจังของชีวิตมนุษย์

¹⁷ชุดความรักที่แต่งให้มารี ดูแป็งนี้จะเต็มไปด้วยภาพธรรมชาติในชนบท ซึ่งเข้ากับลักษณะของมารี ซึ่งเป็นหญิงชนบท

11. "จะนั้น หากเชื่อดัน อยารอดถึงวันพรุ่งนี้เลย
จงเก็บดอกกุหลาบแห่งชีวิตเสียแต่วันนี้เถิด"

(บทซอนเน็ท เต เอแลน)¹⁸ Sonnet à Hélène

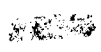
ฉันรักสวนที่มีกลิ่นไอของความป่าเถื่อน
ฉันรักกระแสน้ำที่กระซิบกระซาบอยู่ริมฝั่ง

(จากบทโคลง "คำตอบ" Réponse)

ฉันรักงานบอล การเต้นรำ และการสวมหน้ากาก
รักดนตรีและเสียงพิณ อันเป็นศัตรูของความทุกข์ใจ.....
ในกายทองนี้
จงรินเถิด มหาตเล็กเอช และจงรินอีก
ฉันพอใจที่จะกอดความทุกข์ของฉันให้จมอยู่
ที่ก้นถ้วยเมอร์ยอันเต็มปรีน¹⁹

¹⁸ อยู่ในชุดความรักเล่มที่ 3 (les Sonnets pour Hélène 1578) รังซาร์ดผู้อยู่
ในวัยกลางคนแล้วได้หลงรักเอแลน เดอ ซูร์เจอร์ (Hélène de Surgères)
นางกำนัลของพระนางกัตเตอะรีน เดอ เมคซี ผู้สูญเสียคนรักไปในสงครามกลางเมือง

¹⁹ แนวเรื่องความรัก การสนุกสนานกับชีวิต การเต้นรำ และการเสพย์เมอร์ย เป็นแนวเรื่อง
ที่รังซาร์ดได้มาจากบทกวีของฮอราชุซังกลาวแล้ว

หมายเหตุ รงชาร์ดไคทิมพร้อมบทโคลงโอด²⁰ (les Odes) กวีนิพนธ์ชุดความรัก
(les Amours) บทโคลงไว้อาลัย²¹ (les Elégies) บทโคลงสุนทรพจน์²²
(les Discours) และมหากาพย์ว่าด้วยการก่อตั้งประเทศฝรั่งเศส²³ (la Franciade)

²⁰ Les Odes (ค.ศ. 1550) เป็นรวมบทกวีที่แต่งตามแบบกวีกรีกพินดาร์ (Pindare 518 - 438 ก่อนคริสตกาล) มีลักษณะเป็นบทโคลงสดดี ใช้องยคำหุรหุราและเต็มไปด้วย การอ้างอิงเทวดานาน (mythe) ของคลาสสิกโบราณ ต่อมาเขาแต่ง Odes เลียนแบบ ยอราซ กวีโรมัน และอนาเครออน กวีกรีก (Anacréon ศตวรรษที่ 6 ก่อนคริสตกาล) เป็นบทกวีรักเป็นส่วนใหญ่

²¹ élégie ภาษากรีกแปลว่า การแสดงความเสียใจ ในสมัยกรีก - โรมัน เป็นบทกวี คร่ำครวญถึงการตายหรือความรักที่ไม่สมหวัง ในศตวรรษที่ 16 ใช้ élégie ในความ หมายต่าง ๆ สำหรับรงชาร์ดนี้ใช้เป็นบทกวีรักหรือบทกวีเศร้า และยังใช้เป็นบทกวีสดดี บุคคลกับความรักชาติของเข่อีกด้วย

²² เป็นบทกวีที่แสดงความคิดในเรื่องศาสนา ปรัชญา หรือการเมือง

²³ รงชาร์ดต้องการแต่งมหากาพย์เลียนแบบกวีคลาสสิกโบราณ เช่น โฮเมอร์ กวีกรีกผู้แต่ง เรื่อง The Iliad และ The Odyssey ว่าด้วยสงครามทรอยและการผจญภัย ของ Odysseus และเวอร์จิล กวีโรมัน ผู้แต่งเรื่อง The Aeneid ว่าด้วยการก่อตั้งอาณาจักรโรมันเพราะมหากาพย์เป็นชนิดของกวีนิพนธ์ที่ได้รับความนิยมสูงมาตั้งแต่ยุค

สุด

ภายใต้ชื่อกลุ่มกวีดาวลูกไก่ หรือ ลา เพลียด²⁴ (la Pléiade) เขาได้รวบรวม
เพื่อนกวีผู้คงแก่เรียนและเป็นนักมนุษยนิยมตั้งเป็นกลุ่มขึ้น โจอาแซ็ง ดู แบล²⁵ (Joachim
du Bellay) เป็นหนึ่งในกลุ่มกวีดาวลูกไก่นี้

²⁴ เป็นชื่อกลุ่มกวีนักสรรประกอบทวยดาวเจ็ดดวง ซึ่งกวีกรีกแห่งกรุงอเล็กซานเดรียได้
เคยใช้เป็นชื่อกลุ่มของตนมาแล้วในศตวรรษที่ 3 ก่อนคริสตกาล แสดงให้เห็นความนิยมวัฒนธรรม
คลาสสิกโบราณของกวีและนักเขียนในสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยา กลุ่มกวีเพลียดมีจุดมุ่งหมาย
ที่จะยกย่องภาษาฝรั่งเศสให้ยิ่งใหญ่เท่าเทียมกับภาษาที่สำคัญ ๆ ของโลกและกำหนดกฎเกณฑ์
การแต่งกวีนิพนธ์ในภาษาฝรั่งเศสด้วย กลุ่มนี้ได้พิมพ์งานชื่อ La Défense et
Illustration de la langue française (1549) ซึ่งแสดงให้เห็นวิธี
การเพิ่มพูนศัพท์ในภาษาฝรั่งเศสและการแต่งบทกวีแบบต่าง ๆ ตามแบบอย่างของกรีก - โรมัน
และอิตาลี ในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยา โดยให้ละทิ้งรูปแบบของบทกวีในสมัยกลางเสีย

²⁵ Joachim du Bellay (1522-1590) เป็นกวีที่มีชื่อเสียงรองจากกรงซาร์ด
ในกลุ่มกวีเพลียด เขาเป็นผู้ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบพิมพ์งานของกลุ่ม คือ Le Défense
et Illustration de la langue française ดังกล่าว

บทที่ 7

เรอเน เดการ์ตส์ (René Descartes 1596 - 1650)

การค้นหาตัวเลขไขจักรวาล

1. ในศตวรรษแห่งความปรวนแปรและความสงสัย เดการ์ตส์ ผู้ทรงพลังความคิดได้ปรากฏขึ้น

เดการ์ตส์เป็นทหาร เป็นนักคณิตศาสตร์ นักฟิสิกส์ และนักสรีระวิทยา เขาจึงมีจิตใจที่ต่างจากมวงแดงมาก มวงแดงผู้อยู่ในชุดอันเป็นบ้านหันหนีออกจากยุคของตัว แต่เดการ์ตส์นั้นตรงกันข้าม เขาเข้าสู่ผูกพันกับยุคด้วยความคิดของเขา

เขาต่อต้านความสงสัยของพวกเสรี (libertins)¹ อย่างรุนแรง พวกเสรีในสมัยนั้นไม่เชื่อในศาสนา การยึดในเสรีภาพของคนพวกนี้เป็นเรื่องของแนวความคิดมากกว่าจะเป็นการล้มล้างขนบธรรมเนียมประเพณี วานินี (Vanini)² เตโอฟิล เดอ วิโย (Théophile de Viau)³ เป็นพวกเสรี พวกเสรีบางคนไปมาสู่ชมรมสังสรรค์ (salon)⁴ ของนินง เดอ ล็องโกลส์ (Nimon de Lenclos) นินงเป็นคนสวย มารยาทงามและเป็นวิมคติ เธอมีชีวิตยืนยาวพอที่จะส่งทอดแนวความคิดนี้ให้แก่ศตวรรษที่ 18

¹ คุบท์ที่ 4 เชียงวรรตที่ 3

² เป็นโปรเตสแตนท์ ถูกเผาทั้งเป็นที่เมืองตุลุสใน ค.ศ. 1619

³ Théophile de Viau (1590-1626) กวีโปรเตสแตนท์ที่คิดว่าคนควรดำเนินชีวิตอย่างเสรีตามธรรมชาติ

⁴ คุบท์ที่ 2 เชียงวรรตที่ 7

2. หลังจากได้เดินทางไปในฮังการี เยอรมัน ไปแลนค์ ฮอลแลนด์ สวิตเซอร์แลนด์ และอิตาลีแล้ว เดการ์ตส์ก็ได้ตัดสินใจใน ค.ศ. 1629 ที่จะหลบไปอยู่ในฮอลแลนด์ เพื่อมิให้ถูกรบกวนการคิดคำนึงของเขา เขาอยู่ที่นั่นถึงยี่สิบปีก่อนที่จะสิ้นชีวิตในสวีเดน

3. สำหรับคนสมัยเดียวกับเขาที่สงสัย เดการ์ตส์ได้เสนอวิธีการที่จะเข้าถึงความจริงเขาเขียนบทความว่าด้วยวิธีการ (Discours de la Méthode) เพื่อคนเหล่านั้น เขาเขียนเมื่อมีอายุ 24 ปี และคิดว่าเขาได้สร้างวิทยาการอันเป็นสากลขึ้น ในวันที่ 10 พฤศจิกายน ค.ศ. 1619 เขาได้ผ่านคืนที่เขาเกิดความคิดรุ่งโรจน์และได้ค้นพบหลักการของเรขาคณิตวิเคราะห์ เขากล่าวว่า "แทนที่จะอธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติเพียงเรื่องเดียว ข้าพเจ้าตกลงใจที่จะอธิบายปรากฏการณ์ทั้งหมด นั่นหมายความว่า โลกกายภาพทั้งหมด.....ข้าพเจ้ารู้สึกราวกับว่าได้ค้นพบห้วงเวหาทั้งหมดในกรณีนี้"

"วันหนึ่ง ข้าพเจ้าก็ตกลงใจที่จะศึกษาในตัวตนของข้าพเจ้าเอง"

4. หลังความระส่ำระสายของศตวรรษที่ 16 และการคลำหาทางอย่างเปะปะของสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยา ศตวรรษที่ 17 ถูกเป็นสมัยแห่งคุณภาพ ความสุภาพ และระสนิยมละเอียดอ่อนซึ่งมีลักษณะเด่น คือ การบูชาเหตุผล ความกระจ่างชัดเจน และระเบียบแบบแผน มี "ความเด่นอย่างสง่างามของกิริยามารยาท ของภาษา ของความคิด และจิตใจ"

คุณภาพอันไม่มั่นคงจริงจังนี้ได้อ่อนความวิตกกังวลอย่างล้าลึกไวซึ่งความคิดของเดการ์ตส์และปาสกาล (Pascal)⁵ เป็นประจักษ์พยานได้อย่างดี

5. ความนิยมคณิตศาสตร์กำลังก่อตัวขึ้นมีอิทธิพลเหนือยุโรป (มีนักคณิตศาสตร์ เช่น วิแยต (Viète) เฟร์มาต์ (Fermat)⁶.....) ด้วยหลักการอันแน่นอน

⁵นักคิดที่ยิ่งใหญ่อีกผู้หนึ่งศตวรรษที่ 17 ทุกรายละเอียดบทที่ 9

⁶วิแยต และเฟร์มาต์ เป็นนักคณิตศาสตร์ชาวฝรั่งเศส ผลงานของทั้งสองมีบทบาทอย่างมากต่อพีชคณิต เรขาคณิต และเลขคณิตสมัยใหม่

วิชาฟิสิกส์กำลังทำให้สภาพการณ์ของวิทยาศาสตร์สมัยใหม่แห่งโลกวัตถุซึ่งตั้งอยู่บนรากฐานของกฎจำนวนซึ่งแสดงออกทางภาษาคณิตศาสตร์มีความกระจ่างชัดเจขึ้น⁷ (เช่น เดการ์ตส์ ปาสกาล โรแบร์วาล (Robertval) มาริยอต (Mariotte) นิวตัน (Newton)...))

6. ชีวิตของเดการ์ตส์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับเรื่องราวของวิทยาการในสมัยของเขาหลังจากที่เดการ์ตส์สำเร็จการศึกษาทางกฎหมายและทางการแพทย์แล้ว เขาก็เข้าเป็นทหารและได้เป็นนักเดินทางที่ยิ่งใหญ่ (เช่น เดินทางไปในเนเธอร์แลนด์ เดนมาร์ก เยอรมัน สวิตเซอร์แลนด์ และอิตาลี) เขาเป็นนักเรขาคณิตที่คิดค้นวิชาเรขาคณิตวิเคราะห์ขึ้น เป็นนักฟิสิกส์ที่ค้นพบกฎการหักเหของแสง เขายังสนใจดนตรีและวิชาสี่รีระวิชาอีกด้วย ระบบความคิดของเขาได้ถูกกำหนดขึ้นในหนังสือเรื่อง บทความว่าด้วยวิธีการ (Discours de la Méthode) ซึ่งเขียนเป็นภาษาฝรั่งเศส) ในหนังสือเรื่อง ความถิศจำนงทางปรัชญา (les Méditations Philosophiques ซึ่งเขียนเป็นภาษาละติน) และใน บทความว่าด้วยอารมณ์รุนแรง (le Traité des Passions..... ระบบความคิดนี้เรียกว่า ลัทธิการเตเชียง

7. หลักการ (Principe) : จะต้องแยกตัวออกจากหลักที่ยึดคำสอนอันเข้มงวดของปรัชญาสกอลาสติก⁹ พวกที่เอาแต่สบบอฆานอริสโตเติลนั้น "เปรียบเทียบไม้เลื้อยที่ไม่คิดจะเจริญเติบโตให้สูงกว่าต้นไม้ที่เป็นหลักให้มันยึดเกาะอยู่" นักปรัชญาจะค้นพบความจริงได้ก็ด้วยการกระทำของตัวเองเท่านั้น

⁷ ความก้าวหน้าทางคณิตศาสตร์ได้ถูกนำมาใช้กับกฎเกณฑ์ของวิทยาศาสตร์กายภาพตั้งแต่ราว ค.ศ. 1620 ทำให้วิชาวิทยาศาสตร์มีการหาเหตุผลและการทดลองที่แน่นอนน่าเชื่อถือขึ้น ทำให้การค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์มีระบบมากขึ้น และตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 17 คนก็เห็นโลกเป็นเสมือนกลไกอันมีระบบซึ่งจะสามารถศึกษาได้ด้วยหลักการอันมีคณิตศาสตร์เป็นพื้นฐาน

⁸ Newton (1643-1727) นักฟิสิกส์ชาวอังกฤษผู้ค้นพบแรงโน้มถ่วงของโลก

⁹ อนุบทที่ 3 เชิงอรรดที่ 3

8. จุดมุ่งหมายของระบบ (But de système) : เพื่อสร้างวิทยาการอันเป็นสากลขึ้น จำต้องติดตามศึกษาวิทยาการสาขาหนึ่งโดยเฉพาะให้ลึกซึ้งที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยมีคณิตศาสตร์เป็นแม่แบบ..... จำต้องเชื่อมั่นว่าวิทยาการทุกสาขามีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดจนกระทั่งเป็นการง่ายที่จะเรียนรู้วิชาทั้งหมดเสียในคราวเดียวกันที่จะแยกวิชาหนึ่งออกจากวิชาอื่น ๆ และในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1619 นั้นเอง ในช่วงเวลาที่เกิดนิมิตสามประการที่เดการ์ตส์มองเห็นประกายไฟอันเจิดจ้าและเอกภาพของวิทยาการ เขาจึงตัดสินใจที่จะตัดทอนโลกแห่งวัตถุให้เหลือเพียง "สิ่งที่กระจ่างชัดเจนนั่นเป็นความยิ่งใหญ่" "แทนที่จะอธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติเพียงเรื่องเดียว ข้าพเจ้าตกลงใจที่จะอธิบายปรากฏการณ์ทั้งหมด นั่นหมายความว่า โลกกายภาพทั้งหมด"

9. วิธีการ (Méthode) : เพื่อก้าวคืบหน้าไปในการค้นหาวิทยาการสากล และเพื่อหลีกเลี่ยงข้อผิดพลาดทุกประการ เดการ์ตส์ได้กำหนดวิธีการและมาตรฐานที่จะวัดความจริงขึ้น เขาประกาศวิธีการเหล่านี้ในงานชิ้นสำคัญของเขา ชื่อ "บทความว่าด้วยวิธีการที่จะใช้เหตุผลได้อย่างดี และเพื่อที่จะค้นหาความจริงในวิทยาการต่างๆ" (Discours de la Méthode pour bien conduire sa raison et chercher la vérité dans les sciences)

10. บทความเริ่มต้นด้วยการประกาศความเชื่อในความสามารถที่จะรอบรู้และเข้าถึงความจริงที่มีประจำอยู่ในปัญญาของมนุษย์ตั้งแต่เกิด แต่ความสามารถที่เป็นไปได้นี้ก็จะไร้ประโยชน์และหลงผิดทางไปหากปราศจากการนำอย่างมีหลักการของเหตุผล หลักการสี่ประการจะขึ้นต้นตอนของกระบวนการคิดอันมีระบบนี้

11. "และโดยเหตุที่การมีกฎเกณฑ์มากมายมักเป็นข้อแก้ตัวให้แก่การทำผิด และรัฐจะมีระเบียบวินัยดีกว่าเมื่อมีกฎเกณฑ์น้อย เพราะคนจะรักษากฎเหล่านี้ได้อย่างเข้มงวดกวดขัน ดังนั้น แทนที่จะมีกฎเกณฑ์มากมายในการที่จะสร้างระบบความคิดอันมีเหตุผล ข้าพเจ้าจึงเชื่อว่า กฎสี่ประการต่อไปนี้ก็เพียงพอแล้ว เพื่อว่าข้าพเจ้าจะได้ตั้งความปรารถนาใหม่ที่จะทำตามโดยไม่ให้อาตมาตกบกพร่องเลยแม้แต่น้อย

12. กฎข้อแรก¹⁰ คือ ข้าพเจ้าจะไม่ยอมรับสิ่งใดเลยว่าเป็นจริงถ้าข้าพเจ้าไม่รู้อย่างถ่องเทวามันเป็นเช่นนั้นจริง ๆ นั่นก็คือ หลีกเลี่ยงการเชื่ออย่างผลีผลามและการมีอคติและไม่ยอมรับสิ่งอื่นใดไว้ในวิจารณญาณของข้าพเจ้านอกเสียจากสิ่งที่ปรากฏอย่างชัดเจน และแจ่มแจ้งต่อความคิดของข้าพเจ้าเสียจนข้าพเจ้าไม่มีโอกาสที่จะสงสัยมันได้

13. กฎข้อที่สอง¹¹ คือ แบ่งซอยแต่ละปัญหาที่ข้าพเจ้าขบคิดอยู่ให้เป็นส่วนย่อยที่ไม่ซับซ้อนใหม่มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และเท่าที่จำเป็นเพื่อที่จะได้หาคำตอบได้ดียิ่งขึ้น

14. กฎข้อที่สาม¹² คือ คิดอย่างเป็นระเบียบ ด้วยการเริ่มต้นจากสิ่งที่สำคัญและง่ายที่สุดต่อความเข้าใจ เพื่อที่จะขึ้นสูงขึ้นไปทีละขั้นตามลำดับจนถึงความรู้ในสิ่งที่ซับซ้อนที่สุด และด้วยการสมมติแฉะระหว่างลำดับก่อนหลัง ระหว่างสิ่งที่ตามปกติไม่เรียงลำดับกัน

15. และกฎข้อสุดท้าย¹³ คือ นับจำนวนส่วนย่อยให้ครบทั้งหมด และทบทวนดูให้ถี่ถ้วนจนข้าพเจ้าแน่ใจว่าไม่หลงลืมสิ่งใด

กระบวนการอันนี้ขยายต่อเนื่องกันของการหาเหตุผล อันเป็นกระบวนการที่ง่ายและไม่ซับซ้อนซึ่งนักเรขาคณิตมักใช้เพื่อเข้าถึงคำตอบที่ยากกว่านี้ ให้โอกาสข้าพเจ้าคิดว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่คนสามารถเรียนรู้ได้มีกระบวนการแบบเดียวกันนี้ และถ้าหากคนไม่ที่กักเอาสิ่งที่ไม่จริงว่าเป็นจริง และรักษาลำดับที่จำเป็นของสิ่งต่าง ๆ เพื่อสรุปข้อเท็จจริง

¹⁰ เดการ์ตส์เรียกว่า Règle de l'évidence

¹¹ คือ Règle de l'analyse

¹² คือ Règle de la synthèse หรือ Règle de la déduction

¹³ คือ Règle des dénombrements

จากกันและกันก็จะไม่มีสิ่งใดที่ไกลเกินกว่าที่คนจะเข้าถึงได้ หรือซ่อนเร้นอยู่จนค้นหาไม่พบ และข้าพเจ้าก็ไม่มีควมลำบากที่จะค้นหาจุดที่ข้าพเจ้าจะเริ่มตน เพราะข้าพเจ้ารู้เสียแล้วว่าจะต้องเริ่มจากสิ่งที่สามัญและง่ายที่สุดต่อความเข้าใจ"

16. อาศัยวิธีการนี้เป็นหลัก เดการ์ตส์จะสร้างหลักปรัชญาและขอคิดเห็นเกี่ยวกับมนุษย์ จักรวาล และพระเจ้า นี่คือนจุดเริ่มต้นของความคิดคำนึงของเขา

"จากนั้นข้าพเจ้ารู้ได้ว่าข้าพเจ้าเป็นเพียงสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีธาตุแท้หรือธรรมชาติที่แท้เพียงให้คิดเท่านั้น..... ควบเหตุฉะนั้น ข้าพเจ้าหรือก็คือจิตวิญญาณซึ่งทำให้ข้าพเจ้าเป็นตัวของข้าพเจ้าอยู่ เป็นสิ่งที่แตกต่างจากร่างกายโดยสิ้นเชิง และมิหนำซ้ำยังจะรู้จักได้ง่ายกว่าร่างกายเสียอีก..... ข้าพเจ้ารู้จักคิด ดังนั้น ข้าพเจ้าจึงรู้ว่าข้าพเจ้ามีตัวตนอยู่"¹⁴

17. อิทธิพลของเดการ์ตส์: เดการ์ตส์มิได้เป็นนักอภิปรัชญาผู้ยิ่งใหญ่ เขาเป็นนักคิดผู้หนึ่งซึ่งมีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อปรัชญาสมัยใหม่

- เขาปลดปล่อยความคิดทางปรัชญาจากอิทธิพลของหลักปรัชญาสกอลาสติกที่กำลังเสื่อมโทรม ในแง่นี้ เป็นการถูกต้องที่จะกล่าวถึงการปฏิวัติของเดการ์ตส์

- เขาให้ทฤษฎีศาสนาที่เหมาสมแก่วิทยาศาสตร์กายภาพ และนี่คือการให้ที่สำคัญที่สุดของเขาแก่วิชาวิทยาศาสตร์ (เป็นการให้ที่มีคุณค่าใช้ได้ ถึงแม้ว่ากฎในเรื่องการกระทบของวัตถุสองสิ่ง¹⁵ ที่เขาสร้างขึ้นจะผิดพลาดก็ตาม)

¹⁴ เป็นประโยคที่เป็นหัวใจของปรัชญาของเดการ์ตส์ ซึ่งเขียนเป็นภาษาละตินว่า "Cogito ergo sum" เทากับภาษาฝรั่งเศสว่า "Je pense, donc je suis"

¹⁵ เดการ์ตส์ได้สร้างกฎขึ้นสามกฎว่าด้วยเรื่องผลของการกระทบกันของวัตถุสองสิ่ง ถึงแม้กฎเหล่านี้จะไม่ถูกต้องเพราะการทดลองสมัยนั้นยังไม่ก้าวหน้าพอ แต่ก็คือนจุดเริ่มต้นของการใช้หลักคณิตศาสตร์เพื่ออธิบายวิทยาศาสตร์กายภาพ

- เขาทำให้เกิดการบูชา "ความคิดที่แจ่มแจ้งและชัดเจน" ขึ้นในวัฒนธรรม

ฝรั่งเศส

18. นำเสียดายที่ความมุ่งมั่นของเขาที่จะอธิบายความมีอยู่ (l'existence) และความคิด (la pensée) เปิดทางให้แก่ปรัชญาจิตนิยม (l'idéalisme) สมัยใหม่ นักปรัชญาจิตนิยมกล่าวว่า ความคิดเท่านั้นที่มีอยู่จริง นักปรัชญาวัตถุนิยม (le matérialiste) กล่าวตรงกันข้าม : วัตถุเท่านั้นที่มีอยู่จริง จิตไม่มี ส่วนนักคิดแนวสังคมนิยม (le réaliste) พบความมีอยู่จริงทั้งของวัตถุและจิตจากประสบการณ์เกี่ยวกับมนุษย์ของเดการ์ตส์

19. ความมุ่งมั่นของเดการ์ตส์ที่จะคัดถอนโลกแห่งวัตถุให้เหลืออยู่แต่ความยิ่งใหญ่ ซึ่งวัดได้ด้วยหลักคณิตศาสตร์ เปิดทางไปสู่ปรัชญาวัตถุนิยม และด้วยเหตุนี้เกี่ยวกับอนุภาคและความปั่นป่วนในร่างกาย เดการ์ตส์มีแนวโน้มที่จะทำให้สัตว์กลายเป็นเครื่องจักรกล¹⁶

20. ถึงแม้ความคิดของเดการ์ตส์จะมีขีดจำกัด และมีพื้นฐานที่บกพร่อง ลัทธิการเตเชียงก็มีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งตอบอสซูเอต์ (Bossuet)¹⁷ สปิโนซา (Spinoza)¹⁸ ไลบ์นิซ (Leibniz)¹⁹ และในชมรมสังสนทนตามบ้านผู้ดี (les salons) ที่กรุงปารีส : เดการ์ตส์เป็นเสมือนผู้พิทักษ์และผู้ปลดปล่อยความคิดและเสรีภาพ เขาให้เหตุผลแก่

¹⁶ เดการ์ตส์เชื่อว่าสัตว์ไม่มีวิญญาณ (âme) แบบคน สัตว์มีแต่ร่างกายซึ่งมีกลไกการทำงานแบบเครื่องจักร เขาจึงเรียกสัตว์ว่า animaux machines

¹⁷ Bossuet (1627-1704) นักบวชและนักเทศน์ของฝรั่งเศสที่มีชื่อเสียง ผลงานที่มีชื่อคือสุนทรพจน์ในงานฝังศพ (oraison funèbre)

¹⁸ Spinoza (1632-1677) นักปรัชญาชาวฮอลแลนด์ ผู้นิยมวิธีการของเรขาคณิตในการหาความจริงแบบเดียวกับเดการ์ตส์ และโจมตีอภินิหารทางศาสนารวมทั้งส่งเสริมให้มีการวิเคราะห์พระกัมมัตถ์ด้วยหลักเหตุผล

¹⁹ Leibniz (1646-1716) นักปรัชญาชาวเยอรมัน ผู้คิดว่าวิธีการของพีชคณิตจะทำให้เข้าถึงความจริงได้ มองเห็นโลกเป็นเครื่องจักรกลซึ่งทุกสิ่งทุกอย่างถูกพระเจ้าสร้างขึ้นมาอย่างเป็นเหตุเป็นผลกันอย่างดีที่สุดแล้ว

การดำรงชีวิตและเหตุการณ์เกี่ยวกับจักรวาลทั้งหมด อิทธิพลของเดการ์ตส์ครอบคลุมวงการของภูมิการศึกษาทั้งที่ เคมบริดจ์ ออกซฟอร์ด เจนีวา รวมทั้งมิตรสหายของมาดาม เดอ เซวินญูดาย (Madame de Sévigné)²⁰

21. มีข้อสังเกตว่า ทั้ง ๆ ที่เดการ์ตส์มีจิตที่ใฝ่วิเคราะห์ (esprit critique) แต่เขาก็ไม่ได้ใช้วิธีการของเขากับสิ่งที่เขายืนยันเสมอไป ตัวอย่างเช่น เขาอาจว่าฟ้าผากลายเป็นก้อนหิน และการเต้นของหัวใจเป็นผลเนื่องมาจากการเดือดพล่านของโลกหิต เป็นต้น.....

ถึงแม้ว่าลัทธิการ์เตเซียนจะมีข้อบกพร่องหลายประการ กวีเปกี (Péguy)²¹ ก็ชื่นชมเดการ์ตส์และชื่นชมความรักในความกระจ่างชัดแจ่มของเขามาก เปกีกล่าวว่า "ไม่เคยมีความมองอาจอันงมงาย สงบเสงี่ยม เรียบร้อย และน่ายกย่องเช่นนี้มาก่อน.....ในประวัติศาสตร์ความคิดของฝรั่งเศส เดการ์ตส์จะเป็นอภินิหารผู้เหวอะอย่างสง่างามอยู่เสมอ"

22. เราเก็บอะไรไว้ได้จากการให้อ่านมากมายมหาศาลของเขา ระเบียบวิธีวิจารณ์ซึ่งมีพื้นฐานอยู่ที่การทิ้งหลักการที่ยึดถือกันมานาน²² แนวความคิดที่ผิดพลาดเกี่ยวกับร่างกายและอารมณ์รุนแรง ซึ่งคิดว่าอธิบายทุกสิ่งทุกอย่างได้ด้วยหลักความเคลื่อนไหวภายในร่าง วิธีการที่เป็นเหตุเป็นผลในการอภิปรายทางปรัชญา

²⁰ Madame de Sévigné (1626-1696) นักเขียนในวงสังคมชั้นสูงของปารีส ผลงานมีชื่ออยู่ในรูปของจดหมาย (Lettres) ซึ่งเธอเขียนถึงบุตรสาว ซึ่งอยู่ทางใต้ของประเทศ บรรยายชีวิตราชสำนักและชีวิตผู้ดีที่ปารีส

²¹ Péguy (1873-1914) กวีฝรั่งเศสสมัยใหม่ งานที่มีชื่อเป็นบทกวีสดุดีศาสนา

²² เป็นที่รู้จักกันด้วยวลีอื่นที่มีชื่อเสียงของเดการ์ตส์เป็นภาษาละตินว่า "tabula rasa" หมายถึงให้ทิ้งความรู้ทุกอย่างที่เรารู้มาจากผู้อื่นให้หมด และให้เริ่มต้นจากสิ่งที่ปรากฏกระจ่างแจ้งแก่จิตสำนึกของตัวเองเท่านั้น ซึ่งเป็นกฎข้อแรกของวิธีการของเขาดังกล่าวมาแล้ว

ในทางวรรณคดี อิทธิพลที่สำคัญของลัทธิการเต๋ายิ่งอยู่ที่การให้แนวความคิด
ว่าความงามอันเป็นศิลปะนั้นประกอบด้วยเหตุผล ระเบียบวินัย และความสอดคล้องอย่างเคร่ง
ครัดของรายละเอียดปลีกย่อยกับส่วนรวม และแนวคิดที่ว่าความจริงกับความงามจะต้องอยู่
เคียงกันวิธีการ (methode) ของเทศกาลต่างหากที่มีอิทธิพลต่อวรรณคดี มิใช่หลักปรัชญา
ของเขา

บทที่ 8

ลา รอซฟูโกลด์ (La Rochefoucauld 1613-1680)
มุมมองโลกในแง่ร้าย

1. ดุค เดอ ลา รอซฟูโกลด์ เป็นขุนนางผู้มั่งคั่งที่ไม่ประสบความสำเร็จในสิ่งใดเลย : ความทะนงทำให้เขาทำอะไรไม่ได้ และความเฉลียวฉลาดทำให้เขาลังเลอยู่เสมอ ครั้งแรกเขามุ่งอาชีพทหาร ต่อมาได้รับบาดเจ็บจึงอุทิศตัวให้แก่การอ่าน แผนกต่อต้านต่าง ๆ ของเขาทำให้เขาถูกจำคุกที่คุกบาสตีล (La Bastille)¹ และนำเขาให้เข้าร่วมในสงครามกลางเมือง (La Fronde)² คนผู้ทะเยอทะยานแต่ต้องผิดหวังผู้นี้หันไปเล่นกับการเขียน คติพจน์ (Maximes)³ เมื่ออายุได้ 48 ปี เขาพิมพ์คติพจน์ออกมาถึง 5 เล่มในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ เล่มสุดท้ายมีคติพจน์ถึง 504 บท

¹ลา รอซฟูโกลด์ได้เข้าร่วมในขบวนการต่อต้านคาร์ดินัลริเชลิว (Richelieu) ผู้สำเร็จราชการของพระเจ้าหลุยส์ที่ 13 และมาซาแร็ง (Mazarin) ผู้สำเร็จราชการของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 กับขุนนางบางคน เพราะทั้งสองพยายามริถอนอำนาจของขุนนางเพื่อสถาปนาระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่สมบูรณขึ้นในฝรั่งเศส

²สงครามกลางเมือง (La Fronde) เกิดในต้นรัชสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 กินเวลาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1649-1652 เป็นสงครามที่รัฐสภา (ผู้ไม่พอใจการบริหารของมาซาแร็งที่เรียกเก็บภาษีสูง) และขุนนางฝรั่งเศสผู้ถูกริถอนอำนาจ รวมกันต่อต้านมาซาแร็งและพระนางอานโตนี (Anne d'Autriche) พระมารดาของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 สงครามสิ้นสุดลงด้วยความพ่ายแพ้ของพวกขุนนาง และทำให้อำนาจของกษัตริย์มั่นคงยิ่งขึ้น

³คติพจน์เป็นข้อความที่มีลักษณะให้ข้อคิดและสอนใจ มักมีการเล่นโวหาร เล่นคำ เราอาจมองและ ความตลก ด้วยถ้อยคำที่ขัดแย้ง นิยมกันอยู่ในชมรมสังสรรค์ตามบ้านผู้ดี (salons) ซึ่งนิยมการเล่นภาษาพลิกแพลง ซึ่งเหมาะกับการถ่ายทอดความละเอียดอ่อนของจิตวิทยาของมนุษย์ ลา รอซฟูโกลด์เป็นนักเขียนที่ได้รับความนิยมอยู่ในวงการผู้ดีเหล่านี้

2. หนังสือเล่มนี้มองโลกและชีวิตในแง่ร้าย เช่นเดียวกับผู้เขียนที่ผิดหวังกับชีวิต
ด้วยวิธีการอันเป็นระบบ - ผู้เขียนมองเห็นว่าความเห็นแก่ตัว (l'égoïsme) คือต้นตอของ
พฤติกรรมทั้งหลายของมนุษย์ ลา รอดูโลกค่อมองทะลุเข้าไปในจิตใจของมนุษย์ และเปิดโปงความ
กลับกลอก (l'hypocrisie) ที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังหน้ากากนานาชนิด

3. นี่ก็คือตัวอย่างของทัศนคติบางบท

ความที่สลายหายไปจากความคิดถึงผลประโยชน์เฉก เช่นแม่น้ำที่สลายตัวลงสู่

ทะเล

- ความชั่วปะปนอยู่ในส่วนผสมของความดีเฉก เช่นยาพิษที่ปะปนอยู่ในส่วนผสม
ของยา
- ความกตัญญูในคนส่วนใหญ่เป็นเพียงความปรารถนาอันรุนแรงและเร็นลับ
ที่จะได้รับการกระทำที่ดีมากกว่านั้น
- ที่เรียกกันว่า ความโอบอ้อมอารีนั้น บ่อยครั้งที่เคียดที่เป็นแค่ความหลงภูมิใจ
ที่ได้ให้เท่านั้น
- มนุษย์เราสมัครใจที่จะตีตนเองมากกว่าที่จะไม่พูดถึงตัวเองเลย
- การปฏิเสธคำชมก็คือความปรารถนาที่จะได้รับคำชมเป็นสองเท่า
- การทำความดีที่ดำเนินไปได้ไม่นานถ้าไม่มีความหลงภูมิใจในตัวเองเพียง
ข้างไปด้วย

ความรักตนเอง (l'Amour-propre)

4. "ความรักตนเองเป็นนักสรรเสริญเขินยอที่ยิ่งใหญ่ที่สุด

ในอาณาจักรของความรักตนเองนี้ แม้จะมีการค้นพบดินแดนไปมากแล้วก็ตาม
แต่ก็ยังคงเหลืออาณาบริเวณที่ยังไม่เป็นที่รู้จักอีกมากมาย

ความรักตนเองมีเล่ห์กลซ่อนน่านานยิ่งกว่าคนที่เชื่อว่าเขาสูญเสียอีก

ความดูร้ายตามธรรมชาติทำให้เกิดคนดูร้ายที่มีจำนวนน้อยกว่าความรักตนเอง

เสียอีก

ความรักตนเอง ก็คือความรักตัวตนของเราเองและรักทุก ๆ สิ่งเพื่อตัวเอง มันทำให้คนบูชาตัวเองและกตัญญูคนอื่น ๆ เมื่อมีโอกาส มันไม่เคยออกจากตัวเอง และจะหยุดที่สิ่งอื่นก็เพียงเพื่อจะหาประโยชน์ใส่ตน เช่นเดียวกับผึ้งที่หยุดตอมดอกไม้ ไม่มีสิ่งใดรุนแรงเท่าความปรารถนาของมัน ไม่มีสิ่งใดที่ซ่อนเร้นได้แบบเนียนเท่าแผนการของมัน ไม่มีสิ่งใดที่ชำนาญทดลองแคลว เท่ากับพฤติกรรมของมัน : ความกลองกลิ้งของมันนั้นมองไม่เห็น การเปลี่ยนรูปของมันนั้นคล้ายการแปลงตัวในเทพนิยาย (métamorphoses) และความละเอียดซับซ้อนของมันก็ยิ่งกว่าความละเอียดซับซ้อนทางเคมีเสียอีก เราไม่อาจหยั่งวัดความลึก หรือมองทะลุผ่านความมืดมนของหุบเหวของมันได้ ณ ที่นั้น มันหลบพ้นจากสายตάνแหลมคมที่สุด และหมุนกลับไปมาเป็นพัน ๆ รอบโดยไม่มีใครรู้สึก และ ณ ที่นั้น มันก็มองไม่เห็นตัวเองอยู่บ่อย ๆ มันสร้างมันเลี้ยงดูและผูกพันความรักใคร่และความเกลียดชังมากมายโดยไม่รู้ตัว สิ่งที่มีมันสร้างขึ้นมานั้นเฝ้าเกลียดน่ากลัวจนตัวมันเองก็ไม่รู้จักเมื่อมองเห็น หรือไม่อาจปลงใจยอมรับได้"

ความรัก (l'Amour)

"ความรักมีอยู่เพียงชนิดเดียว แต่มีแบบจำลองมากมายนับพัน

ความรักก็เช่นเดียวกับไฟที่คงอยู่ไม่ไถ่ถ้าปราศจากความเคลื่อนไหวที่ต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ และมันจะตายทันทีที่มันหยุดหวัง หรือหยุดกลัว

ไม่มีการปลอมแปลงใด ๆ เลยที่จะสามารถซ่อนเร้นความรักที่มีอยู่จริงไว้ ไค่ยาวนานหรือที่จะสามารถเสแสร้งทำเป็นมีความรัก เมื่อไม่มีอยู่จริงๆ

ถ้าเราตัดสินความรักจากผลส่วนใหญ่ของมัน ความรักจะคล้ายคลึงกับความเกลียดชังมากกว่าความมีมิตรจิตต่อกัน

มีความมั่นคงอยู่สองประการในความรัก ประการแรกมาจากการที่เราพบสิ่งใหม่ ๆ ที่จะรักในตัวบุคคลอันเป็นที่รักโดยไม่มีวันจบสิ้น และอีกประการหนึ่งมาจากการที่เรายกย่องตัวเองว่ามีความมั่นคง"

ผู้หญิงกับการยั่วรัก (Les Femmes et la Coquetterie)

"ผู้หญิงนั้นเชื่ออยู่บ่อย ๆ ว่าตัวมีความรัก หวัง ๆ ที่ยังไม่ใครรัก การหมกมุ่นอยู่กับการวางแผน ความหวุ่นไหวอันเกิดจากการเอาใจ ความพอใจตามธรรมชาติที่มีคนมารักและความลำบากใจที่จะปฏิเสธ ชวนให้ผู้หญิงเชื่อว่าหล่อนมีความรักหวัง ๆ ที่หล่อนต้องการยั่วให้คนรักเท่านั้น"

สำหรับคนผู้มองโลกในแง่ร้ายนี้ คุณธรรมเป็นเพียงความชั่วที่ซ่อนร่างอันแท้จริงไว้ เขาผลักดันให้ผู้อ่านบังเกิดความเห็นแฉง และความจริงใจ คติพจน์แต่ละบทเป็นประคุดเข้มที่ตีแผ่ความไม่ฝืนอันสูงส่งเหนือมนุษย์ที่ล่องลอยลงพองลมในนวนิยายของสังคัมชั้นสูง (romans précieux)³ และในโศกนาฏกรรมของกอร์แนเย (Corneille)⁴ ให้ยุบเฟลง

³ในสโมสรของสังคัมชั้นสูงซึ่งเป็นชมรมสังสรรค์ทางวรรณกรรม (salons) ซึ่งลา รอฟฟู-โกลด์เป็นสมาชิกผู้หนึ่งนั้น มีความนิยมในนวนิยายผจญภัยเรื่องยาว บรรยายภาพเพื่อฝันที่เน้นความสูงส่งของความรัก ที่มีพื้นฐานอยู่บนเหตุผล ความยกย่องซึ่งกันและกัน ตัวละครจะแยกแยะอารมณ์ของตนได้อย่างมีสติ และรู้แจ้ง และบ่อยครั้งที่ความรักที่นิยมกันจะเป็นความรักที่บริสุทธิ์ปราศจากความต้องการทางร่างกาย นวนิยายที่เป็นแบบฉบับของประเภทนี้ คือ เรื่อง

L'Astrée ของ Honoré d'Urfé

⁴ Corneille (1606-1684) นักแต่งบทละครที่มีชื่อในช่วงแรกของศตวรรษที่ 17 บทละครเรื่องเอกของเขา คือ เรื่อง Le Cid (1637) ซึ่งแสดงแนวคิดเรื่องความรักแบบเดียวกับใน L'Astrée ดังกล่าวแล้ว คือ ความรักที่แท้จริงมีพื้นฐานอยู่บนเหตุผลและความชื่นชมซึ่งกันและกัน ตัวละครของ Corneille ล้วนเข้มแข็ง มีสติสัมปชัญญะ มีเหตุผลควบคุมอารมณ์ของตัวเองได้ และเป็นมนุษย์ยิ่งใหญ่ เอาชนะสถานการณ์ได้ นับเป็นมนุษย์ในอุดมคติ ทั้งตัวละครของ Corneille และใน romans précieux ต่างแสดงหลักปรัชญาของเดการ์ตส์ที่ว่ามนุษย์สามารถเอาชนะอารมณ์รุนแรงของตัวเองได้ ซึ่งเดการ์ตส์เรียกว่าคัมที่มีเจตนารมณ์สูง (les généreux)

บทที่ 9

แบลซ ปาสกาล (Blaise Pascal 1623-1662)

มนุษยนิยม

1. เมื่ออายุเพียง 11 ปี แบลซ ปาสกาลก็แสดงตนเป็น "อัจฉริยะอันน่าทึ่งตะลึง" ทางวิทยาศาสตร์ ด้วยการเขียนบทความเรื่องเสียง (un Traité des Sons) เมื่ออายุ 12 ปี เขาพบทฤษฎีที่สามสิบสองของหนังสือยูคลิดเล่มแรก¹ (Euclide) เมื่ออายุ 16 ปี เขาเขียนบทความเกี่ยวกับรูปทรงกรวย (les Coniques) และเมื่ออายุ 19 ปี เขาคิดสร้างเครื่องกลไกเลขคณิตซึ่งนับเป็นเครื่องคิดเลขเครื่องแรกของโลก

2. ในค.ศ. 1651 เขาเริ่มใช้ชีวิตอยู่ในสังคมของพวกผู้ดี เขาไปมาหาสู่พวกรักเสรี(libertins) และใช้เวลาเล่นการพนันในช่วงเวลานี้เขาเขียนบทความเกี่ยวกับ อารมณ์รุนแรงของความรัก (Discours sur les Passions de l'Amour 1652) กฎของการแบ่งเงินรางวัล² (อันเป็นพื้นฐานของแคลคูลัสเรื่องความน่าจะเป็น) และผลงานเกี่ยวกับเรื่องไซคลอยด์ (la cycloïde)

3. ในระหว่างเวลาที่ใช้ชีวิตอยู่ในสังคมผู้ดี ปาสกาลเกิดเบื่อหน่ายความสนุกสนานและทุกขุทรมานจากจิตใจอันว่างเปล่าในคืนวันที่ 23 พฤศจิกายน 1654 เขาเกิดประสบการณ์เร้นลับทางจิตซึ่งยังความปีติแก่เขาอย่างสิ้นเหลือ และเขาก็ยอมสยบต่อพระเจ้าโดย

¹ยูคลิด เป็นชาวกรีกแห่งกรุงอเล็กซานเดรีย มีชีวิตอยู่ประมาณปี 450-380 ก่อนคริสตกาล มีชื่อเสียงในด้านวางรากฐานวิชาเรขาคณิต

²ปาสกาลใช้ชีวิตช่วงหนึ่งอยู่ในสังคมชั้นสูง และชอบเล่นการพนัน เขาเป็นผู้คิดหลักการแบ่งเงินรางวัลที่ได้จากการชนะพนันในหมู่ผู้ที่ชนะ และหลักการของเขาได้กลายเป็นพื้นฐานของแคลคูลัส ในเรื่องกฎของความน่าจะเป็น (probabilité) ต่อมา

สิ้นเชิง เขาจารึกความทรงจำในความปิติสุขครั้งนี้ไว้ในสมุดบันทึกซึ่งมีคนพบเก็บแนบอยู่กับตัว
เขาเมื่อเขาสิ้นชีวิตแล้ว

"ความแน่ใจ อารมณ์ ความปิติ ความสงบ

....ความปิติ ความปิติ ความปิติ น้ำตาแห่งความปิติ

....ปิติชั่วนี้รันดรสำหรับวันแห่งความพยายามเพียงวันเดียวบนโลกนี้"

4. เพื่อทำให้พวกเรารู้สึกเป็นเอปิตัวเรียนทั้งด้านความคิดทางปรัชญา และ
ด้านศีลธรรมกลับใจ ปาสกาลวางโครงการเขียน บทความสดุดี (Apologie) คริสตศาสนา
แต่เขาสิ้นชีวิตเสียก่อนที่จะรวบรวมออกมาเป็นหนังสือ

ข้อคิด (les Pensées) ของปาสกาลคือ ความคิดต่าง ๆ ที่ปาสกาลบันทึก
ไว้เพื่อจะรวบรวมเขียนบทความสดุดีดังกล่าว ข้อคิดเหล่านี้กระจัดกระจายขาดระเบียบแบบ
แผน เขียนเป็นคำสองสามคำบาง เป็นประโยคสองสามประโยคบาง บางครั้งก็เป็นคติพจน์
ที่แสดงอารมณ์หงุดหงิด และบางครั้งก็ขยายความอย่างถึงจนกู่เป็นความเรียงที่สมบูรณ์

บทความสดุดีคงจะต้องประกอบด้วย ศิลปะการโน้มน้าวใจอย่างแน่นอน
ดังตัวอย่างข้อความที่ปาสกาลกล่าวว่า "หัวใจมีเหตุผลของมันเองซึ่งเจ้าตัว เหตุผลไม่รู้จัก"
(le coeur a ses raisons que la raison ne connaît pas) รวมทั้งการ
บรรยายถึงความยิ่งใหญ่และความทุกขเวทนาของมนุษย์และการเสนอคริสตศาสนาในฐานะ
เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ในอันที่จะแก้ปัญหาชีวิต

5. ปาสกาลเขียนด้วยภาษาอันเป็นธรรมชาติและยากแก่การลอกเลียน ด้วย
ความกระชับตรงประเด็นอันเป็นลักษณะของปราชญ์ และด้วยอารมณ์อันไหวแบบกวี เขามี
"โวหารโน้มน้าวใจอย่างแท้จริง (ซึ่ง) สามารถหัวเราะเยาะหลักวาทิลป์ได้"

ผลงานของปาสกาลซึ่งเป็นผลงานของปราชญ์และของกวีให้สิ่งซึ่งทำให้ผู้อ่าน
ทุกคนคิด ขึ้นชม หรือเกิดอารมณ์อันไหว ปาสกาลมีธรรมชาติที่เร้าร้อนและวิตกกังวล เขา
เป็นอัจฉริยะผู้ทรงพลังความคิดและสมบูรณ์แบบที่สุดคนหนึ่ง

6. ข้อคิดของเขาได้รับความนิยมนมากในศตวรรษที่ 17 ทั้ง ๆ ที่เฟเนอลง (Fénelon)³ โจมตีเพราะไม่ชอบการมองโลกในแง่ร้ายที่ทำให้คนหมกมุ่นใจศตวรรษที่ 18 โจมตีปาสกาลว่าเป็นผู้ปลุกเร้าความกังวลใจทางด้านอภิปรัชญา⁴ และวอลแตร์ (Voltaire)⁵ เห็นเขาเป็นศัตรูโดยตรง ชาโตบริยอง (Chateaubriand) และพวกโรแมนติก⁶ ขึ้นชมกับจินตนาการอันหวานไหวและจิตวิญญาณอันเร้าร้อนรุนแรงของเขาในศตวรรษที่ 20 พวกสำนักพิมพ์เผ่าค้นหาแบบแผนที่ดีที่สุดของงานของเขา และความฉลาดปราดเปรื่องที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นของอัจฉริยะผู้เป็นปูชนียชนยิ่งผู้

7. ความคิดของปาสกาลที่มีชีวิตชีวาและเร้าอารมณ์เป็นหัวข้อที่ปลุกเร้าความคิด

³Fénelon (1651-1715) นักเขียน นักเทววิทยา นักการศึกษา ผลงานมีชื่อคือ Télémaque ซึ่งเขาเขียนเพื่อสั่งสอน Duc de Bourgogne หลานของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ทางด้านการเมืองและการปกครอง

⁴ศตวรรษที่ 18 เป็นศตวรรษแห่งวัตถุนิยมและความเชื่อในประสาทสัมผัส เชื่อในความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เน้นความสำคัญของการปฏิบัติและเป็นศตวรรษที่ความเชื่อทางศาสนาคลอนแคลนที่สุด ศตวรรษนี้ไม่สนใจปัญหาทางด้านอภิปรัชญา เช่น ปัญหาเกี่ยวกับวิญญาณ ชีวิตหลังความตาย ความจริงสูงสุดในอุดมคติ ฯลฯ และถือว่าการพัฒนาสังคมและชีวิตบนโลกด้วยมนุษย์เองสำคัญมากกว่าที่จะคอยคิดถึงความช่วยเหลือจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เลื่อนลอย

⁵Voltaire นักคิดผู้ยิ่งใหญ่ในศตวรรษที่ 18 ดูรายละเอียดบทที่ 13

⁶ดูบทนำ เชิงอรรดที่ 8

คำถามทางด้านปรัชญาเกี่ยวกับมนุษย์ทุกยุคทุกสมัย ปรัชญาอัตถิภาวนิยม⁷ (l'existentialisme) รวมสมัยอย่างเด่นชัดที่มาของความคิดจากปาสกาล

ข้อคิดของปาสกาล บางสำนักพิมพ์รวบรวมได้ 840 บท และบางสำนักพิมพ์มี 924 บท

นี่คือตัวอย่างบางบทของข้อคิด จากสำนักพิมพ์เกาส์ เชอวัลดีเยร์ (Jacques Chevalier)

8. "ลำดับการกระทำ : คนมักถูกศาสนา เกือบขังและกลัวว่าศาสนาจะเป็นความจริง เพื่อแก้ไขความคิดนี้ จะต้องเริ่มต้นด้วยการชี้ให้เห็นว่าศาสนามีได้เป็นปฏิบัติ ต่อเหตุผลและเป็นสิ่งที่น่านับถือบูชาด้วยการแสดงความนับถือให้ประจักษ์. นั่นคือไปทำให้ศาสนาเป็นที่รักใคร่นิยม ทำให้คนดี ๆ ตั้งความหวังที่จะให้มันเป็นความจริง และแล้วจึงแสดงให้เห็นว่าศาสนาเป็นความจริง"

"ศาสนาเป็นสิ่งที่น่านับถือ เพราะศาสนารูจักคนเป็นอย่างดี ศาสนาเป็นสิ่งที่น่ารักใคร่ เพราะศาสนาสัญญาที่จะให้ความถึงงามที่แท้จริง"

⁷ เป็นหลักปรัชญาที่ก่อตัวขึ้นในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองและรุ่งเรืองในช่วงปี 1950

นักปรัชญาสำนักนี้ที่มีชื่อเสียงคือ ฌอง-ปอล ซาทร์ (Jean-Paul Sartre)

ปรัชญาสำนักนี้เห็นว่า จิตสำนึกของแต่ละบุคคลเป็นสิ่งสำคัญในอันที่จะตัดสินใจเลือกที่จะกระทำ และสร้างคุณค่าหรือความเป็นคนให้แก่ตนเองโดยเป็นอิสระจากค่านิยมใด ๆ หรือศีลธรรมใด ๆ ที่เคยยอมรับกันมา มนุษย์จึงอยู่ในโลกอันว่างเปล่าไร้เหตุผลไร้สาระปราศจากคุณค่าใด ๆ ทั้งสิ้น ปรัชญาอัตถิภาวนิยมขึ้นชอนความคิดของปาสกาลเป็นพิเศษเกี่ยวกับสภาพของมนุษย์ที่ทุกข์ทรมานใจ เป็นจุดหนึ่งอันกระจอยร่อยในจักรวาลเต็มไปด้วยความอ่อนแอและสิ้นสุดลงด้วยความตายถึงแม้ปรัชญาสำนักนี้จะมีความเห็นทางด้านศาสนาขัดกับปาสกาลก็ตาม

9. "ความแตกต่างระหว่างจิตแห่งเหตุผล (esprit de géométrie) กับจิตแห่งการรู้ได้เอง (esprit de finesse)⁸ ในจิตแห่งเหตุผล สิ่งที่เห็นจริงแล้ว⁹ ง่ายต่อการเข้าใจ แต่หากไกลจากชีวิตประจำวัน จนเรารู้สึกยากที่จะให้ความสนใจเพราะขาดความเกียจคร้าน เมตตาเราให้ความสนใจสักนิดเดียว เราก็จะเห็นมันอย่างแจ่มชัด และเราก็คงจะต้องมีจิตที่ลึกลับกลืนเป็นเมฆแพดลาคิดผิด ๆ เกี่ยวกับข้อเท็จจริงซึ่งเห็นได้ชัดแล้วจนแทบเป็นไปไม่ได้ที่มันจะเล็ดลอดจากสายตาเราไปได้

แต่ในจิตแห่งการรู้ได้เองนั้น ข้อเท็จจริงต่าง ๆ อยู่ในชีวิตประจำวันและในสายตาของทุกคน เราไม่จำเป็นต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษหรือบังคับตัวเองอย่างรุนแรงให้สนใจมัน เพียงแต่ให้มีการสังเกตที่แหลมคมและต้องจริงจัง ๆ เพราะข้อเท็จจริงต่าง ๆ นั้นแบบบางละเอียดและมีจำนวนมากมาย จนมันจะเล็ดลอดจากสายตาของเราไม่ได้ อนึ่ง การเว้นข้อเท็จจริงเพียงข้อเดียวทำให้เราพลาดได้ ดังนั้น เราจึงต้องมีสายตาที่กระฉ่างแจ่มจริง ๆ เพื่อที่จะเห็นข้อเท็จจริงทั้งหมดได้ และยังคงต้องมีจิตที่เที่ยงตรงเพื่อจะไม่เกิดผิด ๆ ในข้อเท็จจริงที่โกรธแล้ว"

⁸ ปาสกาลเชื่อว่ามนุษย์สามารถเข้าถึงความจริงได้สองทาง คือ ทางเหตุผล ซึ่งประกอบด้วย การวิเคราะห์ไครตรวฐ ซึ่งความสามารถส่วนนี้ของมนุษย์ เขาเรียกว่า esprit de géométrie และทางจิตซึ่งรู้ได้เอง (intuition) โดยใช้เหตุผลอธิบายไม่ได้ ซึ่งมักเป็นความรู้เกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น พระเจ้า จิตส่วนนี้เขาเรียกว่า esprit de finesse ในทางปรัชญาเรียกว่า อัจฉตติกญาณ

⁹ จิตแห่งเหตุผลคือการหาเหตุผลตามหลักเรขาคณิต ซึ่งมีข้อความที่เห็นจริงแล้ว (axiome) เป็นพื้นฐานที่จะสรุปหาข้อเท็จจริงตามหลักนิรนัย ในที่นี้ปาสกาลใช้คำว่า principe แทน axiome

ที่ของมนุษย์ในโลกธรรมชาติ : จุดอนันต์ทั้งสอง

(La place de l'homme dans la nature : les deux infinis)

"ขอใ้มนุษย์แห่งพิภพธรรมชาติทั้งหมดในความสำเร็จอันสูงส่งเต็มที่ของมัน ขอให้เขาถอนสายตาไปจากวัตถุคำต้อยที่ล้อมรอบโลกอยู่ ขอให้เขามองดูดวงอาทิตย์อันเจิดจ้าอันเปรียบประดุจดวงไฟที่ให้ความสว่างแก่จักรวาลซึ่งวันรันตร์ขอให้โลกปรากฏแก่เขาเสมือนจุด ๆ หนึ่งเมื่อเทียบกับวงโคจรอันกว้างใหญ่ของดาวฤกษ์ดวงนั้น และให้เขาตกใจที่วงโคจรอันกว้างใหญ่นั้นก็เป็นเพียงจุดเล็กนิดเดียว เมื่อเทียบกับวงโคจรของดาวฤกษ์ดวงอื่นๆในห้วงจักรวาล แต่ถ้ายาของเขาหยุดที่ตรงนั้น ก็ขอให้จินตนาการข้ามไปไกลกว่านั้น จินตนาการเสียอีกจะเมื่อคล้ายจากการคิดในขณะที่ธรรมชาติไม่เคยเห็นเห็น้อยที่จะแสดงตัวอันกว้างใหญ่แก่มนุษย์ โลกที่เขามองเห็นเป็นเพียงขีดเล็ก ๆ ที่มองไม่เห็นในอ้อมอกอันไพศาลของจักรวาล ไม่มีความคิดใด ๆ จะเข้าถึงได้ ถึงแม้ว่าเขาจะพยายามเบี่ยงเบนความคิดของเราจนไปไกลกว่าจุดที่เราจินตนาการไปได้ เราก็จะคิดได้เพียงแค่นี้ต่อมอันน้อยนิดเมื่อเทียบกับความเป็นจริงของสิ่งต่าง ๆ แล้ว จักรวาล คือ อาณาจักรอันกว้างใหญ่ไม่มีที่สิ้นสุด มีจุดศูนย์กลางอยู่ทั่วไป แต่ไม่มีเส้นรอบวงอยู่ที่ใดเลย มันคือลักษณะอันยิ่งใหญ่ที่สุดของพระอำนาจของพระเจ้าที่เราสัมผัสได้ ซึ่งจินตนาการของเราหลงหายไปในการคิดนี้"

12. เมื่อคนกลับรู้ตัวดีแล้ว ก็ขอให้เขาพิจารณาว่าเขาเป็นอะไรเมื่อเทียบกับธรรมชาติที่เป็นอยู่ ให้เขามองดูตัวเองเหมือนหลงทางอยู่ในอาณาจักรอันกว้างขวางของธรรมชาติ *« ฉะนั้นของมนุษย์อันเล็ก ๆ อันเป็นที่อยู่ของเขา ซึ่งข้าพเจ้าหมายถึงจักรวาล ขอให้เขารู้จักประเมินค่าของโลก ของอาณาจักรต่าง ๆ ของเมือง และของตัวเขาเองอย่างถูกต้อง มนุษย์คืออะไรในความกว้างใหญ่อันเป็นอนันต์นี้*

แต่เพื่อเสนอสิ่งที่น่าตกใจอีกสิ่งหนึ่งแก่มนุษย์ขอให้เขาจงหาสิ่งที่เล็กที่สุดจากบรรดาสิ่งต่าง ๆ ที่เขารู้จัก ขอให้ตัวไร¹⁰ ซึ่งเล็กมากแล้วเศษส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย

¹⁰ ด้วไร (ciron) เป็นสิ่งมีชีวิตที่เล็กที่สุดซึ่งมองเห็นด้วยตา ตั้งแต่ ค.ศ. 1590 คนตะวันตกมีกล้องจุลทรรศน์แบบง่าย ๆ ใช้แล้ว

ซึ่งเล็กกว่านั้นอีก อย่างหาอะไรเทียบไม่ได้ เป็นคนว่า ขาของมันกับขอตอ เส้นเลือดในขาของมัน เลือดในเส้นเลือด ของเหลวที่อยู่ในเลือด หยดน้ำที่อยู่ในของเหลว ไอน้ำที่อยู่ในหยดน้ำ ให้เขาใช้ความพยายามเท่าที่จะทำได้แยกส่วนหลังสุดนี้ให้เล็กลงไปอีกและถ้าสิ่งสุดท้ายที่เขาแยกได้คือ สิ่งที่เรากำลังพูดถึงนี้แหละ เขาก็อาจจะคิดว่า นี่แหละคือ ความเล็กสุดของธรรมชาติแล้ว

ข้าพเจ้าปรารถนาที่จะทำให้คนมองเห็นความกว้างใหญ่อันใหม่ของธรรมชาติ ข้าพเจ้าต้องการพรรณนาให้เขาฟังไม่ว่าเพียงจักษุวาลที่มองเห็นเท่านั้น แต่ยังต้องการกล่าวถึงความมหัศจรรย์ที่คนสามารถคิดไปถึงได้ในธรรมชาติ ในอาณาจักรของอะตอมที่เล็กมากนี้ ให้เขามองเห็นความเป็นอนันต์ของจักษุวาลในอะตอม แต่ละจักษุวาลมีห้องฟ้าดวงดาว ผืนดิน ขนาดเดียวกับโลกที่มองเห็น ในโลกนี้มีสัตว์ต่าง ๆ และท้ายที่สุด คือ ตัวอะไรซึ่งในตัวใดเหล่านี้ เขาก็จะพบสิ่งต่าง ๆ เหมือนกับในตอนแรก และพบสิ่งเดียวกันนี้ในสิ่งอื่น ๆ อีก โดยไม่หยุดหย่อนและจบสิ้น ให้เขาจงวิ่งไปกับสิ่งมหัศจรรย์เหล่านี้ ซึ่งนำอัศจรรย์ใจในความเล็กกระจัดย่อยของมันเท่า ๆ กับ สิ่งอื่น ๆ ที่ทำให้เราตกใจด้วยความกว้างใหญ่ของมัน เพราะว่าใครเล่าจะไม่ตระหนักตกใจที่ร่างกายของเราเห็น เมื่อครุ่นนี้เป็นสิ่งที่มองไม่เห็นอยู่ในจักษุวาล ซึ่งตัวมันเองก็มองไม่เห็นในอ้อมอกของธรรมชาติทั้งหมด บัดนี้กลายเป็นสิ่งมหัศจรรย์ เป็นโลก หรือกล่าวได้ว่า เป็นทุกสิ่งทุกอย่างเมื่อเปรียบเทียบกับความเป็นศูนย์ซึ่งเราก็คงไม่สามารถเข้าถึงได้

ผู้ที่พิจารณาตัวเองเช่นนี้จะตกใจกลัวตัวเอง และเมื่อเห็นว่าตนเองเป็นมวลซึ่งธรรมชาติโอบอุ้มซึ่งอยู่ระหว่างความลึกลับของสิ่งที่เป็นอนันต์กับสิ่งที่เป็นศูนย์ เขาก็จะสิ้นสับสนเมื่อใดก็ตามที่เห็นความมหัศจรรย์เหล่านี้ และข้าพเจ้าเชื่อว่าเมื่อความอยากรู้อยากเห็นของเขาเปลี่ยนไปเป็นความชื่นชม เขาก็พร้อมยิ่งขึ้นที่จะพินิจความมหัศจรรย์นี้เงิบ ๆ มากกว่าจะแสวงหามันอย่างอวดดี

เพราะว่าในท้ายที่สุด มนุษย์คืออะไรเล่าในธรรมชาติ ถ้ามองจากสิ่งที่เป็นอนันต์ (l'infini) ก็เท่ากับศูนย์ (un néant) ถ้ามองจากสิ่งที่เป็นศูนย์ก็

ทุกสิ่ง (un tout) มนุษย์อยู่ตรงกลางระหว่างความเป็นศูนย์กลางกับความเป็นทุกสิ่ง" (ข้อคิดที่ 84)

16. "ข้าพเจ้าสามารถวาดภาพมนุษย์ไม่มีมือ เท้า คีรีชนะ (เพราะประสบการณ์เท่านั้นเองที่สอนเราว่า คีรีชนะจำเป็นกว่าเท้า) แต่ข้าพเจ้าไม่อาจวาดภาพมนุษย์ที่ปราศจากความคิดได้ เพราะมันจะเป็นเพียงก้อนหิน หรือสัตว์ป่าเท่านั้น" (ข้อคิดที่ 258)

17. "มนุษย์เป็นเพียงต้นไม้หนึ่งเท่านั้น ซึ่งเป็นสิ่งที่บอบบางที่สุดในธรรมชาติ แต่ก็เป็นต้นไม้ที่คิดได้ (un roseau pensant) ไม่จำเป็นเลยที่จักรวาลทั้งมวลจะรวมใจกันจับอาวุธขึ้นบดขยี้เขา โอน้ำหรือหยดน้ำเพียงหยดเดียวก็ฆ่าเขาได้แล้ว แต่ดาจักรวาลจะทำลายเขา มนุษย์ก็ยังยิ่งใหญ่กว่าจักรวาลเสียอีกเพราะเขาตระหนักรู้ว่าเขาตาย ส่วนจักรวาลนั้นเล่ากลับไม่รู้ว่าได้เปรียบมนุษย์อย่างไรบ้าง" (ข้อคิดที่ 264)

18. "เราทุกคนปรารถนาความจริง แต่ก็พบแต่ความไม่เที่ยงแท้ในตัวเรา

เราแสวงหาความสุข แต่ก็พบแต่ความทุกข์และความตาย

เราไม่อาจที่จะหยุดใจให้หาความจริงและความสุข และก็ไม่สามารถพบทั้งความเที่ยงแท้แน่นอน และความสุขได้ ความปรารถนานี้บังเกิดแก่เรา เพื่อลงโทษเราเท่า ๆ กับเพื่อทำให้เรารู้สำนึกได้ว่าเรตกงมาจากที่ใด"¹¹ (ข้อคิดที่ 270)

¹¹ คำกล่าวนี้ชวนให้คิดถึงการตกลงมาจากสวนสวรรค์คือต้นของอาดัมและอีฟมนุษย์คู่แรก ซึ่งเป็นสถานที่แห่งความสุขสบาย สาเหตุที่ถูกพระเจ้าขับไล่งลงมาจากสวนสวรรค์ก็เพราะทั้งสองไปชิมผลไม้ต้องห้าม อันเป็นผลไม้แห่งความรู้ด้วยความอยากรู้อยากเห็นและอยากมีความรู้ ความผิดของอาดัมและอีฟที่ขัดคำสั่งของพระเจ้าถือกันว่าเป็นบาปตกทอดที่มนุษย์ทุกคนมีติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด แต่ในเวลาเดียวกันก็เป็นเครื่องหมายของ **การได้หาอิสรภาพ** และความเข้าใจในความหมายของชีวิตซึ่งทำให้อาดัมและอีฟเป็นคนอย่างสมบูรณ์

19. "ความยิ่งใหญ่ของมนุษย์ เรามีความคิดเห็นที่สูงส่งเกี่ยวกับจิตวิญญาณของมนุษย์เสียจนเราไม่อาจทนให้ใครมาทรมานจิตวิญญาณของเรา หรือไม่ได้รับการยกย่อง และความสูญหึ่งมวลของมนุษย์ก็อยู่ที่การได้รับการยกย่องนับถือนั้นแหละ"

20. ความรักในความจริงแบบเดียวกันกระตุ้นเราทั้งป้าสกาลและเคการต์ส ในการค้นหาความจริงเกี่ยวกับมนุษย์ และในการทดลองทางวิทยาศาสตร์ แต่ความรู้สึทางศาสนาของป้าสกาลตรงกันข้ามกับลัทธิเหตุผลนิยม (le rationalisme) ของเคการต์ส

การบูชาปัญญาและเหตุผลในสมัยของเขา ทำให้จิตสำนึกทางศาสนานั้น-ป่วน ป้าสกาลก็ตระหนักถึงความปั่นป่วนแบบเดียวกันนี้อย่างลึกซึ้ง และด้วยอารมณ์อันอ่อนไหวอย่างรุนแรงของเขา ความกระตือรือร้นของหนังสือที่ความตายมายังตั้งงหวะกลับทำให้กระดาษวางเหล่านี้เก็บรักษาคุณสมบัติที่เป็นกันเองและเรารอนรุนแรงไว้ได้

เคการต์สพิสูจน์ให้เห็น แต่ป้าสกาลชักชวน ตั้งคำกล่าวของเขาที่ว่า "เราต้องพนันขันต่อ¹²..... ท่านต้องเลือกแล้ว" และ "องกสุดท้ายของละครชีวิตนั้นเอง เลือกลงเฒส่วนที่เหลือทั้งหมดจะเป็นสุชนากรรมอันสวยงามเพียงใดก็ตาม ในที่สุดคนที่ตั้งกอนดินลงบนหัวของเรา และเราก็กถูกฝังอยู่ ณ ที่นั้นชั่ววันรันตร์"

¹²ป้าสกาลได้เสนอกฎการพนันอันมีชื่อ (le pari) โดยชี้ให้เห็นว่ามนุษย์ไม่มีวันเสียประโยชน์เลยถ้าเลือกพนันว่า พระเจ้ามีอยู่จริง เพราะถ้าพระเจ้ามีจริง มนุษย์ที่เป็นกนก็เพราะปฏิบัติตนเป็นคริสตศาสนิกชนที่ดีก็จะได้ชีวิตวันรันตร์และทุกสิ่งอันพึงได้ แต่ถ้าพระเจ้าไม่มีจริง เขาก็ไม่ต้องเสียอะไรเลย

บทที่ 10

ลา บรุษแยร์ (La Bruyère 1645-1696)

ความชั่วร้ายของสังคม

1. ลา บรุษแยร์ เป็นส่วนหนึ่งของกดยาส์กงเต (Condé)¹ เริ่มด้วยการเป็นครูส่วนตัวและเป็นขุนนาง (gentilhomme)² ของดยุค เดอ บูร์บง (Duc de Bourbon) หลานชายของนายพลกงเตตอม่า ที่ชองตีแย (Chantilly) นี้เองเขาได้มีโอกาสเห็นและพบปะบุคคลสำคัญมากมายของฝรั่งเศส และบุคคลเหล่านี้ก็ได้กลายเป็นเนื้อหาของหนังสือของเขา ที่มีชื่อว่า คนแบบต่างๆ (Les Caractères) อันเป็นหนังสือที่แสดงภาพบุคคลต่าง ๆ และให้คติสอนใจ มีความยาว 16 บทด้วยกัน

2. ลา บรุษแยร์ ที่แผ่ความชั่วร้ายของสังคมโดยที่เขาทำได้เป็นนักปฏิวัติ ในขณะที่ความประจบสอพลอ ความต่ำช้า และเล่ห์กลต่าง ๆ ได้รับการขกของอยู่ในสังคม ลา บรุษแยร์ ได้ตำหนิผู้มีอำนาจ ผู้มีสติปัญญา และพวกคดโกงที่ไม่รู้อาของคนที่มีความสามารถและไม่รู้จักนุ่บนำเท้เง้ให้แกกคนค้

¹Condé หรือ le Grand Condé (1621-1686) เป็นเจ้าในตระกูลเก่าแก่ เป็นนายพลคนสำคัญในสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ที่รบนำชัยชนะมาไห้ประเทศชาติหลายครั้ง ปราสาทของตระกูลกงเตตั้งอยู่ที่ชองตีแยเมืองเล็ก ๆ ไม่ไกลจากปารีสสัก ปัจจุบันเป็นพิพิธภัณฑ์ของตระกูลกงเต

²เขาได้ทำงานเป็นบรรณารักษ์และเลขานุการให้แก ดุค เดอ บูร์บง และได้รับยศเป็น "gentilhomme" ซึ่งหมายถึงขุนนางผู้ทำงานให้แกเจ้านาย ขุนนางในระบบนี้ไม่ใช่ขุนนางที่แท้จริง และบุตรหลานของเขาอาจไม่ได้รับแต่งตั้งไห้เป็นขุนนางก็ได้

3. การถ่ายทอดภาพตนเองลา บรูยแยร์ ก่อนข้างจะธรรมดา แต่เขาวาดภาพ
สังคมได้กระชับและสะท้อนความคิดเห็นส่วนตัวได้มากกว่า เขาเห็นว่าสังคมนั้นเหอยศร้า
บรรดาศักดิ์บูชาราชเงินคุดพระเจ้าซึ่งนำไปสู่ความเสื่อมโทรมของศีลธรรม พวกขุนนางทำตัว
เสื่อมลง กระบวนการยุติธรรมก็เชื่องช้า สิ้นเปลืองเงินทอง และขาดความเที่ยงธรรม
เขาเองคงต้องรู้สึกว่าคุณเหยียดหยามอย่างแน่นอนในวังที่เยอหยิ่งแห่งชองคิยี่ เขาจึงกล่าวว่า
ถ้าต้องเลือกระหว่างเป็นขุนนางกับสามัญชน "ฉันไม่ลังเลเลย ฉันต้องการเป็นสามัญชน"

ลา บรูยแยร์ เล่นมากในการวาดภาพบุคคล

4. ผู้ปกครองที่ 3

"29. เมื่อในบางครั้งท่านเห็นฝูงสัตว์จำนวนมากมายซึ่งกระจัดกระจายอยู่
บนเนินเขาในยามใกล้อาทิตย์อัสดง กำลังเล็มหญ้าอันหอมกรุ่นอย่างสงบสุข หรือมิฉะนั้น
ก็กำลังเล็มหญ้าอันตื้นเล็ก ๆ ซึ่งรอดพ้นจากคมเกี่ยวของพวกเกี่ยวข้าวอยู่ในทุ่งหญ้า และ
ท่านเห็นคนเลี้ยงแกะผู้เอาใจใส่ระวางระไว้น้อยชาง ๆ ลูกแกะของเขา เขาไม่ยอมให้มัน
คลาดสายตาไปได้เลย เขาคอยตาม คอยนำมันไป คอยเปลี่ยนที่กินหญ้าใหม่ ๆ ให้ ถ้ามัน
กระจายไปไม่อยู่เป็นกลุ่ม เขาก็คอยตะลอมให้เขาพวก ถ้าสุนัขป่าที่หิวกระหายปรากฏตัวขึ้น
เขาก็ปล่อยสุนัขของเขาไล่มันไป เขาเลี้ยงดูฝูงแกะและคอยป้องกันอันตรายให้ เขาออกไป
อยู่กลางทุ่งตั้งแต่ก่อนรุ่งอรุณและจะกลับเข้าบ้านก็เมื่ออาทิตย์ตกดินแล้ว ง่ายเป็นการดูแล
เผ่าระวางระวาง และเป็นบริการที่ดีอะไรเช่นนี้ สภาพของผู้ใดที่ท่านเห็นว่าน่าพิศมัยและเป็น
อิสระที่สุด ของคนเลี้ยงแกะ หรือของแกะ ฝูงสัตว์นั้นมีขึ้นเพื่อคนเลี้ยง หรือคนเลี้ยงเพื่อฝูง
สัตว์กันแน่ นี่แหละคือภาพอันจริงแท้ของประชาชน และของเจ้าผู้ปกครองพวกเขา ถ้าเขาเป็น
เจ้าที่"

³ จากบทที่ 10 : Du Souverain ou de la République

5. เกี่ยวกับราชสำนัก⁴

"2. คนที่รู้จักราชสำนักเป็นอย่างดีที่สามารถควบคุมอกับกิริยา แวดตา และใบหน้าของเขาได้ เขาจะเป็นคนลึกหยั่งไม่ถึง เขาจะซ่อนเร้นความมุ่งร้ายของเขาไว้ ยิ้มให้แก่ศัตรูเก็บกดอารมณ์ไว้ ปกปิดอารมณ์รุนแรง ทำตรงข้ามกับใจ พุคและทำชัคกับอารมณ์ ของตัวเอง การปรุงแต่งมารยาทนี้เป็นเพียงความชั่วซึ่งเราเรียกว่า ความเสแสร้ง ซึ่งบางครั้งก็ไม่เป็นประโยชน์แก่โศคลากของข้าราชการสำนักพอ ๆ กับความเปิดเผย ความจริงใจ และความมีคุณธรรม"

6. เกี่ยวกับการเทศน์⁵

"25. สังฆราชแห่งโม (L'évêque de Meaux)⁶ และ เป. บูร์ดาลู (P. Bourdaloue)⁷ ชาวไนท์กิงถึง เดมอสเตน (Demosthène)⁸ และ ซีเซรง (Cicéron)⁹ ทั้งสองคนผู้มีโวหารไพเราะในการเทศน์มีชะตากรรมแบบเดียวกับบุคคล ผู้ยิ่งใหญ่ทั้งสอง กล่าวคือ คนหนึ่งทำให้เกิดนักวิจารณ์แล้ว ๆ ส่วนอีกคนหนึ่งทำให้เกิด นักเลียนแบบแล้ว ๆ"

⁴ จากบทที่ 8 : De la Cour

⁵ จากบทที่ 15 : De la chaire

⁶ คือ Bossuet ผู้มีชื่อเสียงในด้านการเทศน์และประพันธ์บทสวดคำในพิธีฝังศพ (oraison funèbre) ในสมัยนั้น

⁷ พระเจซุอิตผู้โจมตีความชั่วร้ายของราชสำนัก และคัดค้านประเพณีการจับผู้หญิงที่ไม่มีอาชีพ เข้ามาขบขี้ หรือแต่งงานกับคนแก่เพื่อเอาทรัพย์สินสมบัติ

⁸ หรือภาษาอังกฤษเรียกว่า เดมอสเตนิส (Demosthenes 384-322 ก่อนคริสตกาล) นักพูดและนักการเมืองที่มีชื่อเสียงชาวกรีก

⁹ หรือ ซีเซโร (Cicero) บทที่ 3 เบงจอร์รตี 8

7. ดิฟิล (Diphile)¹⁰

"ดิฟิลเริ่มจากการเลี้ยงนกหนึ่งตัวและสิ้นสุดลงด้วยการมีนกนับพัน บ้านของเขาไม่ได้สั่นรับรื่นเรียงด้วยนกเหล่านี้แต่กลับเหม็นคลอบอบอวล ลานบ้าน ห้อง บันได ห้องโถง หน้าบาน ห้องนอน ห้องทำงาน ทุกห้องกลายเป็นกรงนกไปหมด ไม่มีเสียงร้องจู้บจู้บอีกต่อไป มีแต่เสียงจ้อแจ้ออีกที ลมแรงในฤดูใบไม้ร่วงและน้ำที่ไหลบ่ามาอย่างรวดเร็วที่สุดก็ยังไม่ทำให้เกิดเสียงเทลมเสียดหูเช่นนี้ เราทุกคนไม่ได้ยินเลยนอกจากในห้องเหล่านี้ ซึ่งก็ต้องคอยจับสุนัขตัวเล็ก ๆ เอาจึงจะกล่าวทักทายกันได้ มันไม่ใช่ความเพลิดเพลินสำหรับดิฟิลอีกต่อไป มันกลายเป็นงานที่ต้องทำอย่างขมขื่น และไม่คอยจะเพียงพอเสียด้วย เขาใช้เวลาอันมีค่าเวลาซึ่งผ่านไปโดยไม่ทวนกลับคืนมาในการหวานเมลิคพีซีไทนิกและเช็คดูมูลของมัน เป็นความจริงที่ว่าสิ่งที่เขาใช้ไปในทางหนึ่ง เขาก็จะเก็บไว้ในอีกด้านหนึ่ง เพราะลูก ๆ ของเขาไม่มีครูและไม่มีการศึกษา..... เขาพบนกของเขาอีกในความฝัน ตัวเขาเองกลายเป็นนกมีกระดูกขนบนหัว เขาร้องจู้บจู้บ เกาะคอน เขาฝันถึงเวลากลางคืนที่เขาผลัดขนหรือที่เขาอกไข่"

8. ชวานา¹¹

"128. เราเห็นสัตว์ที่กลัวคนกลุ่มหนึ่ง ทั้งตัวผู้และตัวเมีย กระจายอยู่ในทุ่งนา มันมีสีน้ำตาล และเกรี้ยวเมตต มันถูกผูกติดอยู่กับพื้นดินซึ่งมันขุดคุ้ย และพลิกไปมาด้วยความมานะไม่ย่อท้อ มันมีเสียงที่ดูเหมือนพูดได้ และเมื่อมันลุกขึ้นยืน มันเผยให้เห็นใบหน้าที่เป็นมนุษย์ และมันก็เป็นมนุษย์จริงๆ ในตอนกลางคืนพวกนี้จะหลบไปอยู่ในโพรงสัตว์ใต้ดิน ฉะนั้น พวกเขายังชีพด้วยขนมปังดำ น้ำ และหัวผักกาด เขาทำให้คนอื่น ๆ ผนความลำเค็ญ

¹⁰ จากบทที่ 13 : De la Mode ดิฟิลเป็นตัวอย่างของความอยากรู้อยากเห็น (curiosité)

¹¹ จากบทที่ 6 : Des Biens de fortune

จากการหวาน ไต และเก็บเกี่ยวเพื่อยังชีวิต และควยประการฉะนี้ จึงสมควรที่จะได้รับขนมปัง
ซึ่งเขาเองหวานลงไป"¹²

9. ความลำเค็ญ¹³

"47. มีความยากแค้นลำเค็ญบนโลกนี้ที่บีบคั้นจิตใจของเรา บางคนขาดแคลน
แมกระทั่งอาหาร เขากลับดูถูกท้าว และกลับแม่จะมีชีวิตอยู่ในที่อื่น ๆ ผู้คนกินผลไม้ก่อนฤดูกาล
พวกเขาเร่งพินดินและฤดูกาลให้ผลิตผลเพื่อสนองความข่างกินของเขา พวกเขาชนชั้นกลางที่แสนจะ
สามัญก็ยังบังอาจกลืนอาหารของคนถึงร้อยครอบครัวเพียงคำเดียว เพียงเพราะเขารำรวยมั่ง
คั่ง ก็ให้คนที่ต้องการจะต่อต้านความเกินพอที่ทั้งสองประการนี้จึงทำให้ไปเกิด ส่วนตัวข้าพเจ้านั้น
ถ้าน้ำตาลได้ ข้าพเจ้าไม่ต้องการทั้งทุกข์และสุข ข้าพเจ้าขอหลบไปอยู่ในสภาพกลางๆ"

10. ความตระหนี่¹⁴

"35. จงหนีไป ถอยไป เธอยังอยู่ไม่ไกลพอ....เธอบอกว่า ฉันอยู่ทาง
ด้านทรอปิค¹⁵ อีกด้านหนึ่งแล้วยังไม่พอ จงผ่านไต้ขั้วโลกและไปอยู่ในอีกซีกโลก
หนึ่งเกิด จงขึ้นไปบนดวงดาว ถ้าเธอทำได้.....นี่ใจละ ฉันอยู่นี่แล้วดีมาก เธอ
ปลอดภัยแล้ว ฉันพบชายที่โสมมากคนหนึ่งบนโลก เป็นคนไม่รู้จักอิม ปราศจากเมตตา ผู้ซึ่งคิด
แต่กอบโกยให้ตัวเอง เพิ่มพูนทรัพย์สมบัติของเขา และรำรวยอยู่คนเดียว โดยตัดดวงผล
ประโยชน์จากทุกสิ่งทุกอย่างที่เขาพบในทางของเขา และไม่คำนึงถึงว่าเขาจะทำให้คนอื่น ๆ
เสียเงินทองเท่าใดก็ตาม"

¹²ลา บรุษแยร์สะท้อนให้เห็นสภาพอันทุกข์ยากลำเค็ญของชาวนาในสมัยนั้น ซึ่งมีชีวิตอยู่ราวกับ
สัตว์ป่า ในขณะที่พวกขุนนางและชนชั้นกลางที่รำรวยมีชีวิตอยู่อย่างหรูหรา สุขสบายแสดงให้เห็น
เห็นความอยุติธรรมของสังคม และความเอาเปรียบของชนชั้นสูงที่ผู้เขียนชี้แจง

¹³จากบทที่ 6 : Des Biens de fortune

¹⁴จากบทที่ 6 : Des Biens de fortune

¹⁵เส้นทรอปิคมีสองเส้นอยู่เหนือและใต้เส้นศูนย์สูตร

บทที่ 11

เลอซาง (Lesage 1669-1747)

การเสียดสีสังคม

1. เลอซางเป็นนายความที่มีอารมณ์ร่าเริง ทั้ง ๆ ที่เขาป่วยทำให้หูตึงก่อนเวลาอันควร เขาเป็นคนที่รักเกียรติที่ปฏิเสธไม่รับเงินที่มีคนเสนอให้ถ้าเขายอมเก็บบทละครเรื่อง ตุร์กาเรต์ (Turcaret) ของเขาไปจากร้านขายหนังสือให้หมดงานของเขามีมากมาย เป็นงานที่เราใจด้วยภาพพจน์และการเสียดสีที่รุนแรง เมื่ออายุได้ 77 ปี เขาใช้ชีวิตอย่างสงบเงียบที่บ้านของบุตรชายที่บูร์ลอลู-ซูร์-เมอร์ (Boulogne-sur-Mer) หลังจากที่เขาเลี้ยงชีพด้วยการเขียนหนังสือมาตลอดชีวิต

ตั้งแต่ ค.ศ. 1712 ถึง 1735 เลอซางเขียนบทละครรวมร้อยเรื่องให้แก่โรงละครลาฟัวร์ (le théâtre de la Foire) ของไมเก็งเตาโมลิเอร์ (Molière) แต่เขาเห็นอกว่าทางด้านการสะท้อนความจริงเชิงเสียดสี เขายังเด่นอีกด้วยที่กล่าวประณามนักการคลังที่คดโกงในเวลาที่พวกเขากำลังปล้นสดมภ์ประเทศชาติอย่างน่าละอาย ทั้ง ๆ ที่อยู่ในภาวะทำสงครามชิงราชบัลลังก์สเปน (la guerre de Succession d'Espagne)

เขาเป็นนักสังเกตการณ์ที่สนใจปัญหาศีลธรรมของสังคมโดยปราศจากความทะเยอทะยาน หรือความคิดแบบนักปรัชญา งานเขียนของเลอซางเป็นการศึกษาชีวิตความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ อย่างมีสามัญสำนึก และกระจ่างชัดเจน ภาพของสังคมที่รุนแรงที่สุดปรากฏในสุภาษิตกรรมเรื่อง Turcaret ส่วนภาพสังคมที่สมบูรณที่สุดอยู่ในนวนิยายเรื่อง จิล บลาซ (Gil Blas)

¹ค.ศ. 1700-1713 ปลายรัชสมัยพระเจ้า Louis 14 สงครามนี้ทำให้ประเทศชาติยากจนมาก เพราะพระเจ้าหลุยส์ ทรงทำสงครามมาตลอด และทำให้เกิดการทุจริตภายในราชกรรอย่างไม่เป็นธรรม

ตุรกาเรต์เป็นคนที่รับใช้ที่กลายเป็นเจ้าหน้าที่เก็บภาษีของรัฐ (fermier général) เขารักการนอนสาวเจ้าผู้ผู้ตกตวงผลประโยชน์จากเขาเพื่ออภินิหารที่ช่างเอาใจคนหนึ่ง ฟรงแต็ง (Frontin) คนใช้ของอภินิหารกล่าวกับนายของเขาว่า "เราปอกลอกแม่สาวขี้เล่น หลอนก็ไปเหมือนนักธุรกิจ นักธุรกิจก็ไปเล่นคนอื่น ๆ ต่อไป นี่เป็นการหลอกหลวงต่อ ๆ กันไปที่สนุกที่สุดในโลก"

ตุรกาเรต์จ่ายเงินให้แม่สาวมากมาย แต่เขาถูกหลอกถูกขโมยและปอกลอกโดยพวกคนโง่ที่ฉลาดกว่าเขา เขาทำให้เราเกิดความรู้สึกเกลียดชังระแค้นกับความเวทนา

ฟรงแต็งปิดฉากบทละครด้วยถ้อยคำที่เต็มไปด้วยความหมาย "ยุคสมัยของนายตุรกาเรต์สิ้นสุดลงแล้ว ต่อไปจะเป็นยุคของฉันทละ²" ในค.ศ. 1709 ผู้ชมต่างปรบมือให้เขาก็ยกอง

สุนาฏกรรมเรื่องนี้เปิดศักราชการแสดงเรื่องเกี่ยวกับเงินทองและนักธุรกิจบนเวทีละคร ซึ่งบัลซัค (Balzac) โอลิเยร์ (Augier) ดูมาส์ (Dumas) และมีร์โบ (Mirbeau)³ จะนำมาเขียนต่อไป

สำนวนภาษาของเลอซางกระต้างและชาวความราเร็งเต็มไปด้วยถ้อยคำ **หายาก** ความสับสนของกลไกคำเนินต่อเนื่องกันไปอย่างไม่แจ่มชัด และไม่หยุดหย่อน คนใช้ที่โง่เขลา มาควิสซีเมอ แมคาปากร้าย ล้วนกลายเป็นคนดีในบทละครเรื่องนี้

²ฟรงแต็งไท่หลอกหลวงและขโมยเงินจากทุก ๆ คนจนร่ำรวย นับเป็นชัยชนะของคนชั่วที่เต็มไปด้วยเล่ห์กระเท่ห์และสะท้อนให้เห็นสังคมที่เสื่อมโทรมอย่างถึงที่สุด

³Honoré de Balzac (1799 - 1850) Emile Augier (1820 - 1889) Alexandre Dumas fils (1824 - 1895) Octave Mirbeau (1850 - 1917)

ทั้งหมดนี้เป็นนักเขียนสะท้อนความจริงของสังคมในศตวรรษที่ 19 ซึ่งเป็นสังคมที่ตกอยู่ใต้อิทธิพลของความเจริญของอุตสาหกรรม การค้า ธุรกิจ ผู้คนวนวาย อยู่กับปัญหาเศรษฐกิจและการเงิน จัดเป็นสังคมวัตถุนิยมอย่างแท้จริง

มีความใหม่สามประการในเรื่องตุ้รกาเรต์ ประการแรกมีการสร้างตัวละครประเภทแบบฉบับ (type) ซึ่งเน้นลักษณะภายนอกแทนที่ตัวละครที่เป็นบุุชชน (caractère)⁴ ซึ่งเป็นอิสระจากสภาพแวดล้อม ประการที่สอง การสะท้อนภาพที่เป็นจริงของพวกอันธพาล ประการที่สาม ลีลาการเขียนที่หุ้กหน้กแต่มีลีลาสรพชีวิตชีวา

3. งานชิ้นเอกของ เลอซาง คือ เรื่องราวของ จิล บลาซ แซงซ็องติยาน (l'Histoire de Gil Blas de Santillane) สองตอนแรกพิมพ์ในปี ค.ศ. 1715 และอีกสองตอนในปี ค.ศ. 1725 ถึง 1735 เรื่องนี้ แสดงภาพอันน่าเฝ้ายะเย่ของสังคมที่ประกอบด้วยคนแบบต่าง ๆ ที่มีชีวิตชีวา มีลักษณะเด่นเฉพาะ เป็นธรรมชาติและสมจริง ตัวละครเหล่านี้ไม่เป็นทั้งตัวเอกที่ดีมาก และไม่เป็ทั้งตัวโง่ที่เลวมากเช่นกัน การผจญภัยของเขาดำเนินไปโดยไม่ต่อเนื่องกันหรือตามโครงเรื่องที่กำหนดไว้ จึงมีลักษณะเหมือน "ฉากชีวิตเป็นตอน ๆ " (tranches de vie)

นักศึกษานามจิล บลาซที่ห้ม ชื่อ และซีโอ ซึ่ล่อออกจากบ้านบิดาไปในสภาพที่เกือบไม่มีเงินติดตัวไปเลย เขาผ่านการผจญภัยที่เลวร้ายครั้งแล้วครั้งเล่าได้ไปรับใช้เจ้านายร่วมสิบห้าคนในฐานะคนครัว คนเฝ้าใช้ คนสนิท คนดูแลบ้าน และเลขานุการ ครั้งหนึ่งเขามีโชคได้เป็นคนโปรดของ ดุก เดอ แลร์ม (Duc de Lerme) แต่เขาก็ต้องถูกเข้าคุกและเก็บตัวจากสังคมเพื่อเขียนบันทึกความทรงจำ

⁴การสร้างตัวละครที่เรียกว่า type มีจุดมุ่งให้เป็นตัวแทนของคนประเภทใดประเภทหนึ่ง จึงไม่มีลักษณะลึกซึ้งทางจิตวิทยา ในฐานะปัจเจกบุคคล ส่วนตัวละครแบบ caractère จะมีลักษณะเด่นเป็นปัจเจกบุคคล มีจิตใจ อารมณ์ที่ซับซ้อนและได้รับการถ่ายทอดในด้านนี้มากกว่าจะมุ่งบรรยายสภาพภายนอก ตัวละครแบบ caractère นิยมสร้างกันมากในศตวรรษที่ 17 ซึ่งเน้นการตีแผ่ลักษณะรวมอันเป็นสากลของมนุษย์

มีเรื่องที่รองลงมาแทรกอยู่ในเนื้อหาของเรื่องเล่าหลักเพื่อให้ความบังเหียงแก่ผู้อ่านที่รักสนุกและไม่รีบร้อน

ความไร้ศีลธรรมปรากฏอยู่ทั่วไป ความคิดหนึ่งอยู่เด่นเหนือข้อบกพร่องต่าง ๆ คือ จงดีด้วยตัวเองให้ขึ้นสูงให้ได้อ (parvenir) "คนฉลาดเข้าไปในบ้านหลังหนึ่งเพื่อเป็นนายมากกว่า เพื่อเป็นคนรับใช้ เขาเริ่มด้วยการศึกษานายของเขาเข้าไปร่วมรับรู้ออกบทร่องของนาย ทำให้นายไว้วางใจ และแล้วก็จู่โจมนายได้ในที่สุด" (จากเรื่อง Gil Blas)

4. จิล บลาซ เป็นตัวละครแบบฉบับ (type) สังคมฝรั่งเศสได้รับการถ่ายทอดพร้อมกับความเลื่อมใสในบรรยากาศแบบเสปน (picaro)⁵ เป็นภาพสังคมในวงกว้าง มิใช่เพียงภาพร่างแคบ ๆ แต่ตัวจิล บลาซ เป็นตัวละครที่ขาดชีวิตเขาขาดลักษณะสำคัญสองประการที่ทำให้ตัวละครเป็นมนุษย์ที่แท้จริง (caractère) นั่นคือ บุคลิกภาพและความเป็นตัวของตัวเอง ในนวนิยายเรื่องนี้ จิล บลาซ "เป็นทุกคน" เขามีบุคลิกเปลี่ยนแปลงตามอารมณ์ของผู้เป็นนายของเขาอยู่ตลอดเวลา

กอนติเตอโรต์ (Diderot)⁶ เล่าอีกที่เลอซาจบรรยายถึงภายนอก

⁵picaro เป็นตัวละครของนวนิยาย ซึ่งนิยามแตกต่างกันในเสปนตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 16 picaro เป็นคนหนุ่มไม่เอาถ่าน ขาดงาน เป็นคนดี แต่อ่อนแอ และได้รับความอยุติธรรมจากสังคม เขาจะผจญภัยไปตามแหล่งต่าง ๆ ของสังคมและนวนิยายจะเป็นเรื่องยาวเล่าการผจญภัยไปเรื่อย ๆ ของตัวเอกผู้นี้ จึงเรียกนวนิยายแนวนี้ว่า roman picaresque นับเป็นนวนิยายสะท้อนสังคมประเภทหนึ่ง

⁶Diderot (1713-1784) นักเขียนผู้มีชื่อเสียงหนึ่งในศตวรรษที่ 18 เขาเป็นบรรณาธิการในการจัดทำสารานุกรม (Encyclopédie) ซึ่งเป็นงานที่แสดงความคิดก้าวหน้าของนักคิดในสมัยนี้ ในตำนานนวนิยายเขาได้รับยกย่องว่าเป็นผู้เริ่มนำการเขียนนวนิยายแนวสังคมนิยม (roman réaliste) ด้วยการให้ความสนใจกับรายละเอียดของวัตถุภายนอกเพื่อนำไปสู่ความเข้าใจบุคลิกของตัวละคร

ทั้งหมดซึ่งบ่งบอกสภาพจิตใจของคน เป็นคนว่า การกระทำ คำพูด อากัปกิริยา ลักษณะหน้าตา เครื่องแต่งกาย คนที่อยู่ในบ้าน ที่พักอาศัย เครื่องเรือน อาหารการกิน อาชีพ การบรรยาย อย่างตรงต่อความเป็นจริงนี้ดำเนินเคียงคู่ไปกับการสังเกตทางจิตวิทยาที่ไม่ผู้จะลึกลงนัก ผลงานชิ้นนี้จึงมีลักษณะสำคัญไม่ละเอียดยกก่อนลึกลงแต่อย่างใด

จิล บลาซ ชวนให้คิดถึง ปานูร์จ (Panurge)⁷ และ สกาแป็ง (Scapin)⁸ และเป็นแบบอย่างแก่ ฟิกาโร (Figaro)⁹

5. นวนิยายเรื่อง ปีศาจขาคะเทล (Le Diable Boiteux)¹⁰ : เพื่อเป็นการตอบแทนนักศึกษาคนหนึ่งซึ่งปลดปล่อยมันออกจากที่คุมขัง (คือ ขวด) ปีศาจอัสโมเด (Asmodée) ให้เขามีอำนาจพิเศษสามารถมองเห็นหลุมศพและฟ้าผ่าได้ กลวิธีที่ง่าย ๆ และขาดความสมจริงนี้ทำให้นักเขียนสามารถสร้างชุดเรื่องเล่าเป็นตอน ๆ ที่สนุก สนาน และเต็มไปด้วยการสังเกตอย่างเฉลยคม นวนิยายไหลพาคนจำนวนมากที่นำเขาหรือ นารังเกียจ สมจริง มีชีวิต และสนุกสนาน นวนิยายของเลอซางมีความลุ่มลึกน้อยกว่าของ ลา บรุษแยร์ แต่มีภาพพจน์และลีลาที่สร้างสรรค์ที่เด่นใจกว่า

⁷ตัวละครในนิทานเรื่องอัสโมเดของ Rabelais (ตอนที่ 3) ปานูร์จเป็นกบเจ้าแค้นและช่างเป็นขบถ

⁸ตัวละครเอกในสุภาษิตกรรมเรื่อง เล่ห์กระเท่ห์ของสกาแป็ง (Les Fourberies de Scapin 1671) ของโมลิแยร์(Molière) สกาแป็งเป็นคนรับใช้ที่ฉลาดเฉลียววางแผนให้นายของเขาได้แต่งงานกับหญิงคนรัก

⁹ตัวละครในสุภาษิตกรรมของโบมาร์เชส์ (Beaumarchais 1732-1799) ฟิกาโร เป็นคนรับใช้ขุนนางที่มีความฉลาดเฉลียว เป็นนักวางแผนเช่นเดียวกับสกาแป็ง

¹⁰เขียนขึ้นใน ค.ศ. 1707 ได้รับอิทธิพลจากนวนิยายของสเปน เช่นเดียวกับเรื่อง จิล บลาซ

6. เลอซางมีลีลาการเขียนที่กะทัดรัด มีชีวิตเต็มไปดวยภาพพจน์ กระฉ่าง
ชัดเจน ซึ่งทำให้เกิดบรรยากาศของชีวิตจริง เป็นลีลาการเขียนที่แผ่ครอน ฉับไวไม่ชักเฉลา
เต็มไปดวยสำนวนโวหารที่เด่นและดากดางรุนแรง

ประโยคของเขาราบรื่นและแพรวพราว ดอยคำหลังไหลออกมาอย่างมีจังหวะ
เป็นที่รื่นรมย์แก่สายตา ประโยคมีลักษณะโปร่งไม่ทึบทึม

7. เจตนาารมณ์ของงาน - ผู้เขียนพึงใจที่จะแก่แทนให้คุณธรรมดวยการเยาะเย้ย
พร้อมกันไปกับคำติแผ่ความชั่ว การเยาะเย้ยนี้บอยครั้งถึงขั้นโจมตีอย่างรุนแรง และเพราะ
เขาชอบเสียดสีอยู่ตลอดเวลา เขาจึงไม่สู้จะเป็นกลางเท่าไรนัก

8. เลอซางเป็นผู้เริ่มสุนทรภาพแนวใหม่ บัดนี้อคมคติของนักเขียนมิใช่การแสดง
ความจริงทั่วไปอันถาวรเกี่ยวกับมนุษย์ แต่เป็นการแสดงภาพของปัจเจกบุคคลพร้อมกัชีวิต
ความเป็นอยู่และในสภาพของเขาเองโดยเฉพาะ

ดวยภาษาอันเป็นธรรมชาติที่ปรับให้เข้ากับบุคคลและสถานการณ์ เลอซาง
เป็นตัวแทน (ซึ่งอาจจะแท้ที่สุด) ของสำนิยม (le réalisme) ที่แท้จริงในการแตงนวนิยาย

9. เลอซางเป็นผู้นำในกลุ่มนักเขียนคนแรก ๆ ที่เขียนหนังสือหาเลี้ยงชีพ
ความจำเป็นทางการเงินผลักดันให้เขาเข้าช่ำชุกยึดถือ งานเขียนของเขาจึงยืดยาวแต่ไม่
อัดแน่นดวยสาระ

¹¹ สำนิยมเป็นแนวนิยมในการประพันธ์ซึ่งเจริญรุ่งเรืองในครั้งหลังของศตวรรษที่ 19 เน้น
การถ่ายทอดสภาพสังคมและบุคคลตามความเป็นจริง เน้นอิทธิพลของสภาพแวดล้อมอันมีผล
ต่อบุคลิกและพฤติกรรมของมนุษย์โดยมีความเชื่อว่าพฤติกรรมและจิตวิทยาของมนุษย์ขึ้นอยู่กับ
สภาพแวดล้อมทางวัตถุ ซึ่งตรงข้ามกับความนิยมแบบคลาสสิกในศตวรรษที่ 17 ที่มุ่งศึกษา
ลักษณะนิสัยอันเป็นสากลของมนุษย์ เช่น ความโลภ ความริษยา ความรัก ฯลฯ โดยไม่
คำนึงถึงสภาพภายนอกเพราะถือว่าธรรมชาติของมนุษย์เป็นอยู่เช่นนี้ทุกยุคทุกสมัย

เลอซางนักรักที่จะเป็นนักแสดงบทละคร แต่เขากลับมีชื่อเสียงด้วยนวนิยายของเขา บัวโล (Boileau)¹² และ ฌอง-ฌาคส์ รูสโซ (Jean-Jacques Rousseau)¹³ คูหมีนเขา เลอซางเองก็ถูกพวก "นักคิดที่คับแคบ" ที่เคร่งครัดเกินกว่าจะชื่นชมกับการผจญภัยและฝันเฟื่องของนักผจญภัยได้

บทอ่านจากงานของเลอซาง

10. จอมเผด็จการแห่งการเล่นเทนนิสแบบเก่า (jeu de paume)

บทอ่านนี้วิจารณ์ "พวกเกียจคร้านของเมือง" ที่ใช้เวลาให้หมดไปอย่างเปล่าประโยชน์

"เขามาจากบิสเคย์ (Biscaye)¹⁴ และให้คนเรียกเขาว่า ท่านโรดริคแห่งมงดรากง (don Rodrigue de Mondragon)¹⁵ เขาคูมีอายุ 30 ปี เป็นชายรูปร่างขนาดธรรมดา แต่ผอมแห้งและมีอาการประสาท นอกจากจะมีดวงตาเล็ก ๆ ที่เป็นประกายกลอกกลิ้งไปมาอยู่ในเข่าและดูราวกับคุกคามทุกคนที่มองดูเขาแล้ว เขายังมีจมูกแบนราบที่ตกลงบนหนวดสีดำแดงที่งอโค้งขึ้นไปจนถึงขมับ เขามีคำพูดที่กระด้างและหวนจนเพียงแต่พูดก็ทำให้

¹² Boileau (1636-1711) กวีและนักวิจารณ์ มีชื่อในด้านประกาศิตผู้วิจารณ์ประพันธ์แบบคลาสสิกซึ่งยึดเหตุผลระเบียบแบบแผน ความกระฉาว โดยยึดวัฒนธรรมกรีก-โรมันเป็นบรรทัดฐาน บัวโลรังเกียจนวนิยายผจญภัยที่ยาวยืดเยื้อขาดความสมจริง ดังเช่น นวนิยายของพวกเปรซีเยอ (roman précieux) ในศตวรรษที่ 17

¹³ นักเขียนในศตวรรษที่ 18 ดูรายละเอียดที่ 14

¹⁴ คำบถหนึ่งในหุบเขาปีเรเนในสเปน

¹⁵ เลียนชื่อโรดริค ตัวเอกที่กล้าหาญในบทละครเรื่อง Le Cid ของกอร์แนย (Corneille) ในศตวรรษที่ 17 ส่วน dragon ทำให้กุนาเกรงขามเพราะแปลว่ามังกร

คนกลัวเขาแล้ว นักเล่นขี้เลวคนนี้ทำตัวเองเป็นเผด็จการแห่งการเล่นเทนนิส"

(จากเรื่อง Gil Blas สำนักพิมพ์ Folio Gallimar เล่ม 1 หน้า 160)

11. อัจฉริยะ (Oydor)¹⁶ ผู้พิพากษา

บทอาณัติวิพากษ์วิจารณ์ผู้พิพากษาที่ดูหมิ่นลูกความและขบวนการยุติธรรม
ตลอดจนการว่าความของเขาเอง

"นี่คือ อัจฉริยะหนุ่มที่ทำท่าเป็นคนหนุ่มโก้โก้ ฉันทักกับเพื่อนคนหนึ่งไปกินอาหาร
เย็นที่บ้านของเขาวินหนึ่ง เราพบเขาทำสิ่งที่แปลกประหลาดอยู่ เขาสนุกอยู่ในห้องทำงานด้วย
การโยนถุงใส่กระดาษซึ่งเขาเขียนเองไปบนพื้น และให้สุนัขไล่เนื้อตัวใหญ่คาบกลับมาให้เขา
ซึ่งเจ้าสุนัขก็ฉีกทิ้งถุงอย่างสบายใจด้วยฟันของมัน"

(จาก Gil Blas เล่ม 2 หน้า 93)

12. กำเริบนำของหมอชื่อกราดิ (Sangrado) แก่ จิล บลาซ

บทอาณัติและบทต่อไปวิจารณ์หมออย่างรุนแรงเป็นพิเศษ จงสังเกตว่า
เจ้าคนที่ทำที่เบ็น "หมอ" นี้มีชื่อที่มีความหมายว่า Sangrado¹⁷

"จรรยาวัฏและสหายว่าสิ่งที่เราต้องทำก็เพียงแต่ทำให้คนไข้เลือดออกและ
ให้เขาดื่มน้ำร้อนเท่านั้น นี่แหละคือความลับในการรักษาโรคนิซเซ่เจ็บทุกโรคในโลกนี้ ไซ้
แล้ว ความลับอันวิเศษซึ่งฉันเปิดเผยให้เธอรู และที่ธรรมชาติปิดกั้นจากฉันไม่ได้ แต่พวกหมอ
คนอื่น ๆ เข้าไม่ถึง ก็อยู่ที่สองประการนี้แหละ คือ การทำให้เลือดออกและการดื่มน้ำบ่อย ๆ
ฉันไม่มีอะไรจะสอนเธ่อีกแล้ว เธอรูเรื่องการแพทย์อย่างดีแล้ว และจากประโยชน์ที่ได้เรียน
รูจากประสบการณ์อันยาวนานของฉัน เธอก็ได้กลายเป็นหมอที่ชำนาญเท่าเทียมกับฉันไปใน
ชั่วพริบตา เขากล่าวต่อไปว่า ที่นี้เธอก็สามารถช่วยฉันได้แล้ว ตอนเช้าเธอจะดูแลสมุห์คนไข้
รายชื่อคนไข้ และตอนบ่ายเธอจะออกไปเยี่ยมคนไข้ส่วนหนึ่งของฉัน ฉันจะรับผิดชอบคนไข้ผู้ดี
กับพระ ส่วนเธอจะไปตามบ้านพวกชาวบ้านที่เรียกฉันไปรักษา และเมื่อเธอทำงานสักพักหนึ่ง

¹⁶ เลียนเสียงคำว่า oie d'or แปลว่า หานทอง คำว่า oie ยังหมายถึงคนโง่อีกด้วย

¹⁷ พยางค์แรกของชื่อคือ sang แปลว่า เลือด

แล้วฉันจะจัดการให้เธอได้ขึ้นทะเบียนเป็นหมอลายเป็นทางการ เธอจะเก่งก่อนที่จะเป็น
หมอลืออีกนะ จิล บลาซ ในขณะที่คนอื่น ๆ อีกมากเป็นหมอลือตั้งนานก่อนที่จะเป็นคนเก่ง
ฝ่ายฉันก็ชอบคุณหมอลือเป็นการใหญ่ที่ทำให้ฉันสามารถเป็นตัวแทนของเขา
ได้อย่างรวดเร็วปานนี้

หมอลือที่อยู่ตามชานเมืองจงเจริญ คนไม่ค่อยเห็นความผิดของเขาและการ
ฆ่าคนของเขาก็ไ้ยียบเขียบดีจริง ๆ"

(จาก Gil Blas เล่ม 1 หน้า 141 และ 143)

13. คนไข้ของ จิล บลาซ

"ไข้ทรพิษและไข้อื่น ๆ ที่ร้ายแรงเริ่มคุกคามเมืองและบ้านเมืองไปทั่ว
หมอลือทุกคนแห่งวัลลาโกลิดมีคนไข้ที่ต้องรักษา โดยเฉพาะเราทั้งสอง ไม่เคยมีสักวันเดียวที่
เราแต่ละคนจะไม่ต้องรักษาคนไข้ถึงแปดหรือสิบคน ซึ่งหมายถึงมีการค้ำหน้าและการนองเลือดกัน
อย่างมโหฬาร แต่ฉันก็ไม่รู้ว่าทำไม พวกเขาจึงตายหมดทุกคน คงจะเป็นเพราะเรารักษา
เขาไม่ดี หรือ มิฉะนั้น โรคของเขาก็หมดทางรักษาแล้ว เราแทบไม่ต้องไปเยี่ยมคนไข้เกิน
สามครั้ง พอครั้งที่สองเราก็ได้รับทราบว่าเขาเพิ่งถูกฝังไป หรือไม่เราก็พบเขากำลังเข้า
ชั้นโถมา ในเมื่อฉันเป็นเพียงหมอลือที่ยังรักษาไม่นานพอที่จะเฉยเมยกับการฆ่าคน ฉันรู้สึก
เศร้าเสียใจในเหตุการณ์มรณะซึ่งฉันอาจถูกกล่าวหาได้ว่าเป็นต้นเหตุ ฉันจึงพูดกับหมอลือชื่อ-
ดราโคโนเย็นวันหนึ่งว่า หมอลือ ฉันสาบานได้ว่าทำตามวิธีของหมอลืออย่างถูกต้อง แต่คนไข้ของ
ฉันก็ไปสวรรคตกันทุกคน วันนี้คนไข้สองคนของฉันก็ถูกฝังไปเรียบร้อยแล้ว เขาตอบฉันว่า หมอลือ
ตัวฉันเองก็จะบอกเธอได้เกือบจะเหมือนกับที่เธอบอกฉันนี่แหละ"

(จาก Gil Blas เล่ม 1 หน้า 158)

14. นางละคร

บทอ่านนี้แสดงให้เห็นความเสื่อมของศีลธรรม ในยุคแห่งภูมิปัญญา

(siècle des Lumières)¹⁸

"ในที่สุด ฉันก็ปรากฏตัวบนเวทีเป็นครั้งแรก เสียงปรบมือข้างตั่งสนั่น
เสียงเยินยอช่างมากมายอะไรเช่นนี้ พูดย่างถ่อมตัว ฉันบอกเธอได้ว่า ฉันทำให้ผู้ชมคลั่ง
ไถลหลงไหล เธอคงต้องไปดูว่าฉันทำให้เมืองเซวิลทั้งเมืองฮือฮากันขนาดไหนเพื่อจะได้เชื่อ
ยิ่งขึ้น ฉันกลายเป็นเป้าสายตาของคนทั้งเมือง ซึ่งตลอดสามสัปดาห์เต็ม เขาพากันมาถูละคร
ที่ฉันเล่นกันแน่นขนัด เป็นผลให้ละครเรียกคนดูซึ่งเริ่มทอดทิ้งไปกลับมาใหม่อีกครั้งหนึ่ง
ด้วยความแปลกใหม่นี้ ดังนั้นฉันจึงเริ่มต้นการแสดงด้วยการทำให้ทุกคนชื่นชมหลงไหล

ฉันวางท่าเป็นกุลสตรี และด้วยการตระหนี่ การมองด้วยสายตาดันเขื่อง
ชวน ซึ่งฉันได้รับมากมายในตอนนั้น ฉันก็ตัดสินใจที่จะหยุดมองแต่เฉพาะพวกท่านดูค หาน
เกานท์และท่านมาควิสเท่านั้น"

(จาก Gil Blas เล่ม 2 หน้า 56-57)

¹⁸ เป็นชื่อเรียกศตวรรษที่ 18 เพราะยุคนี้เต็มไปด้วยนักคิด (philosophes) และ
เป็นยุคที่เชื่อมั่นในปัญญาความก้าวหน้าของมนุษย์และวิทยาการต่าง ๆ

บทที่ 12

มงแตสกีเยอ (Montesquieu 1689-1755)

1. มงแตสกีเยอเป็นที่ปรึกษาของสภาแห่งเมืองบอร์โด (Bordeaux) และต่อมาได้เป็นประธานสภา แต่ในไม่ช้าเขาก็ขายภาระหน้าที่ต่าง ๆ ไปเพื่อใช้ชีวิตโดดเดี่ยวในการศึกษาและเดินทาง เขาได้ท่องเที่ยวไปในประเทศอิตาลี ออสเตรีย ฮังการี เนเธอร์แลนด์ และกรุงลอนดอน เขามีความสนใจใคร่รู้ในทุกเรื่อง เรื่องตอมของไต เรื่องเสียงสะท้อนหรือน้ำขึ้นน้ำลงล้วนทำให้เขาสนใจและใคร่ครวญทั้งสิ้น

ความสนใจในเรื่อง ๆ หนึ่งทำให้เขาเดินทางและมีอิทธิพลยิ่งต่อชีวิตของเขา สิ่งนั้นก็คือนิเวศของชนในสังคมตลอดจนอารยธรรมและสถาบันทางการเมือง เขาพิมพ์งานสำคัญออกมาสามเล่ม คือ จดหมายชาวเปอร์เซีย (les Lettres persanes) บทวิเคราะห์สาเหตุของความยิ่งใหญ่และความเสื่อมของชาวโรมัน (les Considérations sur les causes de la grandeur des Romains at de leur décadence) และ หัวใจของกฎหมาย (l'Esprit des Lois)

2. มงแตสกีเยอต้องการตีแผ่ความชั่วและความค่างพร้อยของสังคม ลา บรุษแยร์ โจมตีชีวิตความเป็นอยู่ในสังคม แต่มงแตสกีเยอเข้าวิพากษ์วิจารณ์สถาบันต่าง ๆ เขาวาดภาพให้ชาวเปอร์เซียสองคนเดินทางมาประเทศฝรั่งเศส จดหมายของคนทั้งสองรวมกันเป็นผลงาน Les Lettres persanes การเสียดสีสถาบันต่าง ๆ ผสมผสานไปกับเรื่องเสเพลและเสกกลในฮาเร็มซึ่งเพื่อน ๆ ที่เมืองอิสปาห์ (Ispahan) เขียนมาเล่าให้เขาทั้งสองฟัง มงแตสกีเยอโจมตีการเล่นรักของผู้หญิง การแข่งขันกันของคนต่างวัย ความส่อครุส่อคเหิมของชาวปารีส ลึกลงไปกว่านั้น การเสียดสีของเขามุ่งไปที่รัฐบาลและหลักอภิปรัชญา เขาบรรยายชีวิตความเป็นอยู่ได้อย่างน่าอ่าน แต่ขาดความลึกซึ้งทางจิตวิทยา จดหมายชาวเปอร์เซียจัดอยู่ในจำพวกงานของสังคมชั้นสูงและประทับตราในฐานะงาน

"สมัยผู้สำเร็จราชการ"¹ (จากคำวิจารณ์ของแซงเตอะ-เบิฟ Sainte-Beuve)²

จดหมายชาวเปอร์เซียเป็นงานแบบบารอค (une oeuvre baroque)³
ซึ่งวางตัวด้วยความหลากหลายของแนวเรื่องและน้ำเสียง มีฉากสองแห่งพร้อมกันไป (คือ
อิสปาหั้นกับปารีส) มีชื่อแปลก ๆ ของเดือนซึ่งจะทำให้กำหนดวันเวลาของจดหมายได้

ผลงานที่มีลักษณะเพื่อส่นนี้เป็นได้ทั้งนวนิยายในรูปจดหมาย บันทึกการเดินทาง ความเรียง และการอภิปรายตเถียงในเชิงความคิด

จดหมายทุกฉบับลงวันที่และเรียงลำดับกันตามเวลา การลงปีที่แน่นอน
ทำให้ผลงานมีลำดับเวลาที่แน่นอน

ขุนนางผู้ใหญ่ชาวเปอร์เซียผู้หนึ่งออกจากประเทศของเขาเพื่อไปแสวงหา
ศิลปะการดำรงชีวิตในโลกตะวันตกที่กรุงปารีส ในชั้นแรกเขารู้สึกตกใจแต่แล้วเขาก็ค่อย ๆ
เปลี่ยนเป็นผู้สังเกตการณ์ทางการเมือง เป็นนักสังคมวิทยาและเป็นนักปรัชญาในที่สุด

¹ สมัยของผู้สำเร็จราชการ หรือ la Régence 1715-1723 เป็นช่วงเวลาที่พระเจ้าหลุยส์ที่ 15 ยังทรงพระเยาว์ จึงมี ดยุก แห่งออร์เลออง (duc d'Orléans) เป็นผู้สำเร็จราชการ ผู้สำเร็จราชการชอบชีวิตที่สนุกสนานเสเพลประกอบกับชีวิตราชสำนักเกรงครัดมากในปลายรัชกาลพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 เพราะพระสนมเอกเป็นคนเคร่งศาสนา หลังสมัยของพระองค์ ผู้คนจึงใช้ชีวิตอย่างสนุกสนาน จึงเป็นช่วงเวลาที่ขึ้นชื่อว่าศีลธรรมย่อหย่อนลงมา

² Sainte-Beuve (1804-1869) นักวิจารณ์วรรณคดีผู้มีชื่อเสียงในยุคโรแมนติค

³ สไตล์แบบบารอคเจริญอยู่ในปลายศตวรรษที่ 16 และครั้งแรกของศตวรรษที่ 17 (1580-1650) ก่อนที่วรรณกรรมฝรั่งเศสจะเข้าสู่ยุคคลาสสิกซึ่งเน้นความเรียบง่าย ระเบียบ และความสมดุลกลมกลืน ลักษณะแบบบารอคจะเน้นความขัดแย้ง ความประหลาดใจ การแสดงออกของอารมณ์อย่างรุนแรงจนบางครั้งเกินจริง และขาดความสมดุล

ที่กรุงปารีส เขาหมกความนิยมในประเทศเปอร์เซียและศาสนาอิสลาม และแผนความหมายของชีวิตแบบตะวันออกซึ่งมีฮาเร็มเป็นสัญลักษณ์

ความสนใจที่ชาวฝรั่งเศสมีต่ออาเซีย⁴ ช่วยให้งานชิ้นนี้ได้รับความสำเร็จท่วมท้น พอ ๆ กับการบรรยายชีวิตที่เฉื่อยชาและเสเพลของนางในฮาเร็ม

3. ในผลงาน Les Considerations มงแตสกีเยอวิเคราะห์ความเลื่อมของชาวโรมันเป็นพิเศษ ในขณะที่บอสซูเอต์ (Bossuet)⁵ พอใจที่จะเน้นความยิ่งใหญ่มากกว่า ผลงานชิ้นนี้ผู้จุดประกายการเรียบเรียงมากกว่าผลงานชิ้นอื่น ๆ ของมงแตสกีเยอ

4. L'Esprit des lois พิมพ์ออกมาถึง 22 ครั้งในสองปี ทั้ง ๆ ที่มีเนื้อหาหนักสมอง หนังสือเล่มนี้เป็นการทบทวนกฎหมายและขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีมีส่วนเสริมสร้างหรือทำลายความรุ่งเรืองของประชาชาติ หรืออีกนัยหนึ่งเป็นการทบทวนหลักการทางศีลธรรมที่แสดงตัวออกมาในรูปของการปฏิบัติและได้เปลี่ยนโฉมหน้าของโลกไปในระหว่างการทบทวนนี้ มงแตสกีเยอได้ตั้งคำถามขึ้นคำถามหนึ่งว่า อะไรคือรากฐานหรือ

⁴ ตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 17 เรื่องเล่าการเดินทางได้รับความนิยมมาก ซึ่งส่วนเล้าถึงการเดินทางไปในประเทศแถบอาเซียและขนบธรรมเนียมชีวิตความเป็นอยู่ในประเทศเหล่านั้น เช่น จีน อินเดีย ตุรกี เปอร์เซีย รวมทั้งอเมริกาด้วย ตลอดศตวรรษที่ 18 บาทหลวงมิชชันนารีเจฮูอิกก็นิยมเล่าถึงประเทศต่าง ๆ ในตะวันออกไกลอีกด้วย เรื่องเล่าเหล่านี้ทำให้ชาวฝรั่งเศสเฝ้าใฝ่กระหายกว่าอารยธรรมของตนมิใช่สิ่งที่ดีที่สุดและเหมาะสมที่สุดในโลก แต่ละประเทศย่อมสร้างสรรค่ออารยธรรมอันเหมาะสมกับสภาพต่าง ๆ ของประเทศของตน ทำให้เกิดการหันมาวิเคราะห์วิจารณ์สถาบันต่าง ๆ ของฝรั่งเศสในที่สุด

⁵ ในผลงานชื่อ บทบรรยายเกี่ยวกับประวัติศาสตร์โลก (Le Discours sur l'Histoire universelle) ซึ่งเขาเขียนเพื่อสอนมกุฎราชกุมารโอรสของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ในฐานะที่เป็นพระอาจารย์ส่วนพระองค์ สำหรับบอสซูเอต์เขาเห็นว่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ในประวัติศาสตร์ดำเนินไปตามพระประสงค์ของพระเจ้า

หลักการของรัฐบาลสามแบบ เขาตอบไควว่า คือคุณธรรมในระบบสาธารณรัฐ เกียรติภูมิในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และความกลัวในระบบทรราชย์ ผู้เขียนใช้ความพยายามถึง 20 ปีในการเขียนงานชิ้นนี้ จนทำให้เขาเสียสุขภาพ ผอมขาวโพลนและเกือบเสียชีวิต ในงานชิ้นนี้เขาแสดงตัวเป็นผู้สร้างสรรค์วิชาสังคมวิทยา (la sociologie) อย่างแท้จริง

5. บุคลิกภาพและลีลาการเขียน : มงแตสกีเยอกล่าวว่า "ข้าพเจ้าไม่เคยมีความทุกข์ใด ๆ ซึ่งเวลาหนึ่งชั่วโมงที่ข้าพเจ้าใช้ไปในการศึกษาจะไม่สามารถชดเชยได้ไปได้" เขาจึงมีความอ่อนไหวทางอารมณ์ที่จำกั้มาก

"ข้าพเจ้าตื่นขึ้นในตอนเช้าพร้อมกับความยินดีอย่างลึบ ๆ ที่จะได้เห็นแสงสว่าง ข้าพเจ้าเห็นแสงสว่างด้วยความสุขใจอย่างลึกล้ำ ข้าพเจ้ามีความสุขที่ทุกคนเป็นที่พึงพอใจแก่ข้าพเจ้า"

"ด้วยความสนใจเป็นพิเศษที่จะมองดูมนุษย์ ความรื่นรมย์ของข้าพเจ้าคือการที่ได้เห็นขบวนการของคัมภีร์และความชั่วร้ายนานาประการเหล่านั้น"

กระนั้นก็ดี เขากล่าวถึงการเป็นทาสและการทรมาณคนด้วยอารมณ์แรง ศิลปะการดำรงชีพของเขาประกอบด้วยการจัดการจัดอารมณืรุนแรงและปลุกฝังความพึงพอใจ ศิลปะในการทิดของเขาคือ การจัดคอคติ และศิลปะการเขียนของเขามุ่งแสวงหาผลด้วยการ "เติมคาร์มเหน็บแนม" ลงไป ด้วยความเป็นคนสนใจใคร่รู้ เขานำความคิดอันกระฉ่างและหลักแหลมของเขามาใช้กับปัญหาของยุคสมัยของเขา เขาเป็นคนที่ยิ่งใหญ่แต่ความตั้งใจของเขากระจัดกระจายมากเกินไป เขาขาดความสามารถที่จะสังเคราะห์ เราจึงพบหัวข้อย่อย ๆ มากมายที่ขัดแย้งการต่อเนื่องของความคิดใน L'Esprit des lois

เขานิยมความพอเหมาะพอควร ความขณยอ และความมีชีวิตชีวา ดังตัวอย่างสำนวนโวหารของเขา "ความขริ่มเกรงคือเกราะกำบังของกนโง่..... เพื่อที่จะทำการใหญ่ เราต้องไม่ทำตัวอยู่เหนือกนทั่วไป เราต้องอยู่กับพวกเขา.....บนโลกนี้มีความโง่อย่างน่าขำมากกว่าความชั่วร้าย" นักเขียนคติพจนานุกรมนี้เป็น

นักสนทนาที่เก่งกล้า เขาโปรดปรานบทโคลงคอนซอดเช่นเดียวกับท่วงทำนองการเขียนที่
เลนแจ่มุม ดังตัวอย่าง "ขุนนางผู้ยิ่งใหญ่.....มีบรรพบุรุษ มีหนี้สินและเงินเบี้ยหวัด"

("Un grand seigneur....a des ancêtres des dettes⁶ et des pensions.") ไม่มีอะไรมากเกินไปหรือพรำวไม่ชัดเจนน่าเสียดายโอ้อาสลับกับน่าเสียดายที่ธรรมดาเรียบง่าย แต่งามสง่าอยู่เสมอและมักเต็มไปด้วยพลัง

ทฤษฎีวรรณกรรมของเขานะรี เขาเห็นว่า "ไม่ใช่เรื่องของการเขียน
ให้อ่านแต่เป็นเรื่องของการเขียนให้คิด"

6. มงแตสกีเยอได้ปรับปรุงศิลปะการเขียนเรื่องเสียดสีด้วยการเสนอภาพ
ประเภทต่าง ๆ ในสังคมโดยผ่านสายตาของชาวต่างชาติผู้โหวงง่ายกว่าต่อความแปลกพิศดาร
และความน่าขำ จดหมายชาวเปอร์เซียทำให้เกิดการเลียนแบบมากมาย เกิดมีจดหมาย
ชาวตุรกี จดหมายชาวจีน จดหมายชาวเปอร์เซีย จดหมายพวกอินเดียนแดง.....ถ้า
ลีลาการเขียนของเขาไม่จับใจคนอื่นแล้ว อย่างน้อยมงแตสกีเยอก็ทิ้งความคิดบางประการ
ไว้ให้เราขบคิดกัน

7. ข้อความบางข้อความที่คัดมาจากงานของเขาจะช่วยให้เห็นงานของเขา
ดียิ่งขึ้น ดังเช่นที่เขากล่าวว่า กฎหมายจะต้องมีความสอดคล้อง "กับลักษณะกายภาพ
ของประเทศ กับภูมิอากาศอันเย็นเยือก หรือร้อนระอุ หรืออบอุ่น.....กับการดำเนิน
ชีวิตของประชาชนผู้ประกอบอาชีพชาวนา อาชีพล่าสัตว์ หรือเลี้ยงสัตว์.....(ความสัมพันธ์
เหล่านี้แหละ) รวมเป็นทุกสิ่งๆที่เรียกว่า หัวใจของกฎหมาย"⁷

⁶ เลนสัมพันธ์ระหว่าง cêtres กับ dettes แต่มีความหมายขัดแย้งกัน ทำให้ดูน่าขำ

⁷ ความคิดของมงแตสกีเยอที่ว่าสถาบันต่าง ๆ ของสังคมจะต้องสัมพันธ์สอดคล้องกับสภาพ
ชีวิตความเป็นอยู่ของชนและสภาพทางภูมิศาสตร์ของประเทศ ทำให้เขาได้รับยกย่องว่า
เป็นผู้นำทางเทววิชาสังคมวิทยา

8. คำสวดที่พระเจ้าชาร์ลมาญ "แผนงานของพระองค์กว้างใหญ่ไพศาลแต่การดำเนินงานของพระองค์เรียบง่าย ไม่มีผู้ใดที่มีศิลปะทำเรื่องใหญ่โตที่สุดด้วยความง่ายดายและทำเรื่องยาก ๆ ด้วยความรวดเร็วได้ดีกว่าพระองค์"

9. กวีในสายตาของเขาคือนักเขียนชั้นเลว (จดหมายฉบับที่ 137)⁸ "ผู้คนที่ถูกเหยียดหยามกวีพวกนี้ แลงความเอือมระอาทำให้เจ้ากวีคนนี้เข้ามาในบ้านหลังนี้"⁹ "(จดหมายฉบับที่ 48)" เจ้านักเขียนเหล่านี้มีอาชีพปิดกันสามัญสำนึกที่ดี และกดเหตุผลให้จมอยู่ภายใต้ความเพลิดเพลินเหมือนกับที่คนในสมัยโบราณฝังผู้หญิงไว้ภายใต้เครื่องประดับตกแต่งของหลอน"

10. คนเก็บภาษีของรัฐ (les fermiers)¹⁰

"ฉันกล่าวกับเขา¹¹ว่า ข้าพเจ้าเป็นใครกันนะ ที่พูดให้เราฟังอยู่นั้นแล้วถึงอาหารที่เขาเลี้ยงพวกคนใหญ่คนโต เขาคุ้นเคยกับพวกตุ๊กของท่านเสียจริง ๆ และพูดบอยเหลือเกินถึงรัฐมนตรีของท่านซึ่งมีคนบอกฉันว่า พวกนี้เขาพบได้ยากมาก เขาจะต้องเป็นขุนนางแน่ ๆ แต่เขาช่างมีหน้าตาที่ต่ำช้าจนดูไม่เป็นผู้ดีเสียเลย ยิ่งไปกว่านั้น ฉันไม่เห็นการอบรมที่ดีในตัวเขาเลย ฉันเป็นคนต่างชาติแต่ฉันก็รู้สึกว่าคุณภาพบางอย่างที่

⁸ จาก Lettres persanes

⁹ บ้านหลังนี้คือคฤหาสน์ของขุนนาง ซึ่งเพื่อนฝรั่งเศสของอูสเบ็ค (Usbek) ชาวเปอร์เซีย นำเข้ามา เขาสูสมากของชนชั้นสูงที่กรุงปารีส

¹⁰ คนเก็บภาษีของรัฐมีจำนวน 51 คน ก่อนการปฏิวัติฝรั่งเศสใน ค.ศ. 1789 พวกนี้จะซื้อตำแหน่งเป็นตัวแทนเก็บภาษีบางอย่างตามแต่จะกำหนดและจะต้องจ่ายเงินตามจำนวนที่กำหนดให้แก่ของพระคลังเป็นรายปี จึงมักถือโอกาสขูดรีดภาษีจากราษฎร และสร้างความร่ำรวยให้ตัวเอง

¹¹ เขาถือเพื่อนชาวฝรั่งเศสของ Usbek ชาวเปอร์เซียที่กำลังเล่าเรื่อง

เหมือนกันในทุกประเทศซึ่งฉันไม่เห็นในตัวคน ๆ นี้เลย ผู้ดีในบ้านเมืองท่านได้รับการอบรมเลี้ยงดูที่ต่ำกว่าผู้ดีในประเทศอื่น ๆ หรือ เขาหัวเราะพร้อมกับตบฉันว่า ชายคนนี้นะเป็นคนเก็บภาษีให้กษัตริย์เขาอยู่เหนือคนอื่น ๆ ในเรื่องความร่ำรวยเท่า ๆ กับที่เขาอยู่ต่ำกว่าคนอื่น ๆ ทางด้านชาติกำเนิด เขาจะไต่ถึงโต๊ะที่ตีที่สุดของปารีสทีเดียว ถ้าเขาคงใจที่จะไม่กินอาหารที่บ้านของเขาเลย เขาเป็นคนหยาบกระด้าง ดังที่ท่านเห็นอยู่แล้วแต่เขาเดินตรงที่มีหอครัวดี และเขาก็ไม่ออกคัญต่อพ่อครัวของเขา เพราะท่านก็ได้ยินเขายกย่องชมเชยพ่อครัวของเขาเพียงไรในวันนี้"

(Lettres persanes จดหมายฉบับที่ 48 จาก Livre de poche หน้า 128)

11. พระเจ้าหลุยส์ที่ 14

"กษัตริย์ฝรั่งเศสทรงชราภาพแล้ว ในประวัติศาสตร์ของเราไม่เคยมีกษัตริย์องค์ใดที่ครองราชย์นานเท่าพระองค์เลย กล่าวกันว่าพระองค์มีความสามารถสูงในการทำให้คนเชื่อฟังพระองค์ พระองค์ทรงปกครองครอบครัวยุโรปสำนักและประเทศชาติด้วยความชาญฉลาดแบบเดียวกัน มีคนไต่ขึ้นพระองค์ศรีอยู่บ่อย ๆ ว่าในบรรดารัฐบาลทั้งหลายในโลก พระองค์พอพระทัยรัฐบาลของชาวตุรกีหรือของสุลต่านผู้เจริญของเราที่สุด นับว่าพระองค์ยกย่องการเมืองของตะวันออกมาก

ฉันได้ศึกษานิสัยใจคอของพระองค์ และฉันก็ได้พบความขัดแย้งซึ่งฉันหาคำตอบไม่ได้ เป็นต้นว่า พระองค์มีรัฐมนตรีคนหนึ่งอายุเพียงสิบแปดปีเท่านั้น และมีส่นมคนหนึ่งอายุถึงแปดสิบปี พระองค์รักศาสนาแต่ก็ทนไม่ได้ถ้ามีใครพูดว่าต้องปฏิบัติตามศาสนาอย่างเคร่งครัด พระองค์โปรดที่จะเห็นความเอะอะวุ่นวายของเมืองและไม่โปรดเปิดเผยตัวเองนัก แต่ตั้งแต่เข้าจรรดเย็นพระองค์ก็วนอยู่กับการไต่ทนมพูดถึงพระองค์ พระองค์โปรดปรานของที่ยึดได้จากทหารเชลยและชายชนะ แต่ก็กลัวที่จะเห็นนายพลดี ๆ สักคนหนึ่งบังคับบัญชากองทหารของพระองค์เท่า ๆ กับที่พระองค์กลัวที่จะเห็นนายพลดี ๆ เป็นแม่ทัพของกองทัพข้าศึก และฉันเชื่อว่าแม้แต่พระองค์ท่านนี้เองก็อดมด้วยทรัพย์สินสมบัติมากกว่าที่เจ้านายองค์หนึ่งจะพึง

หวังได้ และในเวลาเดียวกันก็อยู่ในสภาพยากจนเสียจนไม่มีใครสามารถทนสภาพเช่นนั้นได้

พระองค์โปรดที่จะปูนบำเหน็จแก่คนที่รับใช้พระองค์ แต่พระองค์ก็จ่าย
ไม่ขึ้นสำหรับการเข้าเฝ้าบ่อย ๆ หรือเรียกว่าความเกียจคร้านมากกว่าของข้าราชการสำนัก
เท่า ๆ กับที่พระองค์จ่ายให้แก่การสู้รบอันเหนื่อยยากของนายทหารของพระองค์ **บ่อยครั้งที่**
พระองค์โปรดปรานคนที่ดอดเสื้อผ้าให้พระองค์ หรือคนที่ถวายผ้าเช็ดพระโอบุชู้เมื่อพระองค์
เข้าประทับที่โต๊ะเสวย ยิ่งเสียดกว่าคนที่รับชนะได้เมืองมาถวายพระองค์ พระองค์ไม่เชื่อ
ว่าความยิ่งใหญ่ของกษัตริย์ควรจะต้องได้รับการคัดค้านบ้าง ในการพระราชทานความดีความ
ชอบแก่ใครและโดยไม่พิจารณาว่าผู้ที่พระองค์ปูนบำเหน็จให้มากมายเป็นคนที่หรือไม พระองค์
ก็เชื่อว่าการปูนบำเหน็จของพระองค์จะทำให้เขาเป็นคนที่ขึ้นมาได้ ดังนั้น เราจึงได้เห็น
พระองค์พระราชทานเงินรางวัลอันน้อยนิดแก่คนที่หนีข้าศึกไปไกลเพียงสองลิเยอ (Lieue)¹²
และพระราชทานอำนาจการเมืองให้แก่อีกคนหนึ่งซึ่งหนีไปไกลถึงสี่ลิเยอ

ทุกสิ่งล้วนงามมากโดยเฉพาะในพระราชวังของพระองค์ รูปปั้นในส่วน
ของพระองค์¹³ มีจำนวนมากกว่พลเมืองในเมืองใหญ่เมืองหนึ่งเสียอีก กองทหารรักษา
พระองค์ก็เข้มแข็งเท่า ๆ กับกองทหารของเจ้าครองนครผู้ซึ่งราชบัลลังก์ทั้งหลายต้องยอม
สยบให้ กองทัพของพระองค์มีจำนวนมากมาย และทรัพย์สินของพระองค์ก็ไม่มัววันเหือดแห้ง
เช่นกัน

เขียน ณ กรุงปารีส วันที่ 7 แห่งเดือนมาฮาราม ค.ศ. 1713
Lettres persanes ฉบับที่ 37 (Poche หน้า 105)

¹² มาตรฐานวัดระยะทางสมัยโบราณก่อนที่จะมีการวัดเป็นกิโลเมตร มาตรฐานนี้ไมคงที่
ในฝรั่งเศส 1 ลิเยอจะมีความยาวประมาณสี่กิโลเมตร ในบางประเทศอาจถึง 7
หรือ 8 กิโลเมตร

¹³ คือสวนของพระราชวังแวร์ซายส์ ซึ่งชื่อชื่อในด้านการตกแต่งอย่างวิจิตร

12. รัฐบาลที่ดีที่สุด

จดหมายจากอุสเบค (Usbek) ถึงเรดิ (Rhodi) เขียน ณ กรุงเวนิซ

เรดิเพื่อนรัก ตั้งแต่ฉันมาอยู่ในยุโรป ฉันได้เห็นรัฐบาลแบบต่าง ๆ มากมาย ต่างกับในเอเชียซึ่งกฎเกณฑ์ทางการเมืองเป็นแบบเดียวกันหมดหัวหัวบี

ฉันเฝ้าคนหาอยู่ขอย ๆ ว่ารัฐบาลแบบไหนที่สอดคล้องกับเหตุผลมากที่สุด ฉันรู้สึกว่รัฐบาลที่สมบูรณ์แบบที่สุดคือรัฐบาลที่บริหารงานบรรลุเป้าหมายโดยเสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด ผลก็คือรัฐบาลที่นำประชาชนควยวิธีการที่สอดคล้องที่สุดกับความต้องการและลักษณะนิสัยของเขาเหล่านั้นคือรัฐบาลที่สมบูรณ์แบบที่สุด

ถ้าในระบบรัฐบาลที่โอบอ้อมใ้ประชาชน ประชาชนเชื่อฟังเท่า ๆ กัน ในระบบรัฐบาลที่เข้มงวด รัฐบาลแรกเป็นที่ฟังปรารถนากว่า เพราะต้องควยเหตุผลมากกว่า และเพราะความเข้มงวดนับเป็นวิธีการอันแจ่มกล่อม.....

อนึ่ง ฉันไม่เห็นว่ความสงบภายใน ความยุติธรรม และความเที่ยงธรรมจะรักษากันในตุรกี ในเปอร์เซีย ในประเทศอินเดียของกษัตริย์ราชวงศ์โมกุล¹⁴ ได้ ดีกว่าในสาธารณรัฐฮอลแลนด์ เวนิส และแมในอังกฤษ ฉันไม่เห็นว่ในประเทศตะวันออกเหล่านั้นคนจะประกอบอาชีพกรรมน่อยกว่า หรือคนซึ่งถูกกคอยู่ใ้กฎหมายลงโทษรุนแรง ในประเทศเหล่านั้นจะเชื่อฟังกฎหมายมากกว่า

ตรงกันข้าม ฉันกลับเห็นความยุติธรรมและความโกรธแิ่งในรัฐต่าง ๆ เหล่านี้.....

ฉันเห็นว่ในช่วงเวลาที่มีการปกครองอย่างโหดเหี้ยม จะต้องมีการก่อความวุ่นวายซึ่งหาใครเป็นหัวหน้าไม่ไ้ และถ้าอำนาจเค็ดขาดของรัฐไ้รับการดูหมิ่นเสียครั้งหนึ่งแล้ว มันก็ไม่เหลืออะไรที่ไ้ใครจะนำกลับคืนมาได้

¹⁴ ครองอินเดียตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 - 19

และในรัฐเหล่านี้จะไม่มีกฏการปฏิวัติเล็ก ๆ น้อย ๆ เลย และจะไม่มี
ช่วงห่างระหว่างเสียงรบกวนซึ่งไม่พอใจกับการต่อต้านอย่างออกหน้าออกตา

ไม่จำเป็นเลยที่เหตุการณ์ใหญ่ ๆ จะต้องมาจากสาเหตุใหญ่ ๆ ตรงกัน
ข้าม อุบัติเหตุเพียงเล็กน้อยที่สุดก็สามารถทำให้เกิดการปฏิวัติใหญ่ได้ และบ่อยครั้งการ
ปฏิวัตินี้ก็มีได้เป็นที่คาดการณไวล่วงหน้า ทั้งผู้ที่กระทำการและผู้ที่ได้รับผลอันเลวร้ายของ
มัน

(จากกรุงปารีส วันที่ 2 แห่งเดือนเรอเบียบ I, 1715 จดหมายฉบับที่ 80)

13. การระเบิดรุนแรงของความเกลียดชัง

รอกซาน¹⁵ (Roxane) เขียนถึงอูสเบ็คผู้อยู่ที่กรุงปารีส

ใช่แล้ว ฉันหลอกลวงเธอ ฉันยั่วยวนพวกชนที่ของเธอ ฉันสนุกที่ได้
ยั่วยุความริษยาของเธอ และฉันก็รู้จักที่จะทำการเริ่มที่นาชยะแซงของเธอให้เป็นสถานที่ที่
สนุกสนานและเสเพล

ฉันกำลังจะตาย ยาพิษจะไหลลงไปตามเส้นเลือดของฉัน เพราะฉันจะ
ทำอะไรรออยู่ที่นั่น ในเมื่อคน ๆ เดียวที่ทำให้ฉันมีชีวิตอยู่ได้ไม่มีเสียแล้ว¹⁶ ฉันกำลังตาย...

เธอคิดได้อย่างไรนะว่าฉันนั้นเชื่ออย่างมงายว่าฉันเกิดมาเพื่อบูชาอารมณ์
อันปรวนแปรของเธอเท่านั้น

¹⁵ เป็นสนมคนโปรดของอูสเบ็คที่ทรยศต่อเขา โซเล็ง (Solim) หัวหน้าชนที่ซึ่งอูสเบ็คตั้ง
ใหญ่แลความสงบเรียบร้อยในฮาเร็มซึ่งกำลังปั่นป่วน ได้เขียนจดหมายบอกอูสเบ็คในจด-
หมายฉบับที่ 159 - 160 แต่โซเล็งเองก็ถูกละสลาว ๆ ในฮาเร็มอย่างเข้มงวดโหดร้าย

¹⁶ คือผู้รักของรอกซานที่ถูกจับได้ในฮาเร็ม และถูกฆ่าตาย

เธอตกใจที่ไม่พบความรักรุนแรงในตัวของฉันเลย ถ้าเธอรู้อีกฉันก็
เธอจะได้พบความรู้สึกเกลียดชังอันรุนแรงแทน

แต่เธอก็ได้เปรียบมานานที่เชื่อว่าหัวใจของฉันยอมสยบต่อเธอ เราทั้งสอง
ต่างมีความสุข เธอเชื่อว่าฉันถูกหลอก และฉันก็หลอกเธอเสียสนิท

ถ้าทุกแบบนี่คงจะถูกแปลกลีใหม่สำหรับเธออย่างไม่ต้องสงสัย เป็นใบไม้หรือ
ที่ว่า หลังจากทำให้เธอทุกข์ใจอย่างหนักแล้ว ฉันยังบีบบังคับให้เธอรื่นชมความกล้าหาญ
ของฉันอีก แต่ฉันก็ได้ทำไปแล้ว ยากี่กำลังกลืนกินตัวฉัน ฉันหมดแรงปากกาตกจากมือ
ฉันรู้สึกอ่อนแรงไปหมดจนแม้กระทั่งความเกลียดชังของฉัน ฉันกำลังตาย

จากป่าเริ่มที่อัสปาหัน วันที่ 8 แห่งเดือนเรอเปียบ I, 1720

(จดหมายฉบับที่ 161)

วอลแตร์ (Voltaire 1694-1778)

1. อารูเอต์ (Arouet) บุตรของนายความและนักเรียนเก่าของบาทหลวง
เจซุอิต มีชีวิตในวัยเยาว์ที่ทวนวาย เขาใช้ชื่อวอลแตร์ (ได้จากการสลับอักษรของชื่อ
Arouet) เมื่อออกจากคุกใน ค.ศ. 1718 และอ้างว่าเป็นบุตรของนายทหารชื่อ รอชบรุน
(Rochebrune) นักแต่งเพลง การเขียนบทเสียดสีโจมตีการปกครองสมัยผู้สำเร็จราชการ
และการแสดงความอวดดีอื่น ๆ ทำให้เขาติดคุกบาสตีย์ถึงสองครั้ง และบีบบังคับให้เขา
ออกจากประเทศฝรั่งเศส ไปลี้ภัยในอังกฤษ

2. เมื่อกลับฝรั่งเศส วอลแตร์ใช้ชีวิตแบบเอปิกูรเรียนที่เห็นแก่ตัวและไม่
ปฏิเสธความสนุกเพลิดเพลินใด ๆ เลย "สวรรค์บนพื้นโลกคือที่ฉันอยู่นั่นเอง" แต่กรุง-
ปารีส มาตาม เดอ ปองปาตูร์ (Me de Pompadour) และพระราชินี¹ ทำให้เขาผิด
หวังเช่นเดียวกับกษัตริย์แห่งปรัสเซีย² เขาเลือกไปอยู่นอกกรุงปารีส ใกล้กับชายแดน พร้อม
เสมอที่จะหนีออกนอกประเทศ เขาได้ไปพำนักอยู่ที่ซีเร (Cirey)³ คุกหาสน์ของมาตาม ดู

¹ค.ศ. 1744-1747 วอลแตร์ได้เข้าอยู่ในราชสำนักที่แวร์ซายส์ แต่ไม่เป็นที่โปรดปราน
ของกษัตริย์และพระราชินี รวมทั้งมาตาม เดอ ปองปาตูร์ พระสนมเอกผู้มีอิทธิพลยิ่ง
เหนือพระเจ้าหลุยส์ที่ 15

²พระเจ้าเฟรเดอริกที่ 2 (Frédéric II) กษัตริย์แห่งปรัสเซีย เป็นมิตรกับวอลแตร์มา
นานและวอลแตร์ยกย่องว่าทรงเป็นกษัตริย์ในอุดมคติ คือ เป็นกษัตริย์ผู้เฉลียวฉลาด เลิศ
ด้วยสติปัญญา (un despote éclairé) แต่ในที่สุด เขาก็แตกคอกับพระองค์อีก หลัง
จากที่ไปใช้ชีวิตอยู่ในราชสำนักปรัสเซียถึงสามปี คือ ค.ศ. 1750-1753

³ปราสาทซีเร คุกหาสน์ของมาตาม ดู ซาเคอะเลต์ผู้อยู่ป้อมก้นสำคัญของวอลแตร์ อยู่ห่าง
จากแคว้นลอร์เรนไม่กี่กิโลเมตร วอลแตร์ได้หลบภัยการเมืองไปอยู่ที่นี้ในระหว่าง ค.ศ.
1734-1744

ชาเตอเลต์ (Mme du Châtelet) ที่ เล เดลิซ (les Délices) ซึ่งอยู่ตรงปากทางเข้ากรุงเจนีวา กับ มาตาม เดอนีส (Mme Denis) และที่เฟร์เนย์ (Ferney) ห่างจากทะเลสาปเลมองไปสามกิโลเมตร

3. วอลแตร์ได้กลายเป็นผู้ปกครองอาวูโสแห่งเฟร์เนย์ และเป็นราชวอลแตร์ ในฐานะเจ้าของคฤหาสน์หุหุรา และ "เจ้าของที่หกแรมแห่งยุโรป" เขาทำให้หมดผลแถบนี้มีความเจริญขึ้น ปรับปรุงบริเวณขึ้นและให้เป็นที่อยู่อาศัย และสร้างโรงงานทอผ้าไหม ด้วยกฎกระทำของวอลแตร์ "ถ้าที่อยู่ของคนป่าเถื่อนสี่สิบคนได้กลายเป็นเมืองเล็ก ๆ ที่มั่งคั่ง เป็นที่อยู่อาศัยของคนที่มีประโยชน์ถึงหนึ่งพันสองร้อยคน" อารูเอต์ผู้ตระหนี่หายไป มีวอลแตร์ผู้หุหุรามีฐานมาแทนที่

4. ในค.ศ. 1778 วอลแตร์ได้เข้าช้มาตรการแสดงบทธะกรโศกนาฏกรรมเรื่องสุดท้ายของเขา คือ อีเรน (Irene) ณ กรุงปารีส นักแสดงผู้หนึ่งสวมมงกุฎให้เขาตรงที่เขานั่งชมละครอยู่ และสวมมงกุฎใหญ่บนศีรษะของเขานบนเวที ทัศนุโหรงให้เขาอย่างอ้ออึ้ง หลังจากนั้นสองเดือนเขาก็สิ้นชีวิต

5. ในฐานะบุคคล กิจกรรมอันมากมายและความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ทำให้วอลแตร์เขียนจดหมายถึงกว่าหนึ่งฉบับ ตลอดระยะเวลา 67 ปี ตั้งแต่ช่วงสุดท้ายของรัชสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 จนถึงก่อนสมัยผู้สำเร็จราชการ

เขาเป็นคนเห็นแก่เงิน ตระหนี่ ประจบประแจงเพื่อหวังความก้าวหน้า หลงภาคภูมิตัวเอง เต็มเหตุผล เป็นมิตรที่ซื่อสัตย์ สนใจในประโยชน์ของสาธารณชน และมีใจโอบอ้อมอารี ชีวิตของเขาแสดงถึงเอกภาพอย่างหนึ่ง ที่มีจุดมุ่ง คือ การยกย่องอารยธรรมและสถาบันสังคม

ลักษณะเด่นของบุคลิกภาพของเขา คือ ความฉลาดเฉลียวเต็มไปด้วยไหวพริบ ชายเกรียงผอมผู้มีใบหน้าบุคเบี้ยวเหยเกชอบการเยาะเย้ยเสียดสีที่แหลมคมไว้ เขาชอบกินอาหารม้อดก็กับพวกผู้ที่มีสกุลและนักแสดงหญิง เขาแต่งบทกวีเบา ๆ เพื่อความบันเทิง

ของเขากับพวกแขกตราบจนวาระสุดท้ายแห่งชีวิต นิสัยรักความสนุกสนานของเขาเป็นข้ออธิบายได้ถึงงานที่เขาโจมตีศาสนา และอำนาจทุกชนิดโดยไม่หยุดหย่อน ด้วยความซื่ออย่างรุนแรง เขาชอบนั่งตรงที่นั่งของพระในระหว่างพิธีมิชซาในโบสถ์แห่งเฟร์เนย์ ห้อมล้อมด้วยผู้ดูแลตัวลาสองคนที่สพายเป็นอยู่ที่ไหล่ เขาทนคำวิพากษ์วิจารณ์ไม่ได้ มันทำให้เขาโกรธเกรี้ยวและมุ่งทำลายอุปกรณ์ให้ย่อยยับลงไป เขาเป็นกษัตริย์อาฆาตพยาบาท เขาไม่มีนิสัยกล้าหาญ เขาไม่คอยต่อสู้สิ่ง ๆ หนึ่ง และพร้อมเสมอที่จะปฏิเสธผลงานของตัวเอง เขาใช้ชีวิตส่วนหนึ่งในการพูดเท็จและพูดแย้งกับตัวเอง

เกี่ยวกับละครเรื่อง สาวน้อย (la Pucelle) ซึ่งเขาไม่ได้ใส่ชื่อผู้แต่งในการพิมพ์ครั้งแรก เขาเขียนไว้ว่าดังนี้ "เราจะต้องไม่เขียนอะไรโดยใส่ชื่อเราเป็นอันขาด ฉันก็ไม่ได้เขียนบทละคร la Pucelle ถึงนายโฌลี เดอ เฟลอร์ (Maître Joly de Fleury) จะฟ้องร้องฉัน ฉันก็จะบอกเขาว่า เขาใส่ความฉัน" (จดหมายถึงเอลเวติอุส Helvétius)

ทั้ง ๆ ที่เขาเป็นผู้นำในการเรียกร้องความมีขันติธรรม (la tolérance) จริง ๆ แล้วเขากลับทำตนขาดขันติธรรมอย่างดูร้ายที่เดียว ขณะที่เขาโจมตีการลงโทษถึงขั้นประหารชีวิต เขาก็กลับตะโกนแข่งดาร์ลุสไซ (Rousseau)⁴ ผู้แทบจะไม่ได้ชวนเขาให้เกิดวิรวอยเลยและเขาอ้างว่าจะต้อง "ลงโทษถึงขั้นประหารเจ้ากบฏผู้ชั่วร้าย" ซึ่งก็คือ รุสไซท์นั่นเอง

ความอาฆาตมาดร้ายของเขาร้ายกาจถึงตาย คนที่ทำให้เขาโกรธเคืองจะโชคร้ายที่สุด

6. ในฐานะกวี มหาเทพ องรีอาด (Henriade) ทำให้วอลแตร์ได้รับ

⁴ นักเขียนในศตวรรษที่ 18 นี้ ที่มีความคิดขัดแย้งกับวอลแตร์และนักคิด (philosophes) คนอื่น ๆ ของสมัย ดูรายละเอียดคนที่ 14

สมณนามว่า เจ้าชายแห่งกวี แต่ที่จริง อารมณ์ของเขาไม่ลึกซึ้งเท่าทรงชาร์ด⁵ ผู้ได้
สมณนามเดียวกันนี้ ผู้ได้ยินเสียงร้องคร่ำครวญของประเทศชาติที่กำลังแตกแยกในสมัย
ของเขา

ในฐานะนักแต่งบทละคร ในด้านการละครวอลแตร์ยังคงยึดแบบคลาสสิก⁶
ด้วยความสัจซื่อต่อครูเจษฎีของเขา เขาเชื่อมั่นว่าการละครมีบทบาทที่จะเสริมสร้าง
อารยธรรมเช่นเดียวกับครูของเขา แต่เขาขยายขอบเขตทางประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์
ของโศกนาฏกรรมออกไปด้วยการเขียนเรื่องทีนอกเหนือจากแวดวงคลาสสิก⁷

5 กวีในศตวรรษที่ 16 กุมภาพันธ์ 6

6 บทละครที่ได้ชื่อว่าคลาสสิกของฝรั่งเศสปรากฏในครึ่งหลังของศตวรรษที่ 17 โดยยึดถือ
บทละครของกรีก-โรมันเป็นแม่แบบ บทละครคลาสสิกจะแยกโศกนาฏกรรมกับสุขนาฏกรรม
ออกจากกันอย่างเด็ดขาด สำหรับโศกนาฏกรรมเนื้อเรื่องจะต้องแสดงให้เห็นมนุษย์ที่ตก
อยู่ในชะตากรรมอันเลวร้าย แต่ก็ไม่เผชิญกับชะตากรรมอย่างเด็ดเดี่ยว เรื่องจบลงด้วย
ความหายนะกับความตาย การดำเนินเรื่องจะต้องกระชับมาก เพราะต้องรักษาเอกภาพ
สามประการ คือ เอกภาพของสถานที่ (เกิดในสถานที่เดียว) เอกภาพของเวลา (ไม่เกิน
ยี่สิบสี่ชั่วโมง) และเอกภาพของเนื้อเรื่อง (ยึดแนวเรื่องเดียวเป็นหลัก) ดังนั้น บทละคร
จึงมีความกระชับและเข้มข้นมากมักแสดงเรื่องราวตอนจุดวิกฤติพร้อมการคลี่คลายของจุด
วิกฤตินั้น บทละครจะแต่งเป็นร้อยกรองและภาษาที่ใช้จะถ้อยงามสง่า

7 โศกนาฏกรรมของกรีก-โรมันมักนำเนื้อเรื่องมาจากนิยายโบราณ (mythe) หรือ
เทพปกรณัม ซึ่งกล่าวถึงเรื่องราวของเทพเจ้าและวีรบุรุษต่าง ๆ ในศตวรรษที่ 17
บทละครฝรั่งเศสได้เพิ่มเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์โรมันเข้าไปด้วย วอลแตร์ได้ขยาย
ขอบเขตแหล่งที่มาของเนื้อเรื่องให้กว้างขึ้นอีกด้วยการแสดงเรื่องราวจากประวัติศาสตร์
ของฝรั่งเศส และเรื่องราวจากประเทศอื่นๆ เช่น ตะวันออกกลาง อเมริกาใต้ จีน
เป็นต้น ทำให้บทละครของเขาให้ความตื่นตาในแง่ของฉาก เสื้อผ้าและคำพูดด้วย

รอยกรองของเขาขาดพลังหนักแน่นแบบของคอร์เน็ล⁸ ทั้งขาดความไพเราะกลมกลืนแบบราซีน (Racine)⁹ อารมณ์เศร้าแบบโศกนาฏกรรม (émotion tragique)¹⁰ ถูกบั่นทอนลงด้วยการเร้าความรู้สึกรุนแรงจากภายนอก (le pathétique) ซึ่งกระตุ้นเรื่องราวต่าง ๆ ให้ดำเนินไปในบทละคร

⁸ Corneille นักแต่งบทละครในศตวรรษที่ 17 บทละครของคอร์เน็ลยังไม่มีลักษณะเป็นคลาสสิกแท้ แต่เด่นด้วยการใช้ภาษาที่สง่างามซึ่งถ่ายทอดความสูงส่งมั่นคงของจิตใจมนุษย์ซึ่งคอร์เน็ลยกย่อง ดูเพิ่มเติมจากเชิงอรรถที่ 4 บทที่ 8

⁹ Racine (1639-1699) นักแต่งบทละครโศกนาฏกรรมผู้ได้รับยกย่องว่าเป็นคลาสสิกที่สมบูรณ์แบบ บทละครของราซีนมักมีเนื้อเรื่องน้อยมาก ส่วนใหญ่เป็นการตีแผ่จิตวิทยาอันซับซ้อนของมนุษย์ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสตรี รอยกรองของราซีนได้รับยกย่องว่ามีระเบียบง่าย กระชับแจ่ม ไพเราะทั้งจังหวะและเสียงดนตรีอันเป็นสุดยอดของภาษากลาสสิก

¹⁰ ตามหลักการของกลาสสิก โศกนาฏกรรมจะก่อให้เกิดอารมณ์สงสารและหวาดกลัวแก่ผู้ชม เนื่องจากได้เห็นชะตากรรม ความผิดพลาดและความหายนะของชีวิตมนุษย์ ผู้ชมจะเกิดความตื่นเดรีดของอารมณ์ซึ่งเพิ่มสูงขึ้นพร้อมกันไปกับการดำเนินเรื่องอันกระชับเข้มข้นซึ่งเกิดจากแรงผลักดันภายในอันรุนแรงของตัวละคร แต่กระนั้น บทละครกลาสสิกก็จะไม่แสดงภาพเหตุการณ์รุนแรงนองเลือดให้เห็นบนเวทีเลย แต่वलแตร์ได้รับอิทธิพลจากบทละครของเชคสเปียร์และอุปรากรของฝรั่งเศส จึงมีเหตุการณ์รุนแรง การปรากฏกายของปีศาจ ความอึกทึกครึกโครมในบทละครของเขา ความรุนแรงของเหตุการณ์ภายนอกทำให้บทละครของवलแตร์เร้าผู้ชมให้เกิดอารมณ์สงสาร ตื่นเต้น สยดสยองอย่างรุนแรงเช่นกัน

แต่มงแตสกีเยอ¹¹ ซึ่งข้อสังเกตว่าวอลแตร์มีอคติแบบนักปรัชญา เขากล่าวว่า "วอลแตร์เขียนเพื่อสำนักสงฆ์ของเขา"

วอลแตร์มีความเห็นว่าความบังเอิญผลักดันให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ในประวัติศาสตร์เพื่อปลอบใจตนเองจากภาพอันน่าตกใจกลัวนี้ เขาอ้างว่าเขามองเห็นแนวโน้มนาง ๆ ที่ขึ้นสูงไปสู่ความก้าวหน้าแห่งอารยธรรมในท่ามกลางการทับทิมของอาชญากรรมอันเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์

8. ในฐานะนักเล่าเรื่อง วอลแตร์มีอายุได้ 52 ปีเมื่อเขาพิมพ์นิทานเรื่องแรก และสร้างนิทานปรัชญา (conte philosophique) ขึ้น กองคิต (Candide) นิทานเรื่องหนึ่งของเขาได้รับการตีพิมพ์ถึง 43 ครั้งในระยะเวลา 25 ปี

ในรูปของเรื่องเล่าสั้น ๆ และดูไม่สลักสำคัญ นิทานแสดงลักษณะของวอลแตร์ได้อย่างดีเยี่ยม นิทานโจมตีอุปนิสัยของเขา และเผยแพร่ความคิดอย่างสนุกสนานในเวลาเดียวกัน วอลแตร์ย้ำความคิดเดียวกันซ้ำแล้วซ้ำเล่าในนิทานต่าง ๆ ของเขา นั่นคือ ความสงสัยในพระเจ้าเป็นเจ้า ความไม่สมบูรณ์แบบของมนุษย์ ความไร้สาระของศาสนาทั้งหลายและความเลวทรามของความคลั่งศาสนา

วอลแตร์ได้ถ่ายทอดความอวดดีและการเสียดีเฮาะเขี้ยวของเขาเองให้แก่ตัวละครในนิทาน เขาให้ตัวละครเหล่านั้นประณามและโจมตีทุกสิ่งที่เขาไม่พอใจ และชี้ให้เห็นว่ามีสายตาด้านแหลมคมเห็นความจริงอันละเอียดอ่อนซึ่งรอดพ้นจากสายตาของคนเขาปัญญา"

กองคิตสอนเกี่ยวกับการยอมรับบางอย่าง ซึ่งเป็นการยอมช่อมกันระหว่าง การมองโลกในแง่ดีและการมองโลกในแง่ร้าย นิทานจบลงด้วยคำแนะนำที่เรียบง่าย ๆ ธรรมดา

¹¹ ดูเกี่ยวกับมงแตสกีเยอ บทที่ 12

ว่า "เราต้องทำสวนของเราเอง"¹² (Il faut cultiver notre jardin)

9. ข้อคิดเกี่ยวกับผู้อ่าน : นี่คือการตอบแทนเกือบทั้งหมดที่เราต้องคอยรับจากผู้สนใจวรรณกรรม นั่นก็คือ ความคลุมเครือเหยียดหยามเมื่อเราล้มเหลว และความเกลียดชัง เมื่อเราประสบความสำเร็จ.....ผู้อ่านเป็นสัตว์ที่ดูร้าย เราต้องถามมันไว้หรือมิฉะนั้นก็หนีไปเสีย สำหรับคนธรรมดาทั่วไปนั้น ความขลาด ความโง่เขลา และความกะล่อนหลอกลวงคือคุณสมบัติของพวกเขา..... พวกนี้เป็นพวกอันธพาลซึ่งไม่สมควรได้รับการสั่งสอนให้ฉลาดเฉลียว" (ถึงมาคมัวแซลกินต์ (Mlle Quinault) จดหมายฉบับที่ 924 สำนักพิมพ์ Garnier 1880 เล่มที่ 34)

"ฉันสมัครใจเชื่อฟังราชสีห์ที่งามสง่ามากกว่าจะยอมสยบอยู่ที่หนูถึงสองร้อยตัว ซึ่งเป็นชนิดเดียวกับตัวฉัน ถ้าจะต้องเลือก ฉันจะรังเกียจระบบทรราชย์ที่มีคน ๆ เดียวน้อยกว่าระบบทรราชย์ที่เป็นคณะบุคคล ทรราชย์ คนเดียวยังมีบางเวลาที่ดีเสมอ แต่ทรราชย์ที่เป็นคณะไม่เคยมีเลย"

¹² ในนิทานเรื่องนี้ วอลแตร์แสดงให้เห็นความเลวร้ายต่าง ๆ ทั้งที่เกิดจากธรรมชาติและน้ำมือมนุษย์ด้วยกันเอง เมื่อโลกเต็มไปด้วยความเลวร้าย การมาเผ่าคิดถึงปัญหาอันเลื่อนลอยทางอภิปรัชญา เช่น หาความจริงเกี่ยวกับพระเจ้า วิญญาณ ความดีงาม ฯลฯ จึงไร้ประโยชน์ วอลแตร์นิยมการปฏิบัติและเห็นว่ามนุษย์จะสามารถพัฒนาสภาพของตนให้ก้าวหน้าได้ด้วยการปฏิบัติเท่านั้น และด้วยตัวของตัวเอง โดยไม่หวังพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใด ๆ ซึ่งหมายถึงคำพูดเชิงเปรียบเทียบที่ว่า มนุษย์จะต้องทำสวนของเขาเอง คือ ลงมือปฏิบัติการต่าง ๆ อันจะนำสังคมและโลกมนุษย์ไปสู่ความเจริญก้าวหน้าในที่สุด

10. นักเขียนสามคนได้สืบทอดอัจฉริยภาพของวอลแตร์ คือ อนาโตนอล ฟรองซ (Anatole France)¹³ อองเดร ซิด (Andre Gide)¹⁴ และเลโอโอด (Léautaud)¹⁵ แต่ละคนมีบางสิ่งบางอย่างของความเฉียบแหลมแบบวอลแตร์ และของความรักที่จะมีชีวิตที่สุขสบาย

11. วอลแตร์เป็นนักปรัชญาหรือไม่ เขาได้พิมพ์จดหมายปรัชญา (Lettres Philosophiques) พจนานุกรมปรัชญา (Dictionnaire Philosophique) และบทความเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี (Essai sur les Moeurs)

งานของเขาเป็นงานโจมตีรุนแรงมากกว่า เขาโจมตีอำนาจของศาสนาและอำนาจของรัฐบาลอย่างเกรี้ยวกราด เขาได้ทำลายสถาบันทั้งสองนี้ด้วยวิธีการที่หยาบช่าและคกโคงอยู่บ่อยๆ

12. ในบรรดาผลงานของวอลแตร์ กวีนิพนธ์และโศกนาฏกรรมหมดสมัยไปแล้ว ที่ยังอ่านกันอยู่ก็คือ นิทานบางเรื่อง งานประวัติศาสตร์ยุคของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 (le Siècle de Louis XIV) กับจดหมายที่มีมากกว่าหมื่นฉบับ

วอลแตร์มีส่วนร่วมในการเผยแพร่ความคิดที่นำมาใช้ปฏิบัติ เช่น การยกเลิกระบบทรมาน การทำมาศราน้ำหนัก และการวัดให้อยู่ในเกณฑ์เดียวกัน การแบ่งสรรภาษีที่ยุติธรรมขึ้น

¹³Anatole France (1844-1924) นักเขียนผู้เป็นวิมิตี เขาโจมตีคำสอนของศาสนาคริสต์และสถาบันที่ยอมรับกันอยู่ในสังคม

¹⁴André Gide (1869-1951) นักเขียนผู้ปฏิบัติต่อต้านนิยมทางศาสนาและสังคม เรียกร้องการปลดปล่อยจากกฎเกณฑ์ และการมีชีวิตที่เป็นสุขตามหลักธรรมชาติ

¹⁵Paul Léautaud (1872-1956) นักแต่งบทละครและนักเขียนที่เสียดสีและต่อต้านสังคมและชาตินิยม

13. ศิลปะการประพันธ์ของวอลแตร์ : ท่วงทำนองการเขียนของวอลแตร์ มีความเรียบง่าย เป็นธรรมชาติ และกระจางชัดเจน ซึ่งลอกเลียนแบบไค้ยาก ภาพพจน์ ผุดขึ้นมา จากความคิด บทอุปมา (métaphores) เป็นเสมือน "นักโทษงานหนักผู้เล่น กับไซ่ตรวนของตัวเอง" ในท่ามกลางภาษาอันอุดมด้วยภาพพจน์นี้ อารมณ์อ่อนไหว เป็นสิ่งที่หายาก หน้ากากอันเย็นชาไร้ความรู้สึกปกคลุมอยู่ทั่วไป

ความฉลาดหลักแหลมปรากฏเด่นชัดอยู่เสมอในถ้อยคำอันขบขัน อยู่ใน คำพูดขำ ๆ ถ้อยคำขัดแย้ง หรือแม้ในสถานการณ์โง่ ๆ บางครั้งมีความขัดแย้งระหว่าง ถ้อยคำกับความคิด เป็นตนว่า "ศิลปะอันงดงามยิ่งของสงคราม" (le très bel art de la guerre) อารมณ์ขันปรากฏอยู่ในการทำเรื่องไร้สาระให้เป็นเรื่องสำคัญ และการผสมปนเปเรื่องสำคัญเข้ากับเรื่องไร้สาระ

ดิเดอโรต์ (Diderot)¹⁶ กล่าวถึงวอลแตร์ว่า "เป็นที่สองใน ทุกประเภท" คำวิจารณ์นี้ถูกต้องกับความเป็นจริง

วอลแตร์เป็นอัจฉริยะผู้มีอารมณ์รุนแรง มีสติปัญญาปราดเปรื่อง เป็น นักเขียนที่มีลีลาราบรื่นและกระจางแจ่มแจ้ง แต่เขาไม่ใช่ นักคิดที่ลึกซึ้ง

14. ในฐานะนักวิจารณ์วรรณกรรม เขาแสดงรสนิยมกับแถบ ยุติธรรมแม้ แตกกับโมลิเยร์ (Molière)¹⁷ และ "บทตลกขำขัน" (bouffonneries) ของเขา

¹⁶ นักคิดคนหนึ่งของยุคนี้ กุบที่ 11 เชียงธรรมที่ 6

¹⁷ นักแต่งสุชนากรรมในศตวรรษที่ 17 ที่มีชื่อเสียงที่สุด บทตลกในบทละครของเขาได้ อิทธิพลมาจากหลายท่าน เช่น ละครขำขันในสมัยกลาง (farce) บทละครจำอวด ของอิตาลี สุชนากรรมของโรมัน เป็นต้น ซึ่งมักใช้วิธีการพูดขำ ๆ การตีหัวกัน การ ปลอมเพลงตัวให้เกิดความขำขัน ซึ่งไม่ใช่ลักษณะของสุชนากรรมคลาสสิกโบราณที่มุ่ง เลียดลีในเชิงความคิด แต่บทละครของโมลิเยร์ก็แฝงความลึกซึ้งทางด้านความคิดจนได้ รับยกย่องว่าเป็นสุชนากรรมคลาสสิกที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของฝรั่งเศส

อยู่ดีธรรมต่อ ลา ฟงแตน (La Fontaine)¹⁸ และ "สำนวนโบราณ" ของเขา
อยู่ดีธรรมต่อ กอร์แนเย (Corneille)¹⁹ ที่เขากล่าวหาว่า "พูดหุรหามากไป"
อยู่ดีธรรมต่อ เชกสเปียร์ (Shakespeare)²⁰ และบทตลก "ที่นารังเกียจ" ของเขา
ซึ่งก่อนหน้านี้จะกล่าวหาเชกสเปียร์ว่าเป็น "ลิงเม้าเหล่า" เขาก็ยังชื่นชมเชกสเปียร์
อยู่ด้วยซ้ำ

¹⁸ La Fontaine (1621-1695) มีชื่อเสียงในฐานะนักเล่านิทาน (fable) ซึ่งมี
ตัวละครส่วนใหญ่เป็นสัตว์ นิทานของลา ฟงแตนแต่งเป็นคำกลอน มีโครงสร้างเรื่อง
แบบบทละครสุชนาฏกรรม และไม่ได้มีจุดมุ่งหมายที่จะสอนศีลธรรม แต่ตีแผ่กิเลสต่าง ๆ
ของมนุษย์โดยผ่านทางตัวละครสัตว์เหล่านี้

¹⁹ ดูเชิงอรรถที่ 8 บทเดียวกันนี้

²⁰ William Shakespeare (1564-1616) นักแต่งบทละครที่ยิ่งใหญ่ของประเทศ
อังกฤษ บทละครของเขามีทั้งโศกนาฏกรรม สุชนาฏกรรม และบทละครประวัติศาสตร์
บทละครของเชกสเปียร์ไม่ดำเนินตามกฎของคลาสสิก เพราะเขามักจะสอดแทรกฉาก
ตลกลงไปโศกนาฏกรรม ในศตวรรษที่ 17-18 ซึ่งเป็นยุคคลาสสิกของยุโรป เชกส-
เปียร์ไม่ได้รับการยกย่อง เขากลับได้รับการยกย่องขึ้นใหม่ในสมัยโรแมนติก คือ ต้น
ศตวรรษที่ 19 ซึ่งเป็นยุคที่ปฏิวัติล้มล้างอิทธิพลของคลาสสิก

บทอาณ

15. ราชานุกรมภูมิปัญญา แห่งประเทศจีน

"จักรพรรดิยง - ซิง พระองค์ใหม่เหนือกว่าพระราชบิดาของพระองค์ ในด้านรักกฎหมายและรักประโยชน์ของสาธารณชน ไม่มีจักรพรรดิองค์ใดทรงทูลบำรุง กลีกรรรมมากกว่าพระองค์ พระองค์ทรงเอาพระทัยใส่ศิลปะที่จำเป็นอันดับแรกสุดนั้นจนถึงชั้น ยกของเกษตรกรในแต่ละมณฑลผู้ได้รับการตัดสินจากนักปกครองในมณฑลนั้นว่าเป็นผู้ขยันขัน แข็งที่สุด เขียวชาที่สุด และขี้สัจที่สุด ขึ้นเป็นขุนนางชั้นแปด ทั้งนี้ มิได้หมายความว่า เกษตรกรผู้นั้นจะต้องเลิกอาชีพซึ่งเขาประสบความสำเร็จ เพื่อมาปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้พิพากษา ซึ่งเขาจะทำได้ เขาก็ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรมต่อไปพร้อมกับมีตำแหน่งทาง ราชการ เขามีสิทธิที่จะนั่งร่วมโต๊ะกับผู้แทนองค์พระจักรพรรดิแห่งมณฑล และรับประทาน อาหารกับเขา ชื่อของเขาได้รับการจารึกเป็นตัวอักษรทองในหอประชุมสาธารณะ กล่าว กันว่า กฎซึ่งห่างไกลจากธรรมนิยมของเรามากและอาจประหม่อมธรรมนิยมของเราข้อนี้ ยังคงถือปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบัน

เจ้าครองนครผู้นี้มีคำสั่งว่า ทูตทั้งจักรวรรดิของพระองค์จักต้องไม่มีการ ตัดสินประหารชีวิตนักโทษก่อนที่รายงานคดีความอาชญากรรมจะส่งมาถวายพระองค์ และให้ เสนอมาถึงสามครั้ง เหตุผลสองประการที่ผลักดันกฎหมายนี้น่านับถือเท่า ๆ กับตัวกฎหมาย เอง เหตุผลหนึ่งก็คือ กรณีที่เราพึงปฏิบัติเกี่ยวกับชีวิตของคน อีกเหตุผลหนึ่งก็คือ ความรัก ใคร่หวางใยที่ภักศรัยพึงมีต่อประชาชนของพระองค์

พระองค์โปรดให้ตั้งร้านค้าข้าวใหญ่ในแต่ละมณฑลพร้อมกับให้มีการเก็บ ออมซึ่งไม่เป็นภาระหนักแก่ประชาชน และซึ่งจะเป็นเครื่องเตือนให้รัฐลงหน้าถึงภาวะขาด แคลนอาหารได้ตลอดไป

(จากเรื่อง ยุคของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ²¹ Le Siècle de Louis XIV)

16. ตัดตอนจากจดหมายต่างๆ

ถึงมาดามว์แซล ดูว์เยร์ (Mlle Dumoyer)

"ฉันจะต้องพบคุณให้ได้แน่ๆ ถึงแม้นฉันจะต้องนำหัวของฉันขึ้นสู่ตะแลงแกงก็ตาม..... ขอให้คุณจงหลีกเลี่ยงมารดาของคุณ เช่นเดียวกับที่หลีกเลี่ยงศัตรูที่ร้ายกาจที่สุดที่คุณมี" (จดหมายฉบับที่ 6 ค.ศ. 1715 สำนักพิมพ์ Garnier)

"จงพยายามอย่างน้อยที่สุดที่จะบรรเทาความทุกข์ที่เป็นอันตรายยิ่งของมารดาของคุณ....." (จดหมายฉบับที่ 12)

"ขอคุณอย่าเอาตัวเข้าเป็นเหยื่อของความโกรธเกรี้ยวของมารดาของคุณเลย คุณก็รู่วาทานสามารถทำอะไรได้แค่ไหน จงปิดบังความจริงจากทาน ... จงบอกว่าคุณลืมมันแล้ว จงบอกว่าคุณเกลียดมันเถิด ลาก่อน ยอดดวงใจของฉัน..." (จดหมายฉบับที่ 16)

17. ถึงมาเก็ส เดอ มิเมอร์ (Marquise de Mimeure) 1719

"ฉันรู้สึกว่าคุณ ฉันไม่ได้ถูกสร้างมาสำหรับความรัก ฉันพบว่ามีความน่าขำในตัวฉันที่จะรักใคร่และฉันยิ่งพบความน่าขำมากกว่าในตัวผู้หญิงที่จะรักฉัน เป็นอย่างนี้เถอะฉันจึงขอเลิกมีรักตลอดชีวิตนี้" (จดหมายฉบับที่ 37)

²¹ เป็นตอนจบของงานประวัติศาสตร์ชิ้นนี้ วอลแตร์ได้อาศัยจดหมายเล่าเรื่องของบาทหลวงมิชชันนารีที่เล่าถึงความพยายามที่จะทำให้คนจีนเข้ารับคริสต์ และการทะเลาะเบาะแว้งระหว่างพวกเยซูอิตกับพวกโตมิโนเียง โดยพวกโตมิโนเียงกล่าวหาว่า พวกเยซูอิตยอมให้ชาวจีนเช่นไหวบรรพบุรุษและยึดถือพิธีกรรมของขงจื้อได้ วอลแตร์ชื่นชมชาวจีนผู้รักสงบและเฉลียวฉลาด เขายกตัวอย่างจักรพรรดิยฺหิงขึ้นมาเพื่อชี้ให้เห็นว่า พระองค์รู้จักที่จะหลีกเลี่ยงปัญหาต่างๆ ของบ้านเมืองอย่างไร ในขณะที่พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ทรงไม่กระทำ

18. ถึงภริยาท่านประธานแห่งแมร์นีแยร์ (Madame la Présidente de Bernières) 1722

"ฉันเริ่มเห็นอย่างชัดเจนว่า ฉันมีคุณเท่านั้นที่เป็นมิตรแท้"

(จดหมายฉบับที่ 80)

"ฉันสาบานว่าจะใช้ชีวิตที่เหลือกับคุณเท่านั้น.....มีคุณคนเดียวเท่านั้นที่ฉันไว้วางใจและที่ฉันเฝ้าใจรักฉันจริง" (จดหมายฉบับที่ 127)

"ฉันเบิกบานใจที่จะได้ไปชื่นชมกับสุขภาพที่กลับคืนมาอีกครั้งหนึ่งใกล้ ๆ คุณ.....ฉันวาดภาพว่าฉันจะมีวันเวลาอันรื่นรมย์ ฉันถูกสร้างมาให้เหมาะที่จะอยู่กับคุณมากกว่าเขา (เขาหมายถึงท่านประธาน)" (จดหมายฉบับที่ 145)

19. ถึงบาทหลวงโปเร (Père Porée)

"กระผมขอวิงวอนท่านอย่างจริงจังได้โปรดบอกกระผมว่ากระผมพูดถึงศาสนาตามที่กระผมควรจะทำหรือไม่ กระผมกระหายที่จะให้ท่านนับถือกระผม ในฐานะคริสตศาสนิกชน" (จดหมายฉบับที่ 181)

"วงการวรรณกรรมของมนุษย์ได้กลายเป็นวงการอันไร้มนุษยธรรม ผู้คนต่างกั๊กวางแผนทำลายกัน แต่งบทกวีเสียดสีกัน คุณพอได้สอนกระผมให้หลีกเลี่ยงความต่ำช้าเหล่านี้ และให้รู้จักการมีชีวิตอยู่ เช่นเดียวกับให้รู้จักเขียน" (จดหมายฉบับที่ 200)

20. ถึงนักเขียนแห่งหนังสือ Nouvelliste du Parnasse มิถุนายน 1713

"ยิ่งฉันรักความจริงมากขึ้นเท่าใด ฉันก็ยิ่งชิงชังการเสียดสีมากขึ้นเท่านั้น มันเป็นแต่เพียงภาษาของความริษยาเท่านั้น" (จดหมายฉบับที่ 216)

21. ถึงมาดามว์แซลกินท์ (Mlle Quinault) 26 มีนาคม 1739

"คุณคิดว่ายาพิษซึ่งเหล่าศัตรูสาดใส่ฉันเป็นยาพิษอันเย็นยะเยือกที่ทำให้ความฉลาดอันน้อยนิดของฉันแข็งตัวไป เปล่าเลย มันกลับทำให้ความคิดของฉันร้อนระอุ และ

ฉันก็กลับกะประกะเป่าขึ้นอีกด้วยความเกรี้ยวกราดของพวกเขา" (จดหมายฉบับที่ 1116)

นี่ใจละที่รำลึกกันนักถึงนิสัยที่ชอบต่อสู้ของเขา

22. ถึงเคานเตส เดอ ลูตเซบูร์ก (Comtesse de Lutzebourg)

11 ตุลาคม 1761

"ฉันมองไม่เห็น²² ฉันได้รับวัตถุศักดิ์สิทธิ์จากโรมในวันเดียวกันสำหรับโบสถ์ที่ฉันให้สร้างขึ้น พร้อมด้วยภาพเหมือนของมาตาม เดอ ปองปาตูร์ ฉันจึงเป็นคนี่สำหรับทั้งโลกนี้และโลกหน้า"

เราจะไม่ตกใจได้อย่างไรที่เห็นวอลแตร์สร้างโบสถ์

23. ถึงมาดาม เดปิเนย์ (Madame d'Epimay)

"นักปราชญ์ที่รักยิ่งของฉัน ยอดรักของฉัน ถ้าไม่มีชื่อฉันเขียนทุกอย่างก็ราบรื่น ทุกอย่างก็ดี เราต้องทำสิ่งที่เลวทราม (l'infâme) นี้ให้ถูกลบนำ หวังเรารวมทั้งคนที่ยุ่งส่งเสริมมันด้วย เราต้องโจมตีเจ้าสัตว์ร้ายนี้ในทุก ๆ ด้าน และขับไล่มันออกจากสังคมที่ตีตลอดไป มันเหมาะสำหรับช่างตัดเสื้อและคนรับใช้ของฉันเท่านั้น ฉันปวดท้อง ฉันเจ็บมาก แต่เมื่อฉันสู้กับเจ้าสิ่งเลวทรามนี้ ฉันกลับคอยยังชั่วขึ้น"

(จดหมายฉบับที่ 3949)

จดหมายมากมายของวอลแตร์ที่เขียนถึงคนที่สนิทสนมกันจบลงด้วยประโยคที่ว่า "ขอให้เราจงทำลายเจ้าสิ่งเลวทรามนี้เถิด" (Ecrasons l'infâme) ควบคู่ไปกับลายเซ็นของเขา และคำว่าสิ่งเลวทรามนี้วอลแตร์หมายถึงคริสตศาสนา

24. วอลแตร์เขียนจดหมายถึงทุกคนในวงวรรณกรรมของสมัยของเขา ถึงพระราชินีหลายองค์ ถึงปีแยร์ เลอ กร็องด์ (Pierre le Grand) และถึงมาควิสแห่งอาร์จองซง (Marquis d'Argenson)

²²วอลแตร์ตามองไม่เห็นเมื่อเขาชราภาพ

จดหมายฉบับแรกลงปี ค.ศ. 1713 ฉบับสุดท้ายเขียนเมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 1778 สามวันก่อนวันตายของเขา

ในจดหมายเหล่านี้ วอลแตร์ได้เปิดเผยความกระตือรือร้นและความรักหลงใหลของเขาอย่างเต็มที่ไม่ปิดบัง เขาทำให้ผู้อ่านจดหมายพอใจและซาบซึ้งจากการที่ได้พบ "ความคิดที่เราให้ครุ่นคำนึง ความแปลกที่ทำให้ขบขัน และคำเฝ้ายอมที่ทำให้ตัวรู้สึกสำคัญ" ในจดหมายเหล่านี้อยู่เสมอ (จากคำวิจารณ์ของ ลองซง Lanson)

25. ในขณะที่การสะสมอาวุธผลาญเงินเป็นจำนวนหลายพันล้านดอลลาร์ต่อวัน ไม่ว่าจะเป็นในคานอาวุธที่ใช้ในยุทธวิธี หรืออาวุธที่ใช้ปฏิบัติการก็ตาม (มากเท่ากับงบประมาณรายปีของสหประชาชาติ) เราจะไม่มีถึงถึงกองคิดใดอย่างไรว่ากองคิดได้ประณามสงครามไว้เพียงไร สงครามอันเป็นความไร้สาระที่ยังทำลายโลกสมัยใหม่อยู่ทุกวันนี้ :

"ในขณะที่กษัตริย์ทั้งสองพระองค์²³ ให้เหล่าทหารร้อง เท เดอุม (Te Deum)²⁴ อยู่ในกาย เขา (คือกองคิด) ก็หลบออกไปครุ่นคิดถึงเหตุและผลของสงคราม

²³คือกษัตริย์ของพวกบัลกาเรีย (le roi des Bulgares) กับกษัตริย์ของพวกคาบอบาร์ (le roi des Abares) ซึ่งเป็นชาวตุรกี ทั้งสองทำสงครามกันและกองคิดได้เห็นสงครามนี้ด้วย ขณะอยู่ในประเทศบัลกาเรีย หลังจากที่ถูกรับไล่ออกจากปราสาทในเยอรมันนี่จึงเขาได้รับการเลี้ยงดูจากบารอนเจ้าของปราสาทมาตั้งแต่เล็ก วอลแตร์อาจสร้างเรื่องสงครามตอนนั้นขึ้นเพื่อเสียดสีกษัตริย์ฝรั่งเศสที่ทำสงครามกับกษัตริย์เฟรเดริกแห่งปรัสเซียในสงครามเจ็ดปี (1756 - 1763)

²⁴Te Deum คำละตินซึ่งเริ่มตนบทสวดสุดท้ายที่พระเจ้า บทสวดนี้นักบุญอ็องบรวัส (Saint Ambroise ศตวรรษที่ 4) เป็นผู้แต่ง วอลแตร์มักชอบเสียดสีศาสนาพร้อมไปกับการเสียดสีสงคราม เพราะเขาชิงชังการสู้รบกันอันเกิดจากการคลั่งศาสนาเป็นพิเศษ

ยังที่อื่น เขาพานไปบนกองซากศพและบนคนที่กำลังจะตาย และไปถึงหมู่บ้านใกล้เคียง หมู่บ้าน
นั้นถูกเผาเป็นเถ้าถ่าน เป็นหมู่บ้านของชาวอนารี่ ซึ่งพวกบุลกาเรียได้เผาเสียตามกฎหมาย
มหาชน ๗ ที่ผู้ชายชราที่มีบาดแผลเหวอะหะเผ่าถูกรรษาที่ถูกเชือดคอหอยและกำลังจะตาย
ทั้ง ๆ ที่อุ้มลูกที่มันมอยู่แนบอกที่อาบโลหิต นั้นพวกเด็กสาวที่ถูกพันทองเหวอะหะหลังจากที่ได้
บ้ำเรอศัฒหาของเจ้าพวกทหารกล้าแล้ว กำลังหายใจระรวยเป็นครั้งสุดท้าย ส่วนคนอื่น ๆ ที่
ถูกเผาไปครึ่งตัวกำลังร้องระงมิโทษเขาเสียเด็ก บนพื้นนั้นเลากมีมันสมองกระจายอยู่ข้างๆ
แขน ขาที่ขาดเคลื่อนอยู่”

บทที่ 14

ฌอง-ฌาคส์ รูสโซ (Jean-Jaques Rousseau 1712-1778)

"ปัญหาที่ขบไม่แตก"

1. รูสโซเป็นนักเขียนและนักปรัชญา เกิดที่เจนีวา และสิ้นชีวิตที่แอร์เมองวิลล์ (Ermenonville) มารดาของเขาสิ้นชีวิตเมื่อให้กำเนิดเขา เขาได้รับการเลี้ยงดูจากบิดาผู้มีอารมณ์แปรวนแปรไม่คงเส้นคงวา

ในช่วงชีวิตวัยรุ่นที่พเนจรรอนเร รูสโซประกอบอาชีพซึ่งเขาไม่ชอบอย่างมิได้เรื่องใครราว เขาไปอยู่กับมาตาม เดอ วารองซ์ (Mme de Warems) ไปเป็นคนรับใช้ในอิตาลี กลับมาอยู่กับมาตาม เดอ วารองซ์ ซึ่งเขาได้เป็นภรรยาลับใหม่ เขาเป็นครูสอนดนตรีใส่เสื้อผ้าเนื้อหยาบ และใส่หมวกอาร์เมเนีย

2. ราชบัณฑิตยสถานแห่งเมืองคียง (l'Académie de Dijon) ใหรางวัลแก่บทความของเขาที่ตอบกระทู้ที่สมาคมตั้งขึ้นว่า "ความเจริญก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และศิลปะมีส่วนทำให้ศีลธรรมเสื่อมลงหรือบริสุทธิ์ขึ้น" ต่อมาเขาพิมพ์ "บทความว่าด้วยที่มาแห่งความไม่เสมอภาคในหมู่มนุษย์" (Discours sur l'origine de l'inégalité parmi les hommes) ความสำเร็จของผลงานทั้งสองชิ้นทำให้เขามีชื่อเสียง

3. ในจดหมายถึงตาลีองแบร์ตว่าด้วยเรื่องการละคร (Lettre à d'Alembert sur les Spectacles) เขาพยายามพิสูจน์ให้เห็นจริงว่า การละครทำให้ศีลธรรมเสื่อมโทรม นวนิยายเรื่อง เฮโลอีส์ใหม่ (La Nouvelle Héloïse) เป็นนวนิยายรักสะเทือนอารมณ์ เนื้อเรื่องเกี่ยวกับคนรักสองคนที่ต้องพรากจากกันด้วยอคติของการแบ่งชนชั้น รูสโซพิมพ์งานชิ้นต่อมาคือ เอมิล (l'Emile) หรือ บทความว่าด้วยการศึกษา ต่อมาเรื่อง สัญญาประชาคม (le Contrat Social) ซึ่งเขาแถลงหลักการซึ่งอาจทำให้รัฐเล็ก ๆ เจริญรุ่งเรืองและแข็งแกร่งมีอำนาจได้ นวนิยายเรื่องเฮโลอีส์ใหม่ จะถูกตีพิมพ์ถึง 50 ครั้ง ภายในเวลา 30 ปี

4. รัสโซเป็นคนเมื่อมันส้ายเข้าใจยาก ไม่สามารถปรับตัวเข้ากับชีวิตในสังคม และแตกคอกับเพื่อน ๆ ทุกคน ความคิดเห็นของเขาทำให้เขาคงอยู่ในฐานะลำบาก เขาต้องหนีออกจากเจนีวา และลี้ภัยไปอยู่ในอังกฤษ ในบั้นปลายของชีวิต ใน ค.ศ. 1770 เขาตั้งรกรากที่กรุงปารีส ณ ที่นี้เขาทุกข์ทรมานต่ออาการกึ่งวิกลจริตคิดว่าเขาถูกตามรังควาญอยู่ตลอดเวลา อาการประสาทที่รุนแรงขึ้นทุกที และรัสโซรู้สึกเหมือนสัตว์ถูกตอนจนมุม ยิ่งไปกว่านั้นวอลแตร์ยังเรียกร่องไหลงโทษประหารชีวิตเขาเสียอีก

5. ก่อนตาย เขาได้เขียนงานไว้มากมายขึ้นด้วยลายมือ คือ คำสารภาพ (les Confessions) บทสนทนา (les Dialogues) และ ความคิดคำนึงของคนเดินทางผู้โดดเดี่ยว (les Réveries d'un promeneur solitaire)

6. รัสโซเป็นคนมีความคิดที่เป็นระบบ มีอารมณ์รุนแรง ซื่อาย เยื่อหยิ่ง ชอบพเนจร และเกาะอาศัยคนใหญ่คนโต ด้วยอารมณ์เห่อสนที่แก้ไขไม่ได้ เขาบิดเบือนทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อทำให้มันเลวลงหรือสวยงามขึ้น เขามักเริ่มด้วยการมองโลกในแง่ดีแต่ก็กลายเป็นคนมองโลกในแง่ร้ายเมื่อเขาคิดลึกลงไป สมอันแน่วเบาเพียงเอือกเดียวสามารถทำให้เขาเบิกบานใจ และเงาเพียงน้อยนิดก็ทำให้เขาพิสงงงงวยไต่ น้อยคนนักที่จะมีอารมณ์หวนไหวรุนแรงอย่างเขา

7. หลักการข้อหนึ่งของเขา คือ ความดีซึ่งติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิด พวกนักจัดทำสารานุกรม (Encyclopédistes)² เชื่อในคุณค่าของความเจริญก้าวหน้า (le progrès)

¹นักเขียนศตวรรษที่ 18 บทที่ 13

²สารานุกรมเป็นผลงานของนักคิดนักวิชาการหัวก้าวหน้า ของสมัยนี้อย่างเด่นชัด เพราะแสดงให้เห็นความเชื่อในเหตุผล ความเชื่อในความก้าวหน้าของอารยธรรม ความนิยมในความเป็นจริงและการปฏิบัติ ต้องการขจัดอคติและเผยแพร่ความรู้ไปสู่มหาชน ดูเพิ่มเติมที่ 5 เชียงธรรมที่ 3 และบทที่ 11 เชียงธรรมที่ 6

แต่รัสโซไม่เห็นด้วย เขาเชื่อว่าคนมีความสุขก็เฉพาะในยุคที่คนมีชีวิตที่ไร้กังวล ไม่ต้องคิดมาก มีชีวิตง่าย ๆ อยู่ท่ามกลางธรรมชาติ สังคมทำให้คนเสื่อมทรามลง

8. ทรัพย์สินสมบัติคือรากเหง้าของความเลว การคิดสร้างระบบความเป็นเจ้าเข้าเจ้าของชั้นทำให้คนพวกหนึ่งระทมทุกข์และคนอีกพวกหนึ่งรำรวยจนเกินเหตุ ความฟุ่มเฟือยก่อให้เกิดความชั่วร้าย การศึกษาและความฟุ่มเฟือยทำให้เกิดความทะยานอยาก และจิตใจอันฟุ้งสร้าน รัสโซเชื่อว่า **การแก้ปัญหาคือ** การลบล้างและเห็นว่า ทรัพย์สินสมบัติเป็นเสมือนสิ่งที่ไม่เชื่อมโยงการคลั่งทางการเมืองเข้ากับคุณธรรมของสังคม

9. เพื่อแก้ไขสถานการณ์อันร้ายแรงนี้ จะต้องให้การศึกษอบรมที่ดีแก่เด็กที่เกิดมาที่อยู่แล้วโดยธรรมชาติ ต้องกันเขาให้พ้นจากความผิดพลาดและความชั่วร้ายทั้งปวง รัสโซกล่าวว่า "มนุษย์ที่คิดคือ สัตว์ที่เลวทราม" เป็นความไร้เดียงสาอย่างน่าตกใจของหลักปรัชญาที่บาระหานี้ รัสโซไม่คำนึงถึงความรุนแรงของระเบิดซึ่งเขาสนุกสนานที่จะกวัดแกว่งเล่น และไม่คิดถึงการทำลายรุนแรงที่อาจจะเกิดขึ้นได้ สำหรับบุตรหลานของเขาอันเกิดจากเตเรส เลอวาสเซอร์ (Thérèse Levasseur) แทนที่จะเลี้ยงดูที่บ้าน เขากลับเห็นสะดวกที่จะเอาไปไว้ที่สถานเลี้ยงเด็กกำพร้า

10. ความสำคัญอันดับหนึ่งของความรู้สึกอ่อนไหวและอารมณ์รุนแรง : รัสโซเอาหัวใจความรู้สึก อารมณ์อันแท้จริง และการรู้แจ้งควยจิต (intuition) ขึ้นต่อต้านปัญญาที่คิดหาเหตุผลของพวกจัดทำสารานุกรม เขาคิดว่ามนุษย์สามารถสัมผัสความสุขอันจริงแท้ประการเดียวได้โดยผ่านทางอารมณ์ความรู้สึกเท่านั้น ความสุขนี้ คือ ความสุขอันเกิดจากมิตรภาพ ความรักของพ่อและลูก ความรักระหว่างสามีภรรยา และการบำเพ็ญความดีต่อเพื่อนมนุษย์

11. อิทธิพลของรัสโซ การมอันเราร้อนของรัสโซกระตุ้นเร้านักปฏิวัติ และมีส่วนทำให้เกิด คำประกาศสิทธิมนุษยชน (la Déclaration des Droits de l'homme) ใน ค.ศ. 1789 (ซึ่งสหประชาชาติได้นำมาปรับใหม่ใน ค.ศ. 1948) สมาชิกสภาปฏิวัติ

(les Conventionnels)³ ก็สามาร๑ดใ๑นความรับผิดชอบส่วนหนึ๑งของอาชญากรรมของ
เขาใ๑ให้แก๑ร์สโ๑ไซ๑ได้

บทอา๑นของร๑สโ๑ไซ๑

12. ความรู๑สึกใ๑เกี่ยว๑กับความยุติธรรม

"ข้า๑งมีความยุติธรรมมากมา๑ยเกิดขี๑นใ๑นเด๑ละวันภายใต้๑ความคุมกั๑นของอส๑ฐา
บรรดา๑กั๑ก็และอา๑นาจ และไม๑เป็นใ๑ที่ร๑กั๑นเพราะใ๑เสียงร๑องของใ๑ผู้ใ๑ถูกกั๑ซี่ไม๑คั๑งใ๑ที่ใ๑คนจะใ๑ยั๑นใ๑ได้"

(จดหมายฉบับที่ 202 สำนักพิมพ์ Colin 1924)

13. นิสัยใ๑ใจนอ๑ย ฉุนเฉียว : จดหมายใ๑ถึงมา๑ตามลู๑เค๑เด๑โต (Mme d'Houdetot)

2 พฤศจิกายน 1757

"นี่ใ๑คือจดหมายฉบับที่ 4 ที่ฉั๑นเขียนใ๑ถึงคุณโ๑โดยไม๑เคยใ๑ได้รับคำ๑ตอบ

คุณลู๑ถูกฉั๑น ฉั๑นเป็น๑คนคำ๑ซั๑นั๑กริ ฉั๑นริ๑คำ๑ซั๑า ขอใ๑ให้ใ๑ใครกั๑ใ๑ให้ใ๑ฉั๑นใ๑เห็นใ๑จิตใจใ๑ที่ใ๑คั๑มใ๑ไป
ใ๑ดว๑ยความร๑ัก ความอ๑อนใ๑ไหว ซั๑บขี๑งใ๑นมิ๑ตรภาพ ซั๑บขี๑งใ๑ในความสั๑ตย๑ซั๑ื่อและใ๑ความใ๑งามมากกว๑า
ใ๑จิตใจใ๑งนี้ของฉั๑น ถ้าใ๑มีฉั๑นจะใ๑งั๑ยใ๑นที่ คนใ๑โ๑คร๑าย ฉั๑นจะไม๑ทนใ๑ความอ๑ป๑ยใ๑นใ๑ไปใ๑ได้
น๑านนั๑กร๑อก"

³สภาใ๑ที่ใ๑ตั้งขี๑นใ๑ ค.ศ. 1792 หลังจากใ๑ความพยายามของนักปฏิ๑วัติใ๑ ค.ศ. 1789 ที่ใ๑จะใ๑จัดใ๑ตั้ง
ระบบกั๑ษั๑ตริ๑ยใ๑ที่อยู่ใ๑ใ๑ใ๑รัฐธรรมนูญสม๑เหลว สภา Convention ใ๑มีระบบกั๑ษั๑ตริ๑ยและใ๑ประกาศใ๑ให้
ใ๑ประเทศใ๑เป็น๑สาธารณรัฐใ๑เป็น๑ครั้งแรก แต่ใ๑สภานี้ใ๑ปราบปราม๑กั๑ต๑ร๑ูทางใ๑การใ๑เมืองและใ๑พวกข๑นนาง
อ๑ย่างร๑ุนแรง พระใ๑เจ้าหลุ๑ยส์ที่ 16 ถูกใ๑ประหารขี๑ีวิต ค.ศ. 1793 และใ๑มีการใ๑ประหารใ๑คนที่ใ๑ถูก
ใ๑กล่าวหาใ๑อีกมา๑กมา๑ยดว๑ยใ๑กิโย๑ติน จนรู๑จักใ๑กั๑นใ๑ใ๑นามว๑า "ยุคใ๑หมิ๑พิ" (la Terreur)
ใ๑สาธารณรัฐใ๑สิ้นสุดใ๑ลงใ๑ ค.ศ. 1799 เมื่อใ๑นโปใ๑เลียนใ๑โบ๑นาปาร์๑ตใ๑ทำใ๑รัฐใ๑ประหารและใ๑ตั้งใ๑ระบบใ๑งสุด
ใ๑ขี๑น ก๑นใ๑ที่ใ๑จะใ๑สถา๑ป๑นา๑ตนใ๑เองใ๑เป็นใ๑จักรใ๑พรร๑ติใ๑ ค.ศ. 1804

10 พฤศจิกายน 1757 "หลอน (มาตามเดปีเนย์ Mme d'Epinaÿ) สาบานว่าจะแยกเราออกจากกัน หลอนคุยโวถึงเรื่องนี้ ฉันไม่ได้ข่าวจากดีเคอโรต์ (Diderot)⁴ เลย เขาพร้อมที่จะทะเลาะกับเพื่อน ๆ และเขาก็ทิ้งพวกเพื่อน ๆ ให้ตกทุกข์ได้ยากไปตามลำพัง ฉันไม่อาจทนสภาพที่เขาทำกับฉันได้ ลาก่อนเพื่อนรักและผู้ปลอบประโลมใจเพียงคนเดียวของฉัน"

(จดหมายฉบับที่ 430)

จดหมายจากมาตามดูเคอโรต์

"จงพยายามอย่าใจร้อนนัก เพื่อนรัก มิฉะนั้นเธอจะทำแต่ความผิดเท่านั้น และจะอยู่ศีลธรรมเสมอต่อเพื่อน ๆ ของเธอ ความเพ้อฝันของเธอกลั่นกินทำลายตัวมันเองและทำให้เธอทุกข์ทรมาน"

(จดหมายฉบับที่ 433)

14. อารยธรรมได้ทำลายความดีงามของมนุษย์

"หลังคามุงแฝกและกระท่อมอันเป็นที่พำนักของความรู้จักประมาณ และความมีคุณธรรมได้กลายเป็นอะไรไปแล้วหมด ความโอ้อวดอันเป็นพิษภัยอะไรหนอที่มาแทนที่ความเป็นอยู่เรียบง่ายของโรมัน ภาษาต่างชาตินี้คืออะไร ขนบธรรมเนียมที่เหยาะเดเยะเหล่านี้คืออะไร รูปปั้นรูปวาดศิกรามเหล่านี้หมายความว่าอะไร เจ้าคนโง่เขลา เจ้าทำอะไรลงไปเจ้าผู้เป็นนายแห่งนานาชาติทั้งปวง เจ้ายอมตนเป็นทาสของคนเหลวไหลที่เจ้ารบชนะ⁵พวกที่ปกครอง

⁴นักคิดนักเขียนคนหนึ่งของศตวรรษที่ 18 คูบที่ 11 เชียงธรรมที่ 6

⁵อาณาจักรมาซิโดเนียของกรีกได้พ่ายแพ้ต่อกองทัพโรมันในปีที่ 168 ก่อนคริสตกาล และในปีที่ 133 ก่อนคริสตกาล แวนแคว้นอาณาจักรต่าง ๆ ของกรีกก็ตกเป็นของอาณาจักรโรมันอย่างสมบูรณ์ ชาวโรมันชื่นชมกับศิลปะวัฒนธรรมอันรุ่งโรจน์ของกรีกโดยเฉพาะยูกลีเซเลนีสติค (338-133 ก่อนคริสตกาล) มาก และได้รับเอามาเป็นแบบฉบับของศิลปะวัฒนธรรมของตน แม้แต่ชนชั้นสูงก็นิยมพูดภาษากรีก ดังนั้น ผู้ชนะจึงตกเป็นผู้แพ้ทางวัฒนธรรม ดังที่ฮอราซ (Horace) กวีโรมันกล่าวไว้ในโคลงบทหนึ่งของเขาว่า "ประเทศกรีซผู้พ่ายแพ้ก็กลับชนะ ผู้พิชิตที่ดูร้ายของตน" (La Grèce conquise conquiert son farouche vainqueur)

เจ้าเป็นเพียงนักพูดเจ้าการมั่งคั่ง เจ้าหลังเลือดครดประเทศกรีซและเอเชียเพียงเพื่อให้
สถาปนิก จิตรกร ประติมากร และนักแสดงจำวอดขึ้นเลวร้ายยิ่งขึ้นเท่านั้น ทรัพย์สินอันมากมาย
ที่ยึดได้จากคาร์เธจ⁶ โดดตกเป็นเหยื่อของนักเป่าขลุ่ยเท่านั้น ชาวโรมันทั้งหลาย จงรีบเร่งทำ
ลายโรงละคร จงทุบรูปปั้นหินอ่อนเหล่านี้ จงเผาภาพวาดเสีย จงขับไล่เจ้าทาสเหล่านี้ที่กดเจ้า
อยู่ใต้อำนาจ ซึ่งศิลปะอันเต็มไปด้วยพิษภัยของพวกมันทำให้เจ้าเสื่อมลง ฝีมือของคนอื่น ๆ
รุ่งโรจน์ด้วยความเก้งก้างที่เปล่าประโยชน์เกิด ความสามารถประการเดียวที่มีค่าควรแก่โรม
คือการเป็นจักรโลก และทำให้โลกปกครองด้วยคุณธรรม⁷ เมื่อซีเนอัส (Cynéas)⁸ หลง
คิดว่าสภาเซนาต (le Sénat)⁹ ของเราเป็นสภาภคิตรีย์ เขามีโค่นต้นกับพิธีอันหุรหุรา

⁶คาร์เธจ เป็นดินแดนอยู่ในภาคเหนือของแอฟริกาที่เป็นพูนีสและทริโปลีปัจจุบัน เจริญรุ่งเรือง
มากในทางการค้า ชัดแย้งกับโรมเพราะคาร์เธจแพ้ลิทเทิลเข้าไปในซิซิลีซึ่งอยู่ใต้อิทธิพลโรม
โรมกับคาร์เธจทำสงครามกันถึงสามครั้ง เรียกว่า สงครามพิวนิก (Punic War)
และคาร์เธจก็ถูกทำลายอย่างราบคาบในปี 146 ก่อนคริสตกาล

⁷ตามปกติ เมื่อโรมแผ่ขยายอาณาจักรออกไปยังที่ใด ก็จะนำความเจริญแห่งอารยธรรมโรมัน
ไปสู่ที่นั่นด้วย ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง กฎหมาย สถาปัตยกรรม ซึ่งเป็นระบบที่เรียกว่า
สันติโรมัน (Pax Romana) ในที่นี้ รุสโซได้เพิ่มการเผยแพร่คุณธรรมเข้าไปอีกประการหนึ่ง

⁸ผู้แทนพระองค์ของกษัตริย์ปีรุส (Pyrrhus) กษัตริย์กรีกผู้หนึ่งซึ่งช่วยชาวกรีกซึ่งอยู่ทางตอนใต้
ของแหลมอิตาลีต่อต้านการรุกรานของโรมในศตวรรษที่ 2 ก่อนคริสตกาล แต่สุดท้ายแพ้แก่โรม
และได้ส่งตัวเขามาเจรจาสันติภาพกับโรมในปี 280 ก่อนคริสตกาล

⁹สภาเซนาต หรือ สภาเซเนท เป็นสภาหนึ่งในระบบการปกครองแบบสาธารณรัฐของโรม
ประกอบด้วยสมาชิกซึ่งเป็นชนชั้นสูง ทำหน้าที่ควบคุมเกี่ยวกับการคลัง การต่างประเทศ
การตัดสินคดี และยับยั้งนโยบายหรือมติของสภาราษฎร

ไรประโยชน์ หรือที่เน้นกับความโอ้อวดอันหาดูได้ยาก เขาไม่ได้ยินการพูดเล่นโวหารอันไรสาระ¹⁰ ซึ่งแสดงถึงการศึกษาและเสน่ห์ของคนที่ไม่เห็นแก่สาระอะไร ซีเนอัสเห็นอะไรที่งามสง่ารี โอประชาชนชาวโรมันเอ๋ย เขาเห็นภาพซึ่งความมั่งคั่งและศิลปะทั้งหมดของเจ้าไม้อาจจะให้ได้เลย เป็นภาพอันงดงามที่สุดที่เคยปรากฏภายใต้ท้องฟ้า นั่นก็คือ สภาซึ่งประกอบด้วยคนที่ถึงสองร้อยคนซึ่งสมควรที่จะบังคับบัญชาโรมและปกครองโลกมนุษย์

"ความฟุ่มเฟือยมักถูกเคียดงไปกับวิทยาการและศิลปะ และไม้อาจขาดจากกันได้ ข้าพเจ้าทราบว่าคุณปรัชญาของเราซึ่งมักถูกมองด้วยอคติจนแปลก ๆ **ถือเอาว่าความฟุ่มเฟือยแสดงความหรูหราของรัฐ** ซึ่งเป็นแนวคิดที่ขัดกับประสบการณ์ของทุกยุคทุกสมัย แต่หลังจากที่ได้ลิ้มความจำเป็นที่จะต้องมีกฎหมายจำกัดความฟุ่มเฟือย¹¹ ไปแล้ว เจ้าหลักปรัชญานี้จะกล่าวปฏิเสธหรือว่าชนบทรอบเมืองที่มีมิใช่สิ่งจำเป็นคือความยืนยาวของจักรวรรดิ และความฟุ่มเฟือยนั้นมิใช่สิ่งที่ขัดกันอย่างสิ้นเชิงกับชนบทรอบเมืองที่ดี"

(จาก บทความว่าด้วยวิทยาการและศิลปะ Discours sur les sciences et les arts)

¹⁰ ในแง่ของศิลปะการใช้ภาษา ชาวโรมันชื่นชมและรับเอาศิลปะการพูดโน้มน้าวจิตใจของสาธารณชน (l'éloquence) ของนักพูดกรีกมาใช้ในภาษาของตน เต็มไปด้วยการใช้โวหารหรูหราและคารมคมคาย

¹¹ ในสมัยกรีกที่กรุงอะเธนส์ เคยมีกฎหมายจำกัดจำนวนแขกที่จะเชิญมาในงานเลี้ยง และในสมัยโรมัน มีกฎหมายมิให้เสื้อผ้าทำด้วยผ้าเงินผ้าทอง

15. "ฉันกำลังกระทำการอย่างหนึ่งซึ่งไม่เหมือนใครและจะไม่มีใครเลียนแบบได้ ฉันต้องการแสดงให้เห็นเพื่อนร่วมโลกเห็นมนุษย์คนหนึ่งกับธรรมชาติที่แท้จริงทั้งหมดของเขา"¹²

¹²จากตอนต้นของคำสารภาพ (les Confessions 1765-1770) ผลงานชิ้นหนึ่งในช่วงสุดท้ายของชีวิต การเขียนคำสารภาพซึ่งเป็นการถ่ายทอดถึงแนวความรู้สึกและวิเคราะห์ตัวเองนี้ เคยมีมาแล้วตั้งแต่สมัยกลาง (คำสารภาพของนักบุญออกัสติน ซึ่งแสดงความรู้สึกทางศาสนา) และสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยา (เอสเซย์ ของ มงแตญ คูบที่ 4) ในที่นี้รุสโซ่แสดงให้เห็นความหยิ่งของเขาที่จะแตกต่างจากคนอื่น ๆ เขาหาว่ามงแตญคูบถึงแต่กานทีของตัวเอง ในขณะที่เขาจะตีแผ่ตัวเองในทุก ๆ ด้าน โดยไม่หวังเกรงว่าจะมีคนที่คิดว่าเขา เพราะไม่มีมนุษย์ปุถุชนคนใดที่สมบูรณ์แบบเลยในโลกนี้ การเขียนคำสารภาพนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะพิสูจน์ตัวเองอีกด้วย เนื่องจากความคิดของเขาถูกโจมตีมากในสมัยนั้น การเน้นความสำคัญของตัวเอง ของอารมณ์อ่อนไหว และรุนแรง ตลอดจนความถึงงานอันบริสุทธิ์ของธรรมชาติทำให้รุสโซ่เป็นผู้นำทาง (précurseur) ให้แก่ยุคโรแมนติกที่สำคัญที่สุดคนหนึ่ง

บทที่ 15

อ็องเดร เซนีเยร์ (André Chénier 1762-1794)

กวีผู้ยิ่งใหญ่ ในโลกที่มีเท้านักแต่งกาพย์กลอน

1. กวีผู้ยิ่งใหญ่ผู้มีชื่อเสียงด้วยการฉายแววที่จะรุ่งโรจน์และงานที่ยังแต่งไม่จบ เขาเกิดที่กรุงคอนสแตนติโนเปิล มารดามีพื้นเพเป็นคนฝั่งเมดิเตอร์เรเนียนตะวันออก¹ เขาสนับสนุนสมาคมผู้ส่งเสริมรัฐธรรมนูญ (Société des Amis de la Constitution) แต่ต่อต้านความรุนแรงของพวกจาโคเบ็ง (Jacobin) และจิงแดง (Girondins)² เขาได้รวมกับมาลเชร์บส์ (Malesherbes)³ ในการเขียนปกป้องพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 เขา

¹ กล่าวกันว่ามารดาเซนีเยร์มีพื้นเพเป็นชาวกรีก เซนีเยร์จึงมีความรู้สึกผูกพันกับวัฒนธรรมกรีกเป็นพิเศษตั้งแต่วัยเด็ก

² ทั้งพวกจาโคเบ็งและจิงแดงเป็นกลุ่มการเมืองสามัญชนที่หัวรุนแรงที่มีส่วนผลักดันให้เกิดการปฏิวัติฝรั่งเศสใน ค.ศ. 1789 และได้เข้ามามีบทบาทในการบริหารบ้านเมืองในสภาที่ตั้งขึ้นหลังปฏิวัติ พวกจาโคเบ็งเป็นพวกซ้ายจัด หัวรุนแรงกว่า สภาของกลุ่มทั้งสองนี้เองที่โหวตให้ประหารชีวิตพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ในเดือนมกราคม 1793 แต่ทั้งสองก็เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน และพวกจาโคเบ็งสามารถกำจัดพวกจิงแดงได้ในปีเดียวกันนั่นเอง

³ Malesherbes (1721-1794) นักปกครองและนักเขียนที่มีบทบาทส่งเสริมการพิมพ์สารานุกรม การช่วยปกป้องพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ในการพิจารณาคดีในศาล ทำให้เขาถูกจับใน ค.ศ. 1793 และถูกประหารด้วยกิโยตินใน ค.ศ. 1794 เช่นเดียวกับผู้รวมเข็ญกับเขาคือเซนีเยร์ ซึ่งถูกจับและถูกประหารเช่นกัน

สิ้นชีวิตบนตะแลงแกงในเดือนเทรมิดอร์ (Thermidor)⁴ คือเดือนซึ่งมีระยะเวลาตั้งแต่วันที่ 19 กรกฎาคม ถึง 20 สิงหาคม เปรตวันก่อนที่โรแบสปีแยร์ (Robespierre)⁵ จะสิ้นอำนาจอันเป็นการสิ้นสุดยุคทมิฬ (La Terreur) เซนีเยร์เป็นนักหนังสือพิมพ์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดคนหนึ่งในวงวรรณกรรมฝรั่งเศส เขาได้ฝันที่จะเขียนบทร้อยกรองขนาดยาวอุทิศแก่ความก้าวหน้าชื่อ แอร์เมส (Hermès) ซึ่งเหลืออยู่เพียงบางตอนเท่านั้น

ผลงานของเขาได้รับการพิมพ์ออกมาหลังจากที่เขาสิ้นชีวิตแล้ว มีรวมบทกวี

⁴ เมื่อพวกเขาโคแบ็งมีอำนาจเต็มที่แล้ว ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1793 ได้ดำเนินนโยบายริครอนคริสตศาสนาด้วยการล้มเลิกปฏิทินแบบเก่า และใช้ปฏิทินของพวกเขาปฏิวัติแทน ปฏิทินใหม่นี้ใช้กันอยู่เพียงแค่สามปี นับเริ่มจากวันที่ 22 กันยายนซึ่งเริ่มในฤดูใบไม้ร่วง มีสิบสองเดือน แต่ละเดือนมีสามสิบวัน ชื่อของเดือนชวนให้นึกถึงฤดูกาลในตอนนั้น คือ vendémiaire (เดือนแห่ง vendanges คือการเก็บองุ่น) brumaire (เดือนแห่ง brumes คือหมอก) frimaire (เดือนแห่ง frimas คือ น้ำค้างแข็ง) nivôse (เดือนแห่ง neiges คือหิมะ) pluviôse (เดือนแห่ง pluies คือฝน) ventôse (เดือนแห่ง vents คือลม) germinal (เดือนแห่ง germination คือการแตกหน่อของต้นไม้) floréal (เดือนแห่ง fleurs คือดอกไม้) prairial (เดือนแห่ง prairies คือทุ่งหญ้า) messidor (เดือนแห่ง moissons คือการเก็บเกี่ยว) thermidor (เดือนแห่ง chaleur คือความร้อน) fructidor (เดือนแห่ง fruits คือผลไม้) นอกจากนั้นพวกเขาก็ยังล้มเลิกพิธีต่าง ๆ ทางศาสนา และชื่อของวันซึ่งตั้งตามชื่อของนักบุญอีกด้วย

⁵ ผู้นำกลุ่มจาโคแบ็ง ผู้คอย ๆ เปลี่ยนสภาผู้แทนเป็นสภาปฏิวัติหลังจากล้มล้างพวกจริงแท้แล้ว เขาเป็นผู้ผลักดันให้เกิดการประหารพวกต่อต้านเขาอย่างมากมายในยุคทมิฬ โรแบสปีแยร์เป็นคนโหดเหี้ยม เขาสั่งฆ่าแม่แต่นักวิชาการ และกวีเซนีเยร์ ในที่สุดเขาก็ถูกโค่นล้มในเดือนกรกฎาคม 1794

Bucoliques⁶ และ Idylles⁷ บทกวี Bucoliques มีชื่อคือ เสรีภาพ (Liberté) ส่วนนอยแห่งตาร็องเคอะ (Jeune Tarentine) เนแยร์ (Néaere) ในบทโคลงเหล่านี้ เซนิเยร์แสดงตัวเป็นผู้ศึกษาอารยธรรมกรีกอย่างเต็มที่เยี่ยมเช่นเดียวกับราซีน (Racine)⁸ และเฟเนอลง (Fenelon)⁹ ก่อนการปฏิวัติฝรั่งเศสในค.ศ. 1789 บาทหลวงบาร์เตเลอมี (Barthélemy) ผู้เขียนการเดินทางของอนาซาร์ซิส (Voyage du Jeune Anacharsis) และคนอื่น ๆ อีกหลายคน ได้ทำให้กรีซอยู่ในความนิยม เซนิเยร์ได้รื้อฟื้นกวีนิพนธ์และความไพเราะกลมกลืนแบบกรีกขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ไม่ใช่ประเทศกรีซของโสคนาฏกรรม แต่เป็นการเร้าอย่างแยบยลให้เกิดภาพจน์ แสงสว่าง ร่างกายอันงามละมุนที่ดึงดูดสายตา เขาเป็นกวีสมัครเล่นที่ฝันอยู่ในบรรยากาศแบบกรีก

2. บทโคลง Elégies¹⁰ ประกอบด้วยบทเพลงรัก บทเพลงเศร้าและเสียดาย รวมถึงสี่สิบบท เป็นงานของเอปิกิวเรียนผู้เป็นนักสารนิยมน¹¹ แอร์เมส (Hermes)

⁶ คำว่า bucolique มาจากภาษากรีกว่า boucolos แปลว่า คนเลี้ยงวัว บทกวีประเภทนี้จึงเป็นบทกวีที่แสดงฉากชีวิตในชนบท

⁷ idylle. ภาษากรีกแปลว่า ภาพเล็กๆ ในสมัยกรีก idylle เป็นบทกวีเล็ก ๆ มักเป็นเรื่องรักในฉากชีวิตชนบท เซนิเยร์ได้นำมาใช้หมายถึงบทกวีที่บรรยายชีวิตความเป็นอยู่สมัยกรีกโบราณ และบทกวีรัก

⁸ นักแต่งบทละครคลาสสิก กุบทที่ 13 เชียงอรรดที่ 9

⁹ นักเขียนสมัยคลาสสิกศตวรรษที่ 17 กุบทที่ 9 เชียงอรรดที่ 2

¹⁰ elegie ของเซนิเยร์ หมายถึงบทโคลงสะเทือนอารมณ์ซึ่งมักได้แรงบันดาลใจมาจากความรักและความเปราะบางของมนุษย์ คุณความหมายอื่น ๆ ของ élégie เพิ่มเติมในบทที่ 6 เชียงอรรดที่ 21

¹¹ กุบทที่ 6 เชียงอรรดที่ 2

เป็นผลงานเชิงสอนซึ่งเซนิเยร์ใฝ่ฝันที่จะเขียนเกี่ยวกับระบบของโลกและความก้าวหน้า ซึ่งเหลืออยู่เพียงบางตอนกับคำนำที่ชื่อ การประดิษฐ์คิดค้น (l'Invention) ด้วยความคลั่งไคล้ในเหตุผล เซนิเยร์แสดงตัวเป็นผลิตผลของยุคสมัยของเขา ที่พร้อมจะสละดีโลกใหม่ และมุ่งมาดปรารถนาที่จะเปิดอาณาจักรอันไพศาลให้เกิดขึ้นด้วยประการฉะนี้

3. รวมบทโคลง Iambes¹² แสดงความโกรธและความเคืองแค้น นักโทษประหาร ร้องตะโกนความทงนองอาจและย่ำถึงสิทธิแห่งความยุติธรรม สิทธิแห่งเสรีภาพและศักดิ์ศรีของมนุษย์จากมุขมุกของที่คุมขัง ด้วยการเสียดสีที่แสดงอารมณ์ส่วนตัว (lyrique) มิใช่มุ่งสอน (didactique : จากคำวิจารณ์ของบัวโล Boileau)¹³ ทั้งไม่เสียดแทง (จากคำวิจารณ์ของวอลแตร์ Voltaire)¹⁴ เซนิเยร์ต่อต้านการปกครองเยี่ยงทรราชย์ของพวกจาโคเบ็ง และเพื่อหยามเกียรติ "พวกค้ำข้าที่เลวทรามยิ่ง" กวีผู้ละเอียดอ่อนจึงใช้ "เหล็กที่ตอกสะกด"¹⁵ อันลวกรอนของบทโคลงประเภทนี้

ถ้าเซนิเยร์มีชีวิตยืนยาวกว่านี้ เขาก็คงจะได้พัฒนาบทเสียดสีทางการเมืองโดยรวมมีอิทธิพลกับหนังสือพิมพ์ :

¹² ในสมัยกรีกโบราณ หมายถึงบทโคลงเสียดสีซึ่งแต่งด้วยคำประพันธ์วรรคละ 6 พยางค์ ที่เรียกว่า iambes เซนิเยร์ได้นำมาแต่งเสียดสีแสดงความรู้สึกส่วนตัวโดยใช้แต่งสลับกันระหว่างบทละสิบสองพยางค์กับแปดพยางค์ ใช้สัมผัสพยางค์ท้าย ab, ab เป็นคู่ ๆ จังหวะในบทโคลงประเภทนี้มักจะเร็วและหนักแน่นรุนแรง

¹³ กวีนักทฤษฎีในศตวรรษที่ 17 กุบที่ 11 เบ็งอรรดที่ 12

¹⁴ กุบที่ 13

¹⁵ หมายถึงเหล็กที่ใช้สะกดหินที่ประติมากรใช้ในการแกะสลัก ให้อาภาพจน์ของศิลปะและความรุนแรงในเวลาเดียวกัน

"จะต้องตายโดยที่ยังยิงธนูไม่หมดกระบอก
โดยที่ยังไม่ได้แทง ยังไม่ได้เหยียบย่ำ ยังไม่ได้กดค้ำให้จมลงไปในความโสมมของ
พวกมัน

เจ้าพวกเพชฌฆาตที่ทำให้กฎหมายแปดเปื้อนมลทิน
เจ้าพวกทรราชที่ยะโสโอหังที่กดประเทศฝรั่งเศสลงเป็นทาส
และเชื่อกอเสี้ยให้ตาย โอสัมบัติอันแสนรักของข้า
โอ ปากกาของข้า การจ้องล้าง ความโกรธเกรี้ยว ความสยดสยองนากลัวอัน
เป็นเทพเจ้าแห่งชีวิตข้า
ข้ายังหายใจอยู่ที่เพราะพวกเจ้าเท่านั้น" 16

4. ถ้าหากเขาปล่อยตัวให้เคื่องแสนอย่างงายตาย เขาก็ยังกลัวความเกินพอดี
เขาอยู่ฝ่ายความคิดใหม่ ๆ แต่เขาก็ให้คำแนะนำในการปฏิบัติตนอย่างรู้
คิดแก่นักการเมือง เขากล่าวกับพวกเหล่านั้นว่า เหล่าท่านผู้บำเพ็ญประโยชน์
"ท่านเพียงแต่จะรู้จักโน้มลงมา
อา จงอย่าทิ้งประชาชนให้ขาดคำแนะนำและเครื่องเห็นยวรุ่ง
ฝูงชนผู้จับอาวุธ เพื่อกำจุนสิทธิตามกฎหมายของพวกเรา
ควยคมเพลิงอันสว่างโชติ และอาวุธที่ไขประหัตประหาร
เขาแก่แก่นให้แก่เหตุผลด้วยการประกอบอาชีพการกรรม" 17

16 ตอนหนึ่งจากบทโคลง iambe ชื่อ เหมือนดั่งแสงสุดท้ายแห่งดวงตะวัน
(Comme un dernier rayon)

17 ตอนหนึ่งจากบทโคลง Le Jeu de Paume XIV et XVI

การโจมตีด้วยคำพูดอย่างรุนแรงเป็นสิ่งที่เขาคุ้นเคย และนำทางให้แก่การ
โจมตีอันทรงพลังของวิกตอร์ อูโก¹⁸

"อะไรกันนี้ ไม่มีอะไรจะเหลืออยู่เลย

เพื่อที่จะลงไปจนถึงนรก

ไปหาเสาสามสาย¹⁹ แห่งการแก้แค้น

ซึ่งเงือง่าขึ้นแล้วเหนือเจ้าคนโง่ชั่วเหล่านี้

เพื่อถ่มน้ำลายรดข้อของมัน เพื่อร้องเพลงให้แก่การทรมานพวกมัน

ไปเถิด จงเก็บกตเสียดะโถนอีกที่กของเจ้า

จงทุกข์ทเวษเถิด โอ เจ้าใจที่อิมพองด้วยความเกลียดชังและโหยหาความ

ยุติธรรม

ส่วนเจ้า คุณความที่เอ๋ย จงร้องให้เถิดถ้าฆ่าตาย"²⁰

¹⁸ กวียุคโรแมนติกผู้แต่งบทกวีได้ทุกประเภท ผลงานกวีนิพนธ์ที่มีชื่อเสียงชิ้นหนึ่ง คือ Les Châtiments (1853) ซึ่งรวมบทกวีโจมตีเสียดสีพระเจ้านโปเลียนที่ 3 อย่างรุนแรง
ดูเพิ่มเติมเกี่ยวกับอูโกในหน้า

¹⁹ คือเสาของ Furies 3 คน ผู้เป็นภูติที่ลงโทษผู้กระทำผิด นิยายกรีกวาดภาพภูติทั้งสามเป็น
หญิงแต่งกายด้วยชุดดำ หนาคานาเกลียดน่ากลัว เกิดจากหยดเลือดของบิดาของโครนัส
(Cronus) เมื่อถูกบุตรชายคือโครนัสฆ่าเพื่อชิงความเป็นใหญ่ ภูติทั้งสามมักโลงโทษ
ฆาตกรที่ฆ่าบุคคลในวงศ์วานวานเครือเดียวกัน พวกนี้จะไล่เหยี่ยวตัวงู กบเพลิง หรือเส้
นทโลงของ เซนิเยร์และกวีคนอื่น ๆ ในยุคนี้มักเติมไปด้วยการอ้างถึงนิยายกรีก-โรมัน
โบราณ เพราะเป็นที่นิยมกันในยุคที่ยังนิยมวรรณกรรมคลาสสิกนี้

²⁰ ตอนสุดท้ายของบทโคลง Comme un dernier rayon

5. เซนีเยร์อยู่ในยุคสมัยของเขาด้วยความคิด แต่อยู่ในยุคคลาสสิกโบราณด้วยศิลปะของเขา เขาคือเอากวีโบราณเป็นแบบอย่าง แต่เขาไม่เคยเลียนแบบอย่างไม่มีสัมหุสึมคา การยกย่องกวีโบราณของเขาเป็นอิสระเช่นเดียวกับลา ฟงแตน (la Fontaine)² และยิ่งใหญ่เท่า ๆ กับร็องซาร์ด (Ronsard)²² คำโคลงบาทเดียวนี้รวมสรุปความโน้มเอียงหลาย ๆ ด้านของเขา

ด้วยความคิดใหม่ ๆ จงมาแต่งบทกวีแบบโบราณเถิด²³

(Sur des pensers nouveaux, faisons des vers antiques)

6. พวกโรแมนติคยกย่องเซนีเยร์ในฐานะผู้นำทางเพราะลีลาการประพันธ์ที่อุดมด้วยภาพพจน์ที่ตื่นใจ คำขยายที่เฉพาะเจาะจง เสียงก้องวานอันเร้าอารมณ์ของคำเปลว ๆ จังหวะหยุดที่หลากหลายของโคลง และการกระโดดข้ามบาทที่เห็นอยู่เนื่อง ๆ เขาชื่นชมความไพเราะกลมกล่อม แต่มิใช่ความสมคูลย์แบบเรขาคณิต เขาไม่ยอมให้หลักฉันทลักษณ์กำหนดความหมายของโคลง (เช่น distiques²⁴ stances²⁵ strophes²⁶) เช่นเดียวกับนักร้องหมู่²⁷ ในโศกนาฏกรรมกรีก เขาใช้หลักความขัดแย้งและการต่อเนื่องของคำ

²¹ นักแต่งนิทานที่มีตัวละครเป็นสัตว์ในศตวรรษที่ 17 กุบทที่ 13 เบียงอรรถที่ 18

²² กวีในศตวรรษที่ 16 กุบทที่ 6

²³ จาก l'Invention คำนำของกวีนิพนธ์เรื่องยาว Hermès

²⁴ การรวมกันของโคลงสองบาทเพื่อให้ได้ความหมายสมบูรณ์

²⁵ บทหนึ่ง ๆ ของโคลงทั้งหมด แต่ละบทมีความหมายสมบูรณ์ และมีความยาวเท่ากัน

²⁶ บทเล็ก ๆ ในโคลงทั้งบท ความหมายเดียวกับ **stance**

²⁷ นักร้องหมู่ในโศกนาฏกรรมกรีก ทำหน้าที่เหมือนตัวละครหลายตัวที่ร้องขับจังหวะการแสดงเป็นระยะ ๆ และทำหน้าที่แทนระบำด้วย นักร้องหมู่มักทำหน้าที่วิจารณ์หรือให้ข้อคิดในบทละครนั้น ๆ ด้วย การที่บทละครกรีกมีการร้องเพลงและแทนระบำของนักร้องหมู่เพราะบทละครถือกำเนิดจากพิธีกรรมบูชาเทพเจ้า ภายหลังจึงพัฒนามาเป็นบทละคร

จากบาทหนึ่งไปอีกบาทหนึ่ง หรือจากบทหนึ่งไปอีกบทหนึ่ง ดังนั้น การหยุดของความหมายจึงไม่ตรงกับ การแบ่งจังหวะวรรคตอน

บทโคลง *Elégies* นำบทกวีนิพนธ์ของลามาร์ตี (Lamartine)²⁸ และ
บทโคลง *Iambes* นำโคลงชุด *les Châtiments* ของวิกตอร์ อูโก

กวีปาร์นาสเซียน (Les Parnassiens)²⁹ ชื่นชมความงามแบบประติมากรรมอันมีรูปร่าง (*la beauté sculpturale*) ของบทโคลง *Bucoliques*

7. อารมณ์อ่อนไหวของเขนิเยร์ควบคุมเสียงดนตรีของบทโคลง ซึ่งเป็นห่วงทำนองเพลงอันอ่อนหวาน นุ่มนวล ละเอียดย้อน จับใจและโน้มน้าวอารมณ์ ด้วยจังหวะและ

²⁸ Lamartine (1790-1869) กวีโรแมนติค เป็นคนแรกที่ประกาศทฤษฎีว่า กวีนิพนธ์จะต้องถ่ายทอดอารมณ์ส่วนตัวของกวีจากส่วนลึกของหัวใจ ซึ่งเป็นทฤษฎีสำคัญของกวีโรแมนติคทั้งหลาย บทโคลงของเขามักเกี่ยวกับความรักที่ไม่สมหวัง ความศรัทธาในศาสนา การครุ่นคำนึงถึงความตาย ความรู้สึกตอบโต้อย่างลึกซึ้งกับธรรมชาติ ความเศร้าสร้อยของความคิดสอดคล้องกลมกลืนกับเสียงดนตรีอันแผ่วเบา และความรู้สึกที่โคลงทำให้เกิดขึ้น คือ ความเศร้าซึม (*la mélancolie*)

²⁹ กลุ่มกวีปาร์นาสเซียนอยู่ในช่วงตั้งแต่ประมาณ ค.ศ. 1866 ถึงเกือบสิ้นศตวรรษที่ 19 กวีกลุ่มนี้ไม่เห็นด้วยกับกวีโรแมนติคที่เอากวีนิพนธ์ไปรับใช้อารมณ์ กวีปาร์นาสเซียนเน้นหลักการศิลปะเพื่อศิลปะ การแต่งกวีนิพนธ์จะต้องมีจุดมุ่งที่ความสมบูรณ์แบบของศิลปะ การบรรยายความงามของเรือนร่างวัตถุภายนอกอย่างถูกต้องแม่นยำ มีใช้อารมณ์และจินตนาการซึ่งเป็นเรื่องจับต้องไม่ได้ กวีนิพนธ์จึงมิใช่การถ่ายทอดเรื่องราวส่วนตัว ทั้งนี้ เพราะกวีนิพนธ์ได้รับอิทธิพลจากวิทยาศาสตร์และวัตถุนิยมในช่วงเวลานั้นด้วย

เสียงกังวานของชื่อต่าง ๆ³⁰ อันกลมกลืน เช่นิเยร์ชวนให้นึกถึงดนตรีในบทกวีกรีก³¹ และ
จังหวะที่เบานุ่มชวนเคลิบเคลิ้ม บทโคลงเอนอาบด้วยแสงสว่าง บางครั้งอ่อนละมุน บางครั้ง
จัดจ้านแต่โดยปกติจะขาดลีลาสรพ

กวีนิพนธ์ของเซนิเยร์จึงงดงามด้วยการบรรยายรูปร่างอันสัมผัสได้ (poésie
plastique) อุดมด้วยเสียงดนตรีและแสงอันบรรเจิด เซนิเยร์ได้พิมพ์บทโคลงเพียงสอง
บทเท่านั้น ความใฝ่ใจในการศึกษาและรักความรื่นรมย์ของชีวิตทำให้นึกถึงรองซาร์ค³² นัก
วรรณคดีบางคนต้องการยกให้เขาเป็นกวีโรแมนติคที่มาก่อนยุคสมัย³³ แต่ทั้ง ๆ ที่บทโคลง
Elégies บางบทมีลักษณะเสราสรอยแบบลารมาติน และความรุนแรงของบทโคลง Iambes
ซึ่งบางครั้งเทียบเท่ากับบทโคลงของอูโก เซนิเยร์ก็ยังไกลมาทางกวีคลาสสิคด้วยศิลปะที่ไม่เป็น

30 การที่เซนิเยร์นิยมวรรณกรรมกรีก ทำให้เขาอ้างถึงหรือสร้างเรื่องราวที่มีตัวละครอยู่ใน
นิยายกรีกโบราณ หรือมีชื่อกรีก (เช่น La Jeune Tarentine, Néaere) ชื่อ
แปลก ๆ เหล่านี้ทำให้เกิดบรรยากาศแปลก เร้าใจ ลึกลับ ชวนฝันในบทกวีของเขา

31 ในสมัยกรีกโบราณ บทกวีจะใส่อะไรคล้องกับเสียงพิณโบราณ (la lyre) ชนิดหนึ่ง กวีนิพนธ์
จึงมีความสัมพันธ์กับดนตรีอย่างใกล้ชิด ซึ่งมีอิทธิพลต่อการแต่ง จังหวะจะโคนของบทกวี
แม้ในสมัยกลางของฝรั่งเศส บทกวีในช่วงแรก ๆ ก็ยังมีลักษณะของบทเพลงอยู่ ในปลาย
สมัยกลางจึงวิวัฒนาการมาเป็นบทกวีที่ใช้อ่าน

32 หมายถึงการศึกษาวัฒนธรรมกรีกและความเป็นเอปิกิวเรียนของรองซาร์ค

33 ยุคโรแมนติคจริง ๆ ถือว่าเริ่มตั้งแต่ประมาณ ค.ศ. 1820-1850

ส่วนตัว (impersonnel)³⁴ และที่มีความแจ่มชัด เฉพาะเจาะจง ซึ่งนำวิญญู
ปารุณาส์เขียงมากกว่า กวีที่หวังไว้แต่ความเรียงและร่างของงานต่าง ๆ ซึ่งพิมพ์ขึ้นหลังจาก
ที่เขาเสียชีวิตไปแล้ว เรามักไม่ถูกว่าเขาได้หรือสูญเสียชื่อเสียงในการตายก่อนวัยอันสมควรนี้

เซนิเยร์ไม่ได้แสดงความคิดที่แปลกใหม่ ความคิดต่าง ๆ ของเขาเป็นของ
ยุคสมัยนั้นอัจฉริยภาพของเซนิเยร์อยู่ที่ความงามเข้มช้อยอันเป็นศิลปะอันแยบยลที่เราให้เกิด
ภาพพจน์อันสอดคลอองกลมกลืน เขาแสดงออกซึ่งอุดมคติของความพอดี ความใกล้ชิดส่วน ของ
ความนิยมในการหักผ่อน และของชีวิตที่เรียบง่ายและบริสุทธิ์ เป็นชีวิตที่ไขข้อความง่าย ๆ ใน
การทำความรู้จักกัน

"เธอบอกชื่อของเธอ ถิ่นที่เกิด และกวีของเธอให้เรารู้หน่อยสิ"

จากโคลง ผู้ภิกขจาร (Le Mendiant)

ถึงแม้เซนิเยร์จะนำเรื่องราวจากนิยายกรีก-โรมันโบราณมาใช้มากเกินไปใน
บางครั้ง และถึงแม้ว่าเสียงในบทโคลงจะยึดกฎเกณฑ์ตามประเพณีนิยมที่จัดขีด และเสแสร้ง
ในบางครั้ง แต่เขาก็เป็นกวีโดยสัญชาตญาณ ถ้อยคำที่ธรรมดาที่สุดสามารถเราให้เกิดอารมณ์
และความ เรนลับได้ในงานของเขา

นี่คือตัวอย่างบางตอนที่แสดงให้เห็นความไพเราะกลมกลืนและเสียงดนตรีใน
งานของเซนิเยร์

³⁴ ผลงานคลาสสิกนิยามการศึกษาและถ่ายทอดลักษณะของมนุษย์อันเป็นสากล มิใช่ถ่ายทอดเรื่องราว
หรือความรู้ถึงส่วนตัว กวีคลาสสิกจึงมักไม่ปรากฏตัวเองในผลงาน ดูบทนำ คำนิยามของ
คลาสสิก

"จงรำไห้เกิด อัลซิง³⁵ ผู้นอนโยนเอย เจ้าผู้เป็นนกกักคีลลัทธิ
ผู้เป็นที่รักของเคติส³⁶ อัลซิงผู้นอนโยนเอย จงรำไห้เกิด
มีร์โต (Myrto) สาวน้อยชาวเมืองตาร็องเตอะ³⁷ มีชีวิตอยู่
..... ด้วยความตระหนกและอยู่ห่างจากพวกลูกเรือ³⁸
เธอร่องหวัด ตกลงมา อยู่กลางกระแสน้ำ
เธออยู่กลางกระแสน้ำ สาวน้อยแห่งตาร็องเตอะ
กายอังกงามของเธอมันอยู่ที่ใดเกลียวคลื่น
..... และนางไม่แห่งลำเนาไพร เห่งลำธาร และภูเขา
กำลังอภัพกั๋ว และรำไห้ผู้นอนโยนเอย
แผ้วร่องรำพันว่า "อนิจจา" อยู่รอบ ๆ ทิวศพของเธอ

(จากโคลง Le Jour de Tarantole)

..... เหล่านางพรายน้ำ (Naiades) พเนจรเอย
ขอได้โปรดขลิบผมสีทองของนางลงบนหลุมศพของข้าด้วยเถิด³⁹

³⁵ นกน้ำชนิดหนึ่ง ถือกันว่าเป็นนกแห่งสันติภาพ

³⁶ Thétis คือนางพรายน้ำ มารดาของอาคีลลัส (Achilles) นักรบเอกแห่งสงคราม
ทรอยในมหากาพย์เรื่อง Iliad ของ Homer

³⁷ Tarante เมืองท่าของกรีซ

³⁸ ในบทโคลง มีร์โตกำลังนั่งเรือจะไปแต่งงานยังเมืองท่าแห่งหนึ่งของซิซิลี

³⁹ เป็นประเพณีการอุทิศสิ่งของให้คนตายของชาวกรีก ในโคลงบทนี้ เนแพร่กำลังคร่ำครวญ
ถึงคนรักเมื่อเธอกำลังจะตาย

ลากอน คลีนีอัสของฉัน ฉันผู้^{ที่}เธอรัก
และฉันผู้^{ที่}รักเธอ ซึ่งเธอจะไม่ได้เห็นอีกต่อไป
โอ้ ท้องฟ้า ดินกิน ท้องทะเล ทุ่งหญ้า ภูเขา และผืนน้ำ
อีกมวลดอกไม้ พงไฟร้อนไฟระย้าเสียงเพลง หุบเหว และถ้ำเดือน
ของงเดือนใจเขาบ่อย ๆ งเดือนใจเขาเสมอ
ให้ระลึกถึงเนแอร์ (Néaere) อนิจจาเอ๋ย เนแอร์ผู้^{ที่}ซึ่งเขาเรียกว่าเนแอร์ของเขา
ขามอาหิทยอ์ตัง ถ้าจิตอันอ่อนโยนของเธอ
ตกอยู่ในห้วงคำนึงอันเจียบสงบและเฉื่อยชา
ในตอนนั้นคลีนีอัสของฉัน จงเรียกฉันเด็ก จงเรียกฉัน
ฉันจะมาหาเธอ คลีนีอัส ฉันจะโอบนิมมาหาเธอ

เธอจะได^นที่^{นั้น}⁴⁰ ลอยลงมา หรือจากอ้อมอกเงงทะเล
มันลอยขึ้นมาราวกับความฝัน ห่อประกายระยิบระยับอยู่ในเวหา
และเสียงของฉัน ซึ่งอ่อนโยนและครวญคร่ำอย่างแผ่วเบา
จะโลมไล้เกล้าเกลี้ยผู้ที่กำลังเจียฟังของเธอในขณะที่ลอยเลื่อนจากไป

(จากโคลง Néaere)

⁴⁰ หมายถึงวิญญานของเนแอร์ ซึ่ง(จากโคลงบาทก่อนหน้า) ลอยลงมาจากลมและปุยเมฆ

รายชื่อเอกสารทางวิชาการของมูลนิธิโครงการตำราฯ (ที่จัดพิมพ์แล้ว)

- (1) เอมมาลัย ราชภัฏพาร์กซ์ : พัฒนาการเกษตรกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทย
พ.ศ. 2435 - 2475
: เอกสารทางวิชาการหมายเลข 2/001(พฤศจิกายน 23)
- (2) ลำพรรณ นวมนุญลือ : สิทธิและหน้าที่ของสตรีตามกฎหมายไทย
: เอกสารทางวิชาการหมายเลข 2/002(พฤศจิกายน 23)
- (3) พัชรินทร์ เปี่ยมสมบูรณ์ : การปฏิรูปกฎหมายของประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ.
2411 - 2470
: เอกสารทางวิชาการหมายเลข 2/003(ธันวาคม 23)
- (4) พวงเพชร สุรัตน์กวีกุล : เปรียบเทียบผลงานของเสนาบดีกระทรวงเกษตรธิการ
พ.ศ. 2435 - 2475
: เอกสารทางวิชาการหมายเลข 2/004(มกราคม 24)
- (5) ชมพูนุท นาศิริรักษ์ : บทบาทของที่ปรึกษาชาวต่างประเทศในรัชสมัยพระ-
บาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
: เอกสารทางวิชาการหมายเลข 2/005(กุมภาพันธ์ 24)
- (6) อัจฉรา กาญจนมัย : การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
พ.ศ. 2325 - 2394
: เอกสารทางวิชาการหมายเลข 2/006(มีนาคม 24)
- (7) วิภาลัย อีร์ชัย : การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ของรัฐธรรมนูญไทยฉบับต่างๆ
: เอกสารทางวิชาการหมายเลข 2/007(เมษายน 24)
- (8) นิลวี มาคตาลีนา ซอลลิงกา : การจัดทําชลประทานในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุล-
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
: เอกสารทางวิชาการหมายเลข 2/008(พฤษภาคม 24)

- (9) ลักษณะ รัตตสัมพันธ์ : บทบาทของจอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี : ด้านการลง
ทุนทางธุรกิจ
: เอกสารทางวิชาการหมายเลข 2/009 (กันยายน 24)
- (10) ปิยะฉัตร ปิตะวารณ : การยกเลิกระบบไพร่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลเกล้า-
เจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2411-2453
: เอกสารทางวิชาการหมายเลข 2/010 (พฤศจิกายน 24)
- (11) นิธิ เอียวศรีวงศ์ : ประวัติศาสตร์นิพนธ์ตะวันตก
: เอกสารทางวิชาการหมายเลข 2/011 (กุมภาพันธ์ 25)
- (12) ชาญวิทย์ เกษตรศิริ : สังเขปประวัติศาสตร์พม่า
: เอกสารทางวิชาการหมายเลข 2/012 (มิถุนายน 25)
- (13) คาร์ล ซี. ชิมเมอร์แมน : การสำรวจเศรษฐกิจในชนบทแห่งสยาม
: เอกสารทางวิชาการหมายเลข 2/013 (ตุลาคม 25)
- (14) จินตนา คำรงค์เลิศ : ชีวิตและงานของอังเดร มาลโรซ์
: เอกสารทางวิชาการหมายเลข 2/014 (มกราคม 26)
- (15) สมคิด ศรีสังคม : ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจทวีปยุโรป จากยุคดึกดำบรรพ์ถึง
ค.ศ. 1750
: เอกสารทางวิชาการหมายเลข 2/015 (เมษายน 26)

รายชื่อคณะกรรมการบริหารมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

1. นายเสนต์	จามริก	ประธานกรรมการ
2. นางเพ็ญรี	สุมิตร	รองประธาน
3. นางสาวกุสุมา	สนิทวงศ์ ฌ อัญญา	กรรมการ
4. นายธวัชชัย	ยงกิตติกุล	กรรมการ
5. นางสาวสดชื่น	ชัยประสาธน์	กรรมการ
6. นายสุเทพ	สุนทรภะลีย์	กรรมการ
7. นายธนิต	เฟรมบุญตร	กรรมการ
8. นายสุลักษณ์	กีรภัช	กรรมการ
9. นายวิทยา	สุจริตนารักษ์	กรรมการ
10. นางอารี	สัณทวิ	กรรมการ
11. นางอมรา	พงศาพิชญ์	กรรมการ
12. นางสาวสุภัทลักษ์ณ	เลิศเทเวศร์	กรรมการ
13. นายเฉลิม	ทองศรีพงศ์	กรรมการและที่ปรึกษากฎหมาย
14. นายบัณฑิต	อัคราฉัย	กรรมการและที่ปรึกษากฎหมาย
15. นายเกริกเกียรติ	พิพัฒน์เสรีธรรม	กรรมการและเหรัญญิก
16. นายชาญวิทย์	เกษตรศิริ	กรรมการและเลขานุการ
17. นายรังสรรค์	ชนะพรพันธุ์	กรรมการและผู้จัดการ
-